

**TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE
AKRABA EVLİLİĞİNDE KADININ KONUMU**

Sedat POLAT

**Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA
2017
Her Hakkı Saklıdır**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Sedat POLAT

**BİR EŞİTSİZLİK NOSYONU OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTSİZLİĞİ VE AKRABA EVLİLİĞİNDE KADININ KONUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA**

ERZURUM-2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

22/06/2017

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Bir Eşitsizlik Nosyonu Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Akraba Evliliğinde Kadının Konumu" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

22.06.2017

[Öğrencinin Adı Soyadı]

Sedat POLAT

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

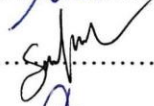
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA danışmanlığında, Sedat POLAT tarafından hazırlanan bu çalışma. 22/ 06 /2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Mevlüt ÖZBEN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Do. Dr. Erem SARIKOCA

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Metin TÜRKMEN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	IV
SUMMARY.....	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VI
TABLolar DİZİNİ.....	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1.1.Kuramsal Çerçeve.....	4
1.2.Yapısal İşlevselcilik.....	5
1.2.3.Talcot Parsons.....	8
1.3.Sembolik Etkileşimcilik.....	10
1.4. Feminist Yaklaşım.....	13
1.4.1. Aydınlanmacı Liberal Feminizm.....	16
1.4.2. Kültürel Feminizm.....	18
1.4.3. Marksist Feminizm.....	19
1.4.4. Radikal Feminizm.....	21
1.4.5. Postmodern Feminizm.....	22
1.5. Ataerkillik.....	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	25
2.1. Aile Evlilik ve Akrabalık.....	25
2.2.Aile.....	28
2.3.Evlilik.....	31
2.3.1. Görücü Usulü Evlilik.....	34
2.3.2. Beşik Kertme.....	35
2.3.3. Berder Evlilik.....	35
2.3.4. Başörtüsü Kaçırma Yoluyla Evlilik.....	36
2.3.5. Taygeldi Evlilik.....	36
2.4. Akraba.....	37
2.4.1. Babasoylu Akrabalık.....	39
2.4.2. Anasoylu Akrabalık.....	39

2.4.3. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri.....	40
2.4.4. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri.....	41
2.4.5. Sonradan Kazanılan Düzmece Akrabalı Türleri.....	41
2.5. Akraba Evliliği.....	42
2.5.1. Birinci Dereceden Akraba Evliliği.....	46
2.5.1.1. Paralel Kuzen Evliliği.....	46
2.5.1.2. Çapraz Kuzen Evliliği.....	46
2.5.2. İkinci Dereceden Akraba Evliliği.....	47
2.5.2.1. Levirat.....	47
2.5.2.2. Sororat.....	48
2.5.3. Eş Sayısına Göre Evlilik.....	48
2.5.3.1. Polygamy.....	48
2.5.3.2. Polijini.....	49
2.5.3.3. Poliandri.....	50
2.5.3.4. Monogami.....	50
2.5.4. Çevre Ölçütlerine Göre Evlilik Biçimleri.....	51
2.5.4.1. Endogami.....	51
2.5.4.2. Exogami.....	51
2.6. Lévi Strauss ve Bağlılık Kuramı.....	52
2.7. Akraba Birliklerinin Küresel Yaygınlığı.....	53
2.8. Encest.....	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	57
3.1. Toplumsal Cinsiyet.....	57
3.2. Cinsiyet Rollerini.....	60
3.3. Uygar Dünyanın Cinsiyet Eşitsizliğini Ortadan Kaldırma Çabaları.....	61
3.4. Ücret.....	64
3.5. Seçme Hakkı.....	66
3.6. Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet.....	67
3.7. Michel Foucault	70
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM UYGULAMA.....	73
4.1. Amaç.....	73
4.2. Yöntem.....	73

4.3.Çalışma Grubu.....	74
4.4. Verilerin Elde Edilmesi ve Çözümlemesi.....	75
4.4.1. Anket Formu.....	75
4.4.2. Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeği.....	75
4.5. Akraba Evliliği Yapmış Kadınlara Ulaşma Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar.....	77
4.6. Randevu Alma Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar.....	78
4.7. Görüşme Esnasında Karşılaşılan Zorluklar.....	78
BULGULAR.....	79
4.8. Kadın Olmanın Zorlukları.....	79
4.9. Akraba Evliliğinde Boşanma.....	84
4.10. Eğitim Durumu.....	93
4.11. Akrabalık Derecesi.....	93
4.12.İş Durumu.....	94
4.13. Akrabalık İlişkisi.....	97
4.14.Şiddet.....	104
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	111
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BİR EŞİTSİZLİK NOSYONU OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTSİZLİĞİ VE AKRABA EVLİLİĞİNDE KADIN

Sedat POLAT

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA

2017, 128 Sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA

Doç. Dr. Mevlüt ÖZBEN

Yrd. Doç. Dr. Metin TÜRKMEN

Toplumların tarihi aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin de tarihidir. Bu eşitsizlikler toplumdan topluma, kültürden kültüre değişiklik gösterse de özellikle küreselleşen dünyada bu eşitsizliklerin toplumların karmaşık yapısıyla paralel olarak çeşitlendiği görülmektedir. Tarihsel olarak ortaya çıkan mülkiyet ilişkisi beraberinde toplumsal eşitsizlikleri doğurmuştur. Mülkiyet ilişkisi toplumlarda sınıflı bir yapının doğmasına yol açarken aynı zamanda başka toplumsal bölünmeleri de meydana getirmiştir. Bu bölünmelerin en belirgin olanı cinsiyete dayalı bölünmedir. Biyolojik farklılıklarından (sex) ziyade, toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet (gender) nosyonu, kadını, erkeklik (ataerki) anlayışının sömürgesi haline getirmiştir. Evlilik olgusu ile kadın adeta yaşamın dışına itilmiş ‘ev’e bağımlı hale getirilmiştir.

Bu tezde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir nedeni olan akraba evliliği olgusu çalışılmıştır. Erzurum ili merkezinde yürütülen çalışmada akraba evliliğinin gerçekleşmesinde hangi faktörlerin etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Akraba evliliği yapan eşlerin evlilik hakkındaki tutum ve düşünceleri, yaş (evlenme yaşı), evlilik kararı, eğitim durumu, gelir durumu ve düzeyi, iş gücüne katılım durumu, evlilik ve akrabalık durumu gibi sayıltıların yanında evlilik olgusu, akraba evliliği, aile, cinsiyet eşitsizliği gibi olgular hakkındaki tutumlarının araştırılması hedeflenmiştir.

Çalışmada yerli ve yabancı literatür taranarak metin analizi yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden anket ve görüşme teknikleri ile veriler toplanmıştır. Veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın evrenini Erzurum ilinde yaşayan ve akraba evliliği yapmış 20 kadın ile tesadüfi/kartopu örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma Şubat-Mayıs 2017 tarihinde Erzurum ili Merkez İlçelerinde yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akraba Evliliği, Cinsiyet Eşitsizliği, Ataerkillik

SUMMARY
MASTER THESIS
GENDER INEQUALITY AS A NOTION OF A WOMAN IN
CONSANQUINEOUS MARRIAGE

Sedat POLAT

Advisor: Assistant Professor Erem SARIKOCA

2017, Page: 128

Jury: Assist. Prof. Dr. Erem SARIKOCA

Assoc. Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN

Assist. Prof. Dr. Metin TÜRKMEN

The history of the collectives is at the same time in their social inequalities. These inequalities show very from society to society, culture to culture. These inequalities seem to have diverged in parallel with complex nature of societies, especially in the globalizing world. The ownership relationship which emerges with historical brought together social inequalities. The ownership relationship lead to the birth a class of structure. At the same time, it emerges other social division, as well. The most obvious of parts is the division of sex base. Rather than biological differences (sex), the Notion of gender established in society becomes a colony of woman, understanding of masculinity. With marriage case, the woman is almost made to be immune to the life, pushed home.

In this case, the case of a consanguineous marriage as a cause of gender inequality has been studied. In the study conducted in the center of Erzurum, it has been tried to determine which factors of effective in the realization of consanguineous marriage. Marriage partner is target to search attitudes and thoughts, age, marriage decision, state of education, income status and level, status of participation in the workforce, marriage and relative status about marriage.

This study was carried out by analyzing the text of local and foreign literature. Questionnaires and interview techniques are collected from qualitative research methods. Datas have been analyzed by the SPSS program. The universe of research was developed with random sample methods with 20 females living in the province of Erzurum and married with relatives. This work was carried out on february and march 2017 in the city of Erzurum province.

Key Words: Consanguineous Marriage, Social Gender Inequality, Patriarchy

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 1: Paralel Kuzen Evliliği.....	46
Şekil 2: Çarpraz Kuzen Evliliği.....	47
Şekil 3: Akraba Evliliğinin Güncel Küresel Dağılımı.....	53

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 1: Akraba Evliliklerinin Küresel Dağılımı.....	54
Tablo 2: Cinsiyet Ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları 2013/14 Akademik Yılı.....	70
Tablo 3: Çalışma Grubu Tanıtım Bilgileri (Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Yaş Aralığı, Çalışma Durumu).....	74
Tablo 4: Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeği Sonuçları.....	76
Tablo 5: Kadın Olmanın Zorlukları.....	83
Tablo 6: Eşinden Ayrılrırsa Sosyal Destek Alma İmkânı.....	91
Tablo 7: Eşinden Ayrılrırsa Ne Tür Sosyal Destek.....	92
Tablo 8: Akrabalık Derecesi.....	94
Tablo 9: Bireysel Aylık Kazanç.....	95
Tablo 10: Aylık Hane Geliri.....	96
Tablo 11: Sosyal Güvence.....	96
Tablo 12: Anne Baba Akrabalık Durumu.....	97
Tablo 13: Eşinizin Akraba Olmasını İster miydiniz?.....	97
Tablo 14: Evlenmeden önce akraba evliliğine tutumunuz nasıldı?.....	98
Tablo 15: Çocuklarınızı Akraba İle Evlendirmek İster miydiniz?.....	98
Tablo 16: Psikolojik Sorun Yaşadınız mı?.....	99
Tablo 17: Destek Gördünüz mü?.....	99
Tablo 18: Akraba Evliliğini Tavsiye Eder misiniz?.....	100
Tablo 19: Aile Yapısı.....	100
Tablo 20: Evlilik Yaşı.....	101
Tablo 21: Eş ile Yaşanan Sorunlar Nelerdir?.....	102
Tablo 22: Akraba Evliliğinin Kadına Zararı Var mı?.....	102
Tablo 23: Evliliğinizde Sizi Mutsuz Eden Şey Nedir?.....	103
Tablo 24: Evliliğiniz Nasıl Gerçekleşti?.....	104
Tablo 25: Şiddet Gördünüz mü?.....	105
Tablo 26: Şiddet Türü.....	105
Tablo 27: Kimden Şiddet Gördünüz?.....	106

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin akraba evliliğine olan etkileri oluşturmaktadır. Geleneksel kültürün hakim olduğu kapalı toplumlarda nispeten daha fazla gerçekleşen akraba evliliklerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Tarihsel olarak ortaya çıkan mülkiyet ilişkisi kadını yaşamın merkezinden uzaklaştırarak ikincil bir konuma itmiştir. Üretim ilişkileri ve toplumların erkek egemen karakteri sosyal ekonomik ve kültürel olarak toplumsal cinsiyet rollerini belirlemiştir. Toplumsal olarak inşa edilen “kadınlık” ve “erkeklik” rolleri, erkeği toplumsal yaşamın merkezine oturtmuş, kadını ise ev işlerini, çocuk bakımını ve erkeğin hizmetini yerine getirtmekle görevlendirmiştir. Kadın evlenmeden önce babanın veya erkek kardeşlerin otoritesi altındadır. Evlilik gerçekleştikten sonra otorite baba-kardeşlerden kocaya geçmektedir. Akraba evliliğinde ise kadının kendi yaşamı üzerindeki söz hakkı dahi elinden alınmaktadır. Mülkiyetin parçalanmaması, yabancıya güvensizlik, gelin ve damadın tanınır bilinir olması, kayınpeder ve kaynananın yaşlılıkta kendilerine daha iyi bakılacağı tutumu gibi pek çok faktörün geçerli olduğu akraba evliliğinde, kadının iradesi ve tercihi yok sayılmaktadır.

Zorladığım halde sabır taşı çatlatamadığım değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA’ya teşekkür ederim. Bu çalışmayı yürütmemde beni cesaretlendiren bölüm başkanımız, değerli hocam Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT’a ve sosyoloji bölümünde görev yapan hocalarıma emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Alan çalışmasında doğrudan katkı sunan kadın kahramanlar, anlatılan sizin hikayenizdir, müteşekkirim. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında beni motive eden, hem fikri hem de pratik anlamda katkı sunan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli arkadaşım Ar. Gör. Mehtap ERDOĞAN’a şükranlarımı sunuyorum.

GİRİŞ

İnsan ilişkilerinin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İlk insanlar geçimlerini avcılık ve toplayıcılık ile sağlıyorlardı. İnsanlar arasında güç ilişkilerinin henüz ortaya çıkmadığı bu dönemde kadınların toplumsal rolü ön plandaydı. Anaerkil olarak adlandırılan bu dönemde toplumsal ilişkiler herhangi bir toplumsal bölünmeye mahal vermemekteydi. Tarım devrimiyle birlikte kas gücüne dayalı bir üretim biçiminin ortaya çıkması, erkeğe fiziki anlamda avantaj sağlamaktaydı. Tarıma dayalı üretim yapan toplumlarda erkek bu fiziki avantajını kullanarak kadını toplumsal yaşamın dışına itmiş, ikincil bir konuma yerleştirmiştir. Mülkiyet ilişkisinin ortaya çıkmasıyla birlikte toplumlarda hem sınıfsal hem de cinsiyete dayalı eşitsizlikler meydana gelmiştir.

Cinsiyet (sex) kadın ve erkeğin fizyolojik ve biyolojik yapısını ifade ederken toplumsal cinsiyet, toplumun kadına ve erkeğe yüklemiş olduğu rolleri ve bu roller doğrultusunda oluşan beklentileri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet sosyal ve kültürel olarak belirlenmektedir. Toplumun kadına ve erkeğe atfettiği roller, onların davranış kalıplarını, sosyal ilişkilerini, toplumsal ayrıcalıklara erişmelerini, kaynakları elde etme ve onlardan yararlanmalarını belirler. Toplamların üretim biçimleri ve erkek egemen yapısı kadını sürekli tahakküm altında tutarak toplumsal ayrıcalıkların dışına itmiştir. Bu tahakküm ilişkileri kadını sosyal ve ekonomik ilişkilerin merkezinden uzaklaştırarak onları edilgen bir konuma sokmuştur. Ücrete tabi olmayan ev işleri kadın tarafından yerine getirilirken, erkeğin ücretli işlerde çalışması, kadını erkeğe bağımlı hale getirmiştir. Ücretli emeğin dışında kalan işleri yürüten kadın zamanla erkeğin sahip olduğu mülkiyetin parçası haline gelmiştir.

19. ve 20. yüzyıllar insanlık tarihinde önemli gelişmelerin yaşandığı yüzyıllar olmuştur. Batı dünyasında yaşanan aydınlanma bilim ve teknolojinin hızla gelişmesine yol açmış, sınai üretime geçilmiştir. Sanayi devrimi olarak ta adlandırılan bu dönemde mülkiyet sahibi yöneten sınıfla emeğiyle geçinen işçilerin mücadelesi belirleyici olmuştur. İşçilerin hak arama mücadelesine katkı sunan kadınların, kendi cins bilincine varmasıyla kadın mücadelesini başlattıkları görülmektedir. Ücretli işlerde çalışma hakkı, eğitim ve oy kullanma hakkı gibi temel haklar için mücadele eden kadınlar hem teorik düzeyde eserler ortaya koymuş hem de pratik anlamda ataerkil kapitalist ilişkilere karşı mücadele etmişlerdir. Kadınların erkeklerle siyasal, sosyal ve ekonomik haklar

bakımından eşit olması gerektiğini öne süren ve bunu gerçekleştirmeye çalışan akıma feminizm denilir. 19. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyılın ortalarına kadar süren bu döneme birinci dalga feminizm denilmektedir. 1960'larda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak kadınların mücadelesinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yekpare yaşanmadığını bilince çıkaran kadınlar, farklı toplum, sınıf ve etnisitelerde sömürüye maruz kalan kadınların hakları için mücadeleyi yükselttikleri görülmektedir. Bu dönem ikinci dalga feminizm olarak adlandırılır. Kadın mücadelesinin temelinde erkeklerle eşit haklara ulaşma çabası varken 1980'lerden sonra bu temanın değiştiği görülmektedir. Mücadelenin hedefinde kadın hareketinin kendi üzerine düşünme, öze yönelme çabası vardır. Erkek kimliği ile kadın kimliğinin eşitlenemeyeceği, kadının kendi doğası itibarıyla bir takım farklılıklara sahip olduğu anlayışı bu dönemde hakim konuma gelmektedir. Bu dönem postmodern feminizm olarak adlandırılır.

Toplumun sürekliliği onu oluşturan ailenin yapısıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Aile, ferdin içine doğduğu, geliştiği, toplumun dilini, dinini, kültürünü öğrendiği yegane kurumdur. Toplumu oluşturan bireyler aile kurumu sayesinde toplumsal hüviyet kazanır. Aile iki karşı cins arasında gerçekleşen bir sözleşme ile kurulur. Toplumsal onayın geçerli olduğu bu olaya evlilik denir. Evlilik kurumu toplumdan topluma küçük farklılıklar gösterse de temelde her toplum kendi yapısına özgü bazı kurallar geliştirmiştir. Kimin kiminle evleneceğini toplumsal kültür ve din belirlemektedir. Akraba evliliğinde ise her toplum akrabalık derecesine göre belli sınırlamalar getirmiştir. Türkiye'de ise akrabadan kimin kimle evleneceğini hem toplumsal anane hem din hem de hukuk belirlemektedir. Hem bu araştırmada hem yapılan başka araştırmalarda görüldüğü üzere Türkiye'de birinci dereceden akraba evliliklerinin fazla gerçekleştiği görülmektedir. Akraba evliliğinin gerçekleşmesinde evlenecek kızın söz hakkı babasına aittir. Kızın kendi yaşamı üzerinde tasarrufu yoktur. Ataerkil ilişkilerin hakim olduğu toplumda erkeklerin toplumsal ilişkileri kadının yaşamını belirlemektedir. Akrabanın statüsü, tanınır bilinir olması, mülkiyetin parçalanmaması, düğün masraflarının daha düşük olması, gelinin kendilerine daha iyi bakacağı inancı gibi faktörler akraba evliliğinin gerçekleşmesinde ön plana çıkmaktadır. Akraba evliliği yapmış kadınların daha eşitsiz bir yaşamları olduğu tespit edilmiştir. Aile veya evlilikle alakalı yaşanan sorunları kadın dile getirmekten çekinmektedir. Yaşanan sorunlar kadın

tarafından ifşa edilmediği için bu sorunlar daha derinleşmektedir. Kadının yaşanan sorunu dışarıya yansıtmamasının sebebi, akrabalık ilişkilerinin zarar görmemesi maksadını taşımaktadır. Akrabalık ilişkilerinin zarar göreceği endişesi kadının yürümeyen evliliğini boşanma ile sonuçlandırmasına engel olmaktadır. Bu nedenle akraba evliliği toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla yaşandığı evlilik biçimidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Kuramsal Çerçeve

Bilimsel bilgi bilimsel teoriler rehberliğinde elde edilir. Bilimsel teori; evrenin nasıl işlediğini anlamaya çalışan önermeler bütünüdür. Bu yüzden, “bilimsel sosyolojik teori toplumsal eylem, etkileşim ve organizasyon evreninin nasıl işlediğini açıklamaya çalışır” (Turner, Beeghley ve Powers, 2010: 56). Bilim araştırma nesnesini incelerken belli kuramsal yaklaşımları referans alır. Toplumlarda sosyal hayatın nasıl işlediğinin, toplumsal dinamiklerin, temel olguların neler olduğunun anlaşılması ve anlatılması için sosyal bilimciler bir nevi kuramsal haritalardan faydalanır. Kuramlar araştırmacıya bilimsel bir çerçeve sunar. Araştırmanın bilimsel bir nitelik kazanması için araştırma evrelerinin tümünde kuramsal çerçeve dikkate alınmalıdır. “Sosyolojik kuramlar esas itibariyle değişkenlerin mantıksal bağlantısını, cümleleri kavramları ve konseptleri içerir. Kuramın içeriği gözlem diliyle ortaya konabilmeli ve deneysel olarak denetlenebilir olmalıdır.” (Richter, 2012: 16) Toplumsal yapı içerisinde başat rol oynayan aile sisteminin incelenmesinde nesnel/bilimsel sonuçlar elde etmek için gerekli olan kuramlar ışığında araştırmanın yapılması gerekmektedir. Ailenin oluşumu evlilik olgusu ile başlar. Aile kurumunun varlık gerekçesi olan evlilik olgusunun hangi normlarla gerçekleştiğini, bu kurumda meydana gelen değişimi, cinsiyet kimliklerinin ve toplumsal cinsiyet rejiminin düzenlenmesinde etkili olan faktörleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlayıp açıklamak için kuramsal çerçeveleri kullanmak bilimsel bilginin elde edilmesinde en önemli kriterdir.

Aile kurumunu yapısı, biçimi ve tarihsel dönüşümü ile ilgili ele alan kuramsal yaklaşımlar vardır. Bu kuramsal yaklaşımlar; Yapısal İşlevselcilik, Ailevi Gelişimsel Yaklaşım, Aile Sistemleri Yaklaşımı, Feminist Yaklaşım, Sembolik Etkileşimci Yaklaşım, Toplumsal Alışveriş Yaklaşımı, Çatışmacı Yaklaşım ve Ekolojik yaklaşımlardır. Bu çalışmada Yapısal işlevselcilik, Sembolik Etkileşimcilik ve Feminist kuramlarının varsayımları ve önermeleri dikkate alınacaktır.

1.2. Yapısal İşlevselcilik

Aile konusunda yapılan çalışmalarda en çok kullanılan kuramsal yaklaşım Yapısal işlevselciliktir. Yapısal işlevselciliğin ilk öncüleri Auguste Comte, Herbert Spencer, Vifredo Pareto ve Emile Durkheim gibi sosyologlardır. Comte, Spencer ve Pareto toplumsal sistemin kısımlarının karşılıklı bağımlılığı (interdependence) üzerinde; Durkheim, bütünleşme (integration) veya dayanışma (solidarity) üzerinde durmuşlardır. (Wallace&Wolf, 2012: 44) Yapısal işlevselciliğin temeli organizmacı bakış açısına dayanır. Toplumsal yapıyı anlamamanın bir yolu olarak, bu yapı ile canlı organizma arasında bir analogi kurulur. Organizmacı bakış açısı sosyolojide, toplumu organik, biyolojik bir sistem olarak gören ve toplumun birim ve ögeleriyle biyolojik organ arasında bir koşutluk kuran yaklaşım olarak tanımlanır. “Buna göre, doğada ki bir organizma gibi düşünülmek durumunda olan toplum, sosyal yapısının evrimsel değişme yoluyla farklılaşması suretiyle, daha karmaşık hale gelir.”(Cevizci, 2005: 1273) Karmaşıkleşan bu toplumsal yapıdaki parçaların birbiriyle olan bağımlı ilişkilerini yapısal işlevselcilik anlamayı hedefler. Bu bağımlılık ilişkileri ailenin toplumsal işlevinin iki boyutunu ortaya koymaktadır. Bu boyutların birincisi, aile içinde karı kocanın çocukların ve kardeşlerin birbirleri olan ilişkilerini incelerken ikincisi, ailenin toplumsal sistemin bir alt sistemi olarak toplumsal sistem ve diğere alt sistemler ile olan işlevi üzerinde durur.

Yapısal işlevselci kuramcılarının yapı ve işlev kavramlarını tanımlarken bu kavramlara birbirlerinden farklı tanımlamalar yaptığı görölmektedir. Kuramcılarının tanımlamalarından yola çıkan Coser ve Rosenberg, yapı (structure) “görece durağan ve kalıplaşmış toplumsal birimler dizisi” veya “görece kalıcı kalıplar sistemi”ni anlatır. Aile, din veya yönetim gibi toplumsal kurumlar, toplumsal yapı ve sistemin örnekleridir şeklinde tanımlarken işlevi “Bütünü oluşturan parçaların uyum (adaptation) veya ayarlanması (adjustment) için gerekli toplumsal etkinliklerin sonuçları” şeklinde tanımlarlar. (Aktaran: Poloma, 1993: 35) Toplumsal sistemi oluşturan alt sistemler arasında bir süreklilik ve denge durumunun korunması işlevi vardır. Alt sistemlerin herhangi birinde meydana gelebilecek bir bozulma toplumda süreklilik ve dengenin bozulmasına neden olur.

Sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Auguste Comte toplumun yapısı ve işlevi hakkındaki görüşü, kendi sosyolojinin kuramsal yönünü tayin eder. Comte toplumsal yapıyı analiz ederken aile kurumunu alt sistemlerin en önemli kurumu olarak ele alır. Comte'un sosyal statü toplumsal yapının, onun unsurları ve ilişkilerinin araştırılması olarak tanımlar. Ona göre, en temel birim "aile"dir. Aile diğer tüm toplumsal birimlerin nihayetinde kendisinden geliştiği en temel birimdir. (Turner vd. 2010: 46-48)

Toplumu yaşayan bir organizmaya benzeten Herbert Spencer, toplumların ilerleme ve gelişme eğiliminde olduğunu söyler. Spencer, birçok yerde toplumsal düzenin ilkelerini ortaya koymak için, toplumsal bütünü incelemek, onun devamlılığı için gerekli ihtiyaçları belirlemek ve farklı yapıları bu ihtiyaçları karşılama biçimlerine göre değerlendirmek gerektiğini vurgular. (Turner vd. 2010: 80-81) Biyolojik organizma ile toplumsal yapı ve işlev arasında analogi kuran Spencer, yapı ve işlevin belirli ilkelerinin tüm organik yapılarda ortak olduğunu vurgular. Bottomore ve Nisbete (1997) göre Spencer kendi sosyolojik sisteminde toplumun yapısını benzeştirim (analoji) yoluyla bir organizmanın yapısına benzetiyor. Spencer'a göre toplumlarda karşılanması gereken ihtiyaçlar vardır. Aile organizasyonu ve bunun sonucunda oluşacak akrabalık ilişkileri, bu ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu akrabalık ilişkisinin temelini yeniden üretim sağlar. Bir nüfusun varlığını uzun süre devam ettirebilmek için kendi yeniden-üretimini düzenlemesi gerektiği için, akrabalık ilk toplumsal kurumlardan biridir. Yeniden-üretimin düzenlenmesi cinsel etkinliğin kontrolünü, erkekler ve kadınlar arasında daha kalıcı bağlar geliştirilmesini ve çocukların yetiştirilmesi için daha güvenli bir ortamın sağlanmasını gerektirir. (Turner vd. 2010: 101) Spencer'ın işlevselci yaklaşımının hedefinde hep bir denge tasavvuru vardır. Ona göre kısımların üstlendiği toplumsal işlevi yerine getirmeleri ile toplumsal denge sağlanır.

Yapısal işlevselci kuramın omurgasını, bütünü oluşturan parçaların birbiri ile olan karşılıklı bağımlılık ilişkisi ve denge durumu oluşturur. Toplumsal bütünü oluşturan en önemli kurumlar arasında aileyi sayabiliriz. Aile organizasyonunun toplumsal yapıyı oluşturmadaki işlevi, evlilik olgusunu gerçekleştirmek üzere nüfusun devamını sağlamak, toplumsal kültür, ahlak, dil, din gibi değerleri çocuğa kazandırmak ve çocuğu toplumsal hayata hazırlamak şeklindedir. Yapısal işlevselci pek çok kuramcıda görülen

yapıyı oluşturan kısımlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bağımlılıkları olan toplumsal sistemi anlatan ilk sosyolog Vilfredo Pareto'dur. "Pareto, kendi sosyoloji sistemini, biyolojik bir organizmaya benzetmek yerine, kısımlar arasında karşılıklı bağımlılık ve düzeltici değişiklikler gibi özelliklere sahip bir psiko-kimyasal sisteme dayandırmıştır." (Wallace&Wolf, 2012: 46) Pareto'nun kuramsal yaklaşımında dikkat çeken husus; toplumsal yapı ile biyolojik canlı arasında bir analogi kurmamış olmasıdır. Ona göre yapıyı oluşturan kısımlar arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır.

Emile Durkheim (1858-1917) sosyoloji alanında yapmış olduğu çalışmalar sayesinde pek çok kuramın oluşmasına katkı sağlamıştır. Toplumsal istikrar ve denge diğer kuramcılarda olduğu gibi Durkheim'in çalışmalarında da ön plana çıkmaktadır. Toplumsal dizayn içerisinde meydana gelebilecek herhangi bir bozukluğu anomi (kuralsızlık) olarak nitelendirir. Ona göre toplumsal kurallar ve normlar toplumun devamını sağlayan en önemli unsurlardır. Durkheim toplumsal olgulara yaklaşırken izlediği yol sürekliliktir. O bu sürekliliği aile araştırmalarında da dikkate almaktadır. Araştırmalarında bugünün ailesinden ziyade, aile kurumunun tarihsel bir analizini yapar. Bunu yapmasındaki temel neden günümüz ailesinin analizini daha kolay yapması sebebiyledir. "Hatların birbirine geçmiş ve karışmış olduğu çağdaş durumundan başlamakansa, tarihi bir bütün halinde ele almakla tek tek aile türlerini ve tiplerini çok daha kolay ayırt edebiliriz" (Bottomore&Nisbet, 1997: 208) diyen Durkheim toplumsal normların yeniden üretiminde ailenin işlevsel önemini vurgular.

Toplumlarda tarihsel süreç içerisinde pek çok değişim dönüşümün yaşandığı bilinmektedir. Bu değişim dönüşümün nasıl olduğunu ve nedenlerini anlamak için sosyologlar belli kuramsal perspektifleri kullanmışlardır.

Toplumsal kuramlar, kuramcıların çalışmalarına bağlı olarak bazı dönemlerde hakim konuma gelebilirler. Spencer, Durkheim ve Comte'un çalışmalarında İşlevselciliğin ağırlığı hissedilirken, Parsons'ın çalışmalarında Yapısal İşlevselciliğin hakim konumda olduğu görülmektedir. "Yapısal İşlevselciliğin toplum modeli II.Dünya savaşıdan sonra uzun bir süre sosyolojide egemen paradigma olarak kaldı" (Richter, 2012: 111). "İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yeni sosyal ve ekonomik düzenin-özellikle, bizatihi faşizme ve savaşa yol açan ekonomik istikrarsızlık, kitlesel işsizlik ve yoksulluğun olduğu- geçmişten radikal bir kopuşa işaret ettiği görüşünü" (Bilton, Bonnet, Jones, Lawson, Skinner, Stanworth ve Webster, 2008: 265)

yansıtmaktadır. Toplumlarda meydana gelen bu büyük değişim kuşkusuz toplumsal alt sistemlerinde bir biçimde değişmesine yol açmıştır.

1.2.3. Talcot Parsons

Talcot Parsons (1902-1979), genellikle Amerika’da bir ölçüde de İngiliz sosyolojisinde 1940-1950 yıllar arasında egemen konumda olan Yapısal İşlevselciliğin kurucu babası olarak kabul edilir. (Slattery, 2007: 375) Parsons’ın çalışmalarında kapsamlı ve bir ölçüde de karmaşık sistem analizi yapıldığı görülmektedir. Parsons, toplumsal yapının pek çok alt sistemden oluştuğunu söyler. Pek çok farklı alt-sistemden oluşan toplumda bu alt sistemlerin hepsi birbiri ile karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde. Bu alt sistemlerin hepsi bağımsız olup kendine yeten durumda iken birbirleriyle olan ilişkilerinden dolayı toplumsal bütünü oluştururlar. (Slattery. 2007: 376) Parsons’ın eylem kuramı bireyin içinde yaşadığı toplumdaki normlar, roller ve değerlerle alakalıdır. Bireyin toplumsal normları ve değerleri edinmesinde ailenin işlevi büyük önem taşır. Ona göre normlar ve değerler sistemin yapı unsurlarıdır. Parsons’ın Yapısal İşlevselci yaklaşımında diğer önemli kavramlar statü ve rol kavramlarıdır. Statü sistemdeki konum demektir. Evlilikte kadının ve erkeğin konumu statüye örnek olarak verilebilir. Kadın’ın konumu eğer sosyal hayattan izole ise, ekonomik kaynaklara ulaşmada yetersiz ise, erkeğin sahip olduğu belli başlı olanaklardan yoksun ise burada kadının sistem içerisindeki statüsü dezavantajlıdır. Rol ise, özel bir konumla ilgili beklenen davranış olarak düşünülür. Ailede karı-koca, çocuklar ve varsa diğer fertler konumlarına ilişkin uygun rolleri yerine getirmeleri beklenir. Statülerine uygun rollerin yerine getirilmesi hem toplumsal yapının devamının sağlanması hem de toplumda denge ve gelişmenin sağlanması için önem arz etmektedir. (Poloma, 1993: 234)

Klasik sosyologlarda görülen eyleme yönelik sosyolojik analizler Parsons’a göre yetersiz analiz biçimleridir. Onlar eylemi diğer yapıların bir parçası olarak görürken, Parsons eylemi, bireyin sistemik doğası olarak tanımlar. “Eylem bir sistem oluşturur: Toplum bir eylem sistemidir” (Swingewood, 1998: 299). Parsons eyleme özgülediği toplumsal yapıda bireyin eylemlerinin spontan olmayıp, belli bir sosyalizasyon süreci sonucu oluştuğunu vurgulamaktadır. Parsons’ın karmaşık sistem teorisine göre bireyin sosyalizasyonu üç aşamada gerçekleşmektedir. Sosyalizasyon, bireyin içine doğup büyüdüğü ailede başlar. Daha sonra okul, kilise gibi kurumlarda birey, toplumun değer

yargılarını, kültürel normlarını, dil, din, ahlak gibi toplumu toplum yapan değerlerini özümser. Parsons'a göre;

İnsan doğasının şekillendirilebilir oluşu (plasticity); yani öğrenme kabiliyeti, öteki aktörlerin davranışlarına karşı duyarlı oluşu (yani onların kendisine vereceği karşılık ve cevaplara bağımlı hale gelmesi), normlara uygun davranışların seçici olarak ödüllendirilmesi.

Parsons insanın toplumun bir üyesi olabilmesini bu üç faktöre dayandırır. Ona göre insanın doğasının iki boyutu vardır. Bireysel ve toplumsal doğa. Bireysel ve toplumsal doğa ayrımının belirgin olduğu sistem kuramında, insanın akıl sahibi ve hisleri olması bakımından bireysel doğaya sahip olduğu kadar toplumsal bir doğaya da sahip olduğunu ortaya koyar. Sosyalizasyonun toplumda var olan değerler manzumesinin bireye aktarılması olarak düşünülürse, bunun üç önemli kavrama dayandığı görülecektir. Bilişsel boyut, hissi boyut ve normatif boyut. (Erkilet, 2007: 72-73). Bireyin toplumsallaşma sürecinde sahip olduğu öğrenme kapasitesi bilişsel boyutu meydana getirir. Belli toplumsal sembollere karşı duyarlı oluşu hissi boyutunu meydana getirirken, toplumun sahip olduğu bütün özelliklerin bireye aktarılması ise değerlendirme boyutunu oluşturur.

Parsons'ın en ayırt edici tarafı toplumu bir sistem bütünü olarak gören bakış açısıdır. O, kendisini toplumsal olguları açıklamakla sınırlandıran bir toplum bilimini reddeder. Ona göre toplum birbiriyle ilişkili pek çok alt-sistemden oluşur. Bu alt sistemler toplumun devamlılığın sağlanmasında gerekli olan dört temel ihtiyacı yerine getirdiğini söyleyen Parsons, bu ihtiyaçları İngilizce baş harflerinin kısaltması olan A.G.I.L şeklinde formüle eder.

A= *Adaptasyon*; Toplumların sürekliliği kendi üyelerinin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya bağlıdır. Bu nedenle toplumlar ihtiyaçların karşılanması için belli kaynaklar üretilip bunların dağılımını yapmakla mükelleftir

G= *Amaca Ulaşma (Goal attainment)*; Toplumlar belirledikleri hedeflere ulaşmak için belli organizasyonlar yaratmak zorundadır. Bu organizasyonların oluşması için gerekli olan şey, siyasal bir sistemdir.

I= *Bütünleşme (Entegrasyon/integration)*; Bireyler içinde yaşadıkları topluma bir aidiyet duygusu ile bağlı olmalıdır.

L= Varlığını Sürdürme (Latency);Toplum varlığını sürdürebilmek için, Toplumsal adet, gelenek göreneklerini, kültürünü, normatif yapısını kuşaktan kuşağa aktarmaya çalışır. Toplumun sürekliliği bu sistemin düzenli işlemesine bağlıdır. Parsons bu sürecin işlemesini “esas olarak akrabalık sistemine, çocuğun sosyalleştiği aileye bağlıdır.” der. “Bu süreç okul, medya, kilise ve hukuk gibi diğer toplumsal kurumlarla pekiştirilir. Bu dört zaruret büyük ölçüde toplum tarafından karşılanmak zorundadır.” (Slattery, 2007: 376-377)

Parsons’ın temel ilgisi bir eyleyen olarak birey değil, bireyin içinde bulunduğu toplumsal sistemin kendisi önemlidir. Bu anlamda bireyler toplumsal sistemin bekası için iradi davranmak yerine toplumun devamı için toplumsal kültür ve normlar dahilinde sorumlu tutuldukları işlevleri yerine getirmekle mükelleftir. Parsons ve Shils (1951) kişilik sistemi analizinde bu durumu şöyle açıklar:” eyleyenler, toplumda işgal ettikleri yere uygun bir biçimde kendilerini görmeyi öğrenmek zorundadırlar.” (Ritzer, 2013: 249) Bireyin toplumda nerde duracağına ilişkin kendi tercih hakkı yoktur bilakis toplumsal yapının dayatması vardır. Örneğin akraba evliliğin gerçekleşmesinde kadının tercihi belirleyici değildir. Belirleyici olan, toplumsal alt sistemi oluşturan ailenin varlığını, bütünlüğünü ve toplumsal işlevi yerine getirmesi bakımından bu evliliğin gerçekleşmesine karar vermesidir. Akraba evliliği yapmış kadınlarla yapılan alan araştırmasında (Dördüncü bölüm) görüleceği gibi mülkiyetin bölünmemesi, kadının aile fertlerini yakından tanınması, ailenin kadını tanınması gibi saiklerle akraba evliliğinin gerçekleştiği görülmektedir. Parsons’ın yapısal işlevselciliğinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve diğer toplumsal eşitsizliklere yönelik bir açıklama yoktur. Ona göre toplum alt-sistemlerin toplamı olup daha bütünlüklü bir sistemi bünyesinde barındırır ve aile bu alt sistemlerin en önemli kurumudur. Aile toplumun bir mikro örneği olarak düşünüldüğünde, aile de tıpkı toplum gibi varlığını devam ettirmek ister.

1.3.Sembolik Etkileşimcilik

Sembolik Etkileşim kuramı sahip olduğu geniş kavramsal çerçevesi itibariyle aile sosyolojisinde en çok kullanılan kuramsal yaklaşımlardan biridir. Sembolik Etkileşimcilik ya da Simgesel Etkileşimcilik kuramını Herbert Blumer “Man and Society” isimli makalesinde ilk kez bu isimle kullanmıştır. Blumer toplumsal

psikologların insan tabiatı hakkındaki görüşlerinin ne kadar farklı olduğunu açıklamak için *simgesel etkileşimcilik* terimini kullanmıştır. (Wallace&Wolf, 2012: 267) Yapısalcılığın toplumsal analizine göre toplumsal yapı bireylerin dışında, orada var olan ve bireylerin eylem ve etkinliklerini belirleyen bir yapı olarak görülürken, işlev ise bireylerin eylemlerinin hedefi toplumsal yapının devamından yana olup kendisinden beklenen işlevleri yerine getirmesi ile belirli toplumsal hedeflere ulaşma olarak görülür. Her iki yaklaşımda da birey edilgen bir konumdadır. Sembolik Etkileşimci kuram ise bireyi kendi eylemlerinin ne anlama geldiğinin farkında olan, eylem ve etkileşimine sembolik bir takım anlamlar yükleyen ve bu sayede toplumu üreten aktif özneler olarak değerlendirir. “Bireyler, dış güçlerin karşısında pasif varlıklar olarak değil, kendi hareketlerini yorumlayan, değerlendiren ve tanımlayan, kendi davranışlarını etkin bir şekilde inşa eden kişiler olarak kabul edilmektedir” (Wallace&Wolf, 2012: 269)

Sembolik Etkileşimde toplum katı, donmuş bir halde varolan kabulü yerine bireylerin etkileşimi sayesinde sürekli inşa halinde olan bir yapıdadır. Bu etkileşim ve iletişimde birey bilgisine sahip olduğu bir takım semboller ile diğer bireylerle etkileşim içine girer. Bireyin bu bilgileri edinmesi ailede başlar. Aile bireyin türlü ihtiyaçlarının karşılandığı ve bireyi içinde yaşayacağı toplumun bütün değerlerini edindiği yerdir. Aile sembolik etkileşim kuram açısından bireyin, toplumun sahip olduğu bilgi değer ve sembollerle donatıldığı kurum olması açısından önemlidir. “İnsan toplumu, şeyleşmiş özerk bir yapı olmaktan çok, sembolik bir etkileşimdir” (Poloma, 1993: 234) diyen Blumer bireyin eylemlerinde iradi kararlara sahip olduğunu salık verir. Eylemlerinin bilinçli eyleyeni olan insanın, eylemlerindeki anlamın önemini Blumer üç önerme ile dile getirir.

- *İnsanlar şeylere, şeylerin onlar için ifade ettiği anlamlara göre davranırlar.*

- *Şeylerin anlamı insanın diğer insanlarla toplumsal etkileşimi sonucu ortaya çıkar.*

- *Şeylerin anlamları, bunlarla karşılaşan kişi tarafından yapılan yorum sürecinden geçmekte ve değiştirilmektedir.* (Poloma, 1993: 224)

Blumere göre burada şeylerin anlamlı olabilmesi için bilinç anahtar kelimedir. Şeylerin anlamına ilişkin önermesi bu kuramın ayırt edici özelliğini ortaya koyar. Ona göre şeylerin anlamı kendi doğalarına içkin değildir. İnsanlar tarafından şeylere atfedilen anlam kategorileridir. Yani “ Anlam, toplumsal bir üründür.” Kişi şeylere

anlam yüklediği gibi kendi eylemlerini de bir anlama kavuşturma çabası içindedir. Blumer bu durumu kişinin “kendi kendisi ile konuşma” olarak nitelendirir (Wallace&Wolf, 2012: 291-294).

Blumer, sembolik etkileşimin metodolojisinin toplumsal fenomenin doğrudan incelenmesi olması gerektiğini söyler. (Poloma, 1993: 231) Toplumsal bir olgu olarak evliliği doğrudan incelemenin, evlilik olgusunun özelde akraba evliliğinin ne tür anlamlar içerdiğini görmek açısından önemlidir. Akraba evliliğinin toplumsal cinsiyet açısından ne tür eşitsizliklere yol açtığını anlamak için genel bilgi nosyonlarıyla yaklaşmak elbette sağlıklı ve bilimsel sonuçlar vermeyecektir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin spesifik bir boyutu olan akraba evliliğini kendi uzamında incelemek ve bu evliliklerin toplum için ne anlama geldiğini anlamak için, belirlenen evrende bir örneklem grubuyla çalışmak son derece önemlidir. Çünkü anlam kategorileri statik olmayıp her aile ya da gerçekleşen her akraba evliliği için farklı anlamlar taşımaktadır.

Bir sosyal psikolog olan George Herbert Mead (1863-1931) sembolik etkileşimci kuramın kurucusu olarak kabul edilir. Mead’de tıpkı Blumer gibi bireyi esas alan bir yaklaşım içerisindedir. Nesnel dünyanın gerçekliğini ve onun insanın gelişimdeki rolünü kabul eden Mead, nesnel dünyanın içerisinde yer alan insanın yorumuna da yer vermiştir (Poloma, 1993: 222). Mead nesnel dünya içinde insanın, bu dünyanın nasıl bir üyesi olduğuna dair sorunsalı analiz ederken önemli kavramsal çerçeve sunuyor. Bunlardan benlik (self) kavramı, kişinin kendisiyle alakalı tutumunu, kendisi hakkındaki bilgisi olarak ifade eder. Kısaca o kişinin zihnindeki kendisi olarak ifade etmek mümkündür. Mead bu noktada benlik kavramının iki boyuttan oluştuğunu söyler. Benliğin Psikolojik boyutu olan “ben” (I) ile sosyolojik boyutu olan “bana” (Me) benlik kavramının bileşenleridir. Bu noktada önemli olan husus, kişilik ile benlik kavramlarının karıştırılmamasıdır. Kişilik, bireyin dışındaki insanların zihnindeki kendisi iken benlik ise bireyin zihnindeki kendisi olarak tanımlanır. Mead’e göre benlik iki kısımdan oluşur. Birincisi çocukluk oyun aşamasıdır. “Oyunda” (play) çocuk yalnız kendi davranışının farkındadır” der Mead. Burada çocuk başkasının rolüne ilişkin bilgi ve anlamdan yoksundur ve sadece kendi rolünün farkında olup toplum çocuğun zihninde henüz yer edinmemiştir. Çocuğun toplumun bir üyesi olma hüviyetini elde etmesi ancak sosyalleşmesi ile mümkündür. Sosyalleşmenin ilk ve önemli evresi ailedir.

Aile çocuğa toplumun sahip olduğu değerlerin, kurumların ve şeylerin sembolik anlamlarını aktararak onun sosyalleşmesini sağlar. İkincisi yetişkin oyun aşamasıdır. Birey “oyuna” (game) katılır. Burada kendi rolü ile beraber başkalarının da rolünün farkına varır. Örneğin, bir koca ve baba, karısı ve çocuklarının oynadıkları rollerin farkında olarak rolünü oynar. (Poloma, 1993: 223)

Mead zihin ve benlik üzerinde temellenen çalışmalarında toplumu şöyle tanımlar: “en genel düzeyde toplum terimini, hem zihinden hem benlikten önce gelen mevcut toplumsal süreci kastetmek için kullanır” (Ritzer, 2013: 367). Mead a göre burada benliğin “bana” (me) boyutu devreye girer. Başkalarının oluşturduğu bütün olarak toplumun sahip olduğu anlam kategorilerini özümseyen birey toplumun bir üyesi olur. Kişi artık başkalarıyla kurduğu ilişkiler ve bu ilişkilerin içerimleri olan anlamlar ile var olur. Bu anlam kategorileri bir toplumun en temelde ürettiği ve toplumun varlığının devamı için en gerekli öğelerdir. Anlam kategorilerinin oluşmasında ailenin toplumsal rolü kuşkusuz çok önemlidir. Aileye içkin anlam kategorileri, evlilik olgusunun belirleyeni konumundadır. Bu kategoriler doğrultusunda akraba evliliğinin gerçekleştiği, yapılan çalışmayla ortaya konulmuştur.

1.4.Feminist Yaklaşım

Feminist kuram temelde cins ayrımı, özelde de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin betimlemesini hedef alan, kadının toplumdaki ikincil konumunu ve bunun nedenleri ve sonuçlarını analiz eden kuramdır. Son yarım asırda giderek etkili olmaya başlayan feminist kuram, sosyolojinin çehresini de ciddi anlamda etkilemeye başlamıştır. İlk sosyologların erkeklerden oluşması onların toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimlikleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sosyolojik olguları gözden kaçırmalarına neden olmuştur. Feministler bu durumu eleştirerek, kadın ve erkeklerin deneyimlerinin farklı olduğunu ve dünyayı farklı bakış açılarıyla değerlendirdikleri görüşünü öne sürerler.

Feminizm kavramı ilk kez sosyalist ütopyacı yazar Charles Fourier (1772-1839) tarafından ortaya atılmıştır. Feminizm kavramı, kuramın sahip olduğu geniş perspektiften dolayı farklı düşünürler tarafından çeşitli tanımları yapılmıştır. . Önemli feminist düşünürler arasında yer alan Evelyn Fox Kellere göre, toplumsal cinsiyet kavramı çeşitli anlamlara gelebilen bir kavramdır. Feminist kuramda çeşitli anlamlar

yüklenilen bu kavram diğer normatif açıklamalarda da farklı anlamlarda kullanılmıştır. (Keller, 2008) ‘Feminizm’ terimi Latince kadın anlamına gelen ‘femina’ dan türetilmiştir ve köken olarak ‘kadınsı özelliklere sahip olmak’ anlamını taşır. (Slattery, 2007: 137) Feminist kurama göre toplumsal cinsiyet bölünmeleri, doğal bölünmeler değildir. Toplumda var olan tahakküm ilişkilerinin bir sonucudur. Erkek egemen karaktere dayalı toplumsal yapılanmada, feminizmin hedefi patriyarkiyi ortadan kaldırıp, kadınları sosyal, politik ve ideolojik açıdan özgürleştirmeyi hedeflemektedir.

Aydınlanma döneminde kadının iki temel görevinin olduğuna dair yaygın bir görüş vardır. Anne ve eş olarak kadının yeri evidir. Sonraki dönemde sanayi devriminin de etkisiyle büyük değişim dönüşümlerin yaşanması, fabrikasyon üretime geçişle birlikte ev işi ve gelir getiren iş ayrımı ortaya çıkmıştır. Kamusal alandan tecrit edilen kadın, ekonomik değeri olmayan ev işine mahkum edilirken, ‘akıllı’ olan erkek gelir getiren işlerin sahibi olarak zaferini ilan eder. Bu dönemde manifaktüre dayalı küçük ekonomi işletmeleri makineleşme ile birlikte devasa fabrikalara dönüştüğünden işin kamusal dünyası ile evin özel dünyası birbirinden kesin hatlarla ayrılır. Aydınlanma dönemi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesinde çok önemli rol oynarken aynı zamanda insan aklının cinsiyete göre farklılık göstereceğini de iddia etmektedir. Donovan’ın ifadesiyle, “Bu gibi eğilimler, akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı ve ahlakı özel alanla ve kadınla özdeşleştiren aydınlanma düşüncesini desteklemiştir” (Donovan, 1997: 19).

Yerleşik bilgilerde örtük olarak bulunan erkeklik bakış açısı feministlerin dikkat çektiği bir başka husustur. Sosyal hayat örüntüsü içerisinde kadının dezavantajlı konumu normatif bir hal almıştır. Kadınların bu konumlarına yönelik giriştiği mücadele feminist bakış açısının doğmasına neden olmuştur. Buna göre sosyal yaşama kadın perspektifi ile bakmanın yol ve yöntemini ortaya koyan kuramsal bir düşünce sistemidir. (Ritzer&Stepnisky, 2013: 162-168) Feminist kuramın sosyal bilimlerdeki önemi, toplumsal cinsiyet kavramının yüklendiği anlamı değişik boyutlarıyla analiz etmesinde yatar. Feminist kuram bu kavramı kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarından ziyade kavramın insanlar tarafından toplumsal olarak inşa edilmesini anlamaya çalışır. “Feminist sosyolojik kuramın en önemli katkılarından biri toplumsal cinsiyet kavramını geliştirerek kadın ve erkeğe dair biyolojik özelliklerle, erkeklik ve kadınlığa dair

toplumsal olarak inşa edilen davranışları ayrıştırmak olmuştur” (Ritzer ve Stepnisky, 2012: 163).

Feminizm salt kuramsal bir yaklaşım olmayıp, kadınların hak arama mücadelelerini de ihtiva eden bir kavramdır. 18. Yüzyılda Fransa’da gerçekleşen devrim sonrası Mary Wollstonecraft’ın yazdığı *Bir Kadın Hakları Savunusu* (1792) isimli eseri ilk modern feminizm metni olarak kabul görmektedir. Wollstonecraft’ın eserinden sadece birkaç ay önce, ki bu tarih Fransız devriminin ilk dönemlerine denk düşer, Olympe de Gouges *Les Droits de la femme* (Kadın Hakları) adında bir el broşürü yayınlamıştı. (Donovan, 1997: 15) Batı dünyasında gelişen özgürlük hareketlerinde etkisiyle kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olma mücadelesine giriştiler. Birinci feminizm dalgası olarak adlandırılan bu dönemde kadınlar seçme hakkını elde ederek evlilik, eğitim, iş, hukuk gibi alanlarda eşit haklara ulaşmayı hedeflemişler. Birinci dalganın yansımasını 20. yüzyıl başında Suffragette Hareketinde ve bu hareketin başarıyla sonuçlanan siyasal haklar ve kadınların oy kullanmasıyla ilgili kampanyasında doruğa ulaşmıştır (Slattery, 2007: 138). “Toplumsal bir hareket olan ve 19. yüzyılda kendini göstermeye başlayarak 20. yüzyılda da devam eden kadın hakları hareketleri (süfraj), yüzyıllar içerisinde kadınların ev ve toplum içerisindeki rollerini değiştirmiş ve kadının oy kullanma hakkını edinmesinden başlayarak, eğitim fırsatının, mülk edinme, giyim gibi pek çok alanda modern standartlara ulaşmasını sağlamıştır” (Gürcüm ve Arslan, 2016: 1308). Süfraj hareketi kadın hakları bakımından incelendiğinde bir reform hareketi olarak değerlendirilmektedir. Wollstonecraft’ın *Bir Kadın Hakları Savunusu* eserinde kadınların çeşitli haklarını konu alan bildiriler yayınlanmış ve birinci dalga feminizmle eşzamanlı olarak gelişen ilk kadın hareketi olan Süfraj hareketi ortaya çıkmıştır.

Kadınların taleplerinde ki artış siyasal, sosyal ve ekonomik bir takım haklar elde etmenin ötesine geçmiştir. Birinci dalga feminizm de görülen kadının konumunun erkeğinkiyle eşitleme çabası 1960’lardan sonra kadının kendi doğasına içkin bir takım özelliklerin önündeki engellerin kaldırılması mücadelesine dönüşmüştür. İkinci dalga feminist hareket adını alan bu dönem, Simone de Beauvoir’in “kadın doğulmaz, kadın olunur” görüşlerinden hareketle kadınların erkeklerden farklı olduğu, farklı bir kültüre ve farklı tarzlara sahip oldukları düşüncesinden beslenmiştir. (Aktaş, 2013: 60-61) Simone de Beauvoir’ın 1949’da kaleme aldığı dört ciltlik devasa eseri *Second Sex*,

dünyanın pek çok yerinde kadınları etkilemiş ikinci dalga feminizmin en önemli fikir kaynakları arasında gösterilmiştir. Beauvoir bu eserinde “ tarih boyunca kadından tam bir kimlik, insana özgü bir yaratma, icat etme, yalnızca yaşamının ötesine geçip sürekli genişleyen boyutlardaki projelerde yaşam için bir anlam bulma hakkı esirgendi.” demektedir. (Walters, 2009: 137)

Feminist hareket içinde yaşanan toplumun kadına yönelik problemlerini çözmek üzere var olmuştur. 1960’larda başlayan ve 1980’lerde sona erdiği söylenen ikinci dalga feminizm hareketi kendi döneminin sorunlarıyla uğraşmıştır. Bu dönemden sonra toplumsal dinamizmle birlikte kadına yönelik sorunlara çare arayan pek çok feminist hareket ortaya çıkmıştır. Yeni feminist akımların hepsini kapsayacak biçimde gelişen oluşuma “üçüncü dalga feminizm” denilir. 1980’lerden sonra düşün dünyasında çoğulcu postmodern teorilerin gelişmesiyle birlikte feminist söylemde de farklılaşmanın olduğu gözlenmektedir. Buna göre, toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, cinsellik, siyaset, milliyetçilik, etnik kimlikler gibi farklı konular ele alınmış ve feminist bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Birinci ve ikinci dalga feminizmde görülen liberal bakış açısı üçüncü dalga feminizmde görülmemektedir. Bu dalganın temsilcisi olan feministler kendilerini sosyalist ve postmodernist düşünceye yakın görmekle birlikte herhangi bir politik kimliği kabul etmemektedirler. (Donovan, 1997)

1.4.1. Aydınlanmacı Liberal Feminizm

Liberalizm, Aydınlanmanın gerçekleşmesi ile Avrupa’da uzun bir özgürleşme serüvenine sahiptir. Bireyin özgür teşebbüsünü hedefleyen liberal anlayış, birçok kesimin özgürleşme taleplerinin esin kaynağı olmuştur. Liberalizmin özgürlükçü söyleminden etkilenen kadın düşünürler, kadının özgürleşmesi için mücadele başlatmışlardır. İnsanların doğal haklara sahip olduğu görüşü hem Amerikan Bağımsız Bildirisinde (1776) hem de Fransa İnsan Hakları Bildirisinde (1789) yer almıştır. Doğal Haklar Doktrinine göre bütün insanlar doğal olarak görülen bütün haklara sahiptir. Buna göre kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olabileceği durumu feministlerin umutlanmasını sağlamıştır. Ancak feministlerin umut ettikleri özgürleşme durumunun önündeki engel erkek teorisyenlerdir. Doğal Haklar Doktrinini ortaya koyan ve geliştiren erkek teorisyenler, kadının özgürleşmesi erkeklerle eşit haklara sahip olması

umudunu göz ardı etmişler. Bu durumun neden gerçekleştiğini anlamak için ve liberal feminist teorinin nasıl ortaya çıktığına ve ne olduğuna bakmak gerekmektedir.

Aydınlanmacı düşünürlerin mevcut dünya düzenine eleştirel bakmaları onları yeni bir düzeni kurmaya sevk etmiştir. Fizik, etik, matematik, astronomi, tıp, hukuk, sosyal yaşam, siyaset, felsefe gibi pek çok alanda kapsamlı çalışmalar yapılmış bilimsel devrimler gerçekleştirilmiştir. Modern dünyanın temellerinin atıldığı bu dönemin en belirgin özelliği ‘akıl’ın egemenliğinin ilan edilmesidir. Bu yeni görüş akılcı dünyanın akıldışı dünyaya üstünlüğünü kabul etmektedir. Buna göre akılcı dünya akıldışı dünyayı kontrol etmelidir ve ona hükmetmelidir. Aydınlanmacı düşüncenin akıllı merkeze alan yaklaşımı toplumsal cinsiyet bağlamında ciddi kusurlar taşımaktadır. Akılın erkeklerle, akıldışılığın kadınla özdeşleştirildiği bu görüşü Donovan, “insan aklının üstünlüğü ve gerçeğin tüm diğer yönlerine hükmetme hakkı olduğu iddiası, mutlak kibire ve küstahça gurura hatta tek bir türün -erkeklerin- şovenizmine götürür. Çünkü doğal olarak insan (erkek) akıllı ile övünen düşünceye göre akılcı varlıklar, yaratılışın efendileridir ve ‘akıldan’ yoksun olan kalanlara -kadınlara, insan olmayan varlıklara ve dünyanın kendisine- akıllı götürme hakları vardır” (Donovan, 1997: 19). Wollstonecraft, Sarah Grimke gibi feminist teorisyenler, akıllı erkeklerle özdeşleştiren bu görüşü şiddetle reddetmektedirler. Onlara göre bir insan türünün diğerine göre daha akıllı olduğunu gösterecek hiçbir delil yoktur. Bu anlayış, kadını yaşamın dışına iten, yanlı, art niyetli ve kadının sömürüsüne yol açan ataerkil zihniyetin ürünüdür. Wollstonecraft’a göre kişi ve yaşam iki boyutludur. Kişi akıl ve duygulara sahiptir. Akılın duygulardan daha üstün tutulduğu görüşü kusurlu bulur. Hayatın önemli işleri ‘akıllı erkekler’ tarafından kamusal alanda yerine getirilirken, daha önemsiz olan ‘duygu’ boyutu kadının yaşadığı özel alana hapsedilmiştir. Burada kadının görevi erkekleri memnun etmek ve hayatın akılcı olmayan duygulara ait yanının gerçekleştirmektir.(Donovan, 1997) Doğal Haklar kanunu ortaya atan liberal erkek teorisyenlere göre bu haklara sahip olan kişiler, aile ve mal mülk sahibi olan erkeklerdir. Bu görüş, kadını eve ve erkeğin otoritesine bağlayan, ikincil bir konuma iten ataerkil bir düzenin devamıdır. Ev hayatını, erkek otoritesini reddeden kendi akıllı ve duygularıyla var olan, seçme hakkını savunan, kadın bakış açısı ve deneyiminin yaşamda yer alması için mücadele etmenin kaçınılmaz olduğunu savunan kadınlar liberal feminist teorinin ortaya çıkmasını sağladılar.

1.4.2. Kültürel Feminizm

Kültürel Feminizm, Margaret Fuller'in 1845'te yazdığı *Women in the Nineteenth Century* (19. Yüzyılda Kadın) adlı eseri ile bu geleneğin başladığı kabul edilmektedir. Dönemin hakim düşünce anlayışlarına eleştirel yaklaşan kültürel feminizm, Donovanın kavramlaştırmasıyla organik dünya görüşünü savunan, bilginin mekanik yapısından ziyade duygu ve sezginin önemi üzerinde durmuşlar. (Donovan, 1997)

Avrupa'da başlayan Aydınlanma ile birlikte liberalizm bir düşünce biçimi olarak egemen konuma gelmiştir. Liberalizmin özgürlükçü söyleminden etkilenen kadınlar birinci dalga feminizmin ortaya çıkmasını sağladılar. Temelde seçme hakkının talep edildiği bu dalga hareketinde kadın feministlerin yaşamın kültürel ve sosyal alanına ilişkin taleplerinde artışa neden olmuştur. Çünkü Amerika'da kadınlar, 1920 başkanlık seçimleri ve 1921 ile 1922 yıllarında yapılan yerel seçimlerde oy bile kullanmamışlar. (Donovan, 1997) Liberal feminist hareketle birlikte kadınlar seçme hakkını elde etmişler. Seçme hakkının ve liberal feminizmin dışında kalan boşluğu doldurmak için feministler "kültürel feminizm" adı altında yeni bir hareketi meydana getirmişler.

Siyasi hakların elde edilmesiyle birlikte kültürel feminizmin asıl odak noktası kültürel dönüşüm ve kimlikler olmuştur. Kadın kimliğini erkek kimliğiyle benzeştirip eşitleme çabası yerini, kadının kendi kimliği üzerine düşünmesi almıştır. Benzerlikler yerine farklılığı ön plana çıkarmaya çalışan feminist kadınlar yaşamın çoğulcu ve kolektif boyutuna vurgu yapmışlar (Donovan, 1997: 71-72).

Kültürel feministler, kapitalist ataerkil düzen yerine anaerkil düzenin geçmesinin var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırılacağına inanmaktadırlar. Onlara göre kapitalist ataerkil sistem özü itibarıyla rekabete dayalıdır. Sosyal Darwinizmin etkisinin görüldüğü bu sistemde rekabet kaçınılmaz olarak savaşların çıkmasına neden olmaktadır. Oysaki Fuller'e göre kültürel feminizmde görülen ve bir ölçüde ütöpik olarak değerlendirilen anaerkil düzen; barışseverliği, farklılıkların biraradalığı, işbirliği ve şiddetsiz bir dünyayı ihtiva eder. Bir diğer kültürel feminist kuramcı olan Stanton'da Fuller ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Stanton'a göre anaerkil düzen "barışın ve bolluğun altın çağı" ataerkil düzen ise "tiranlığın, savaşların ve toplumsal hastalıkların kaynağı"dır. (Donovan, 1997: 70-83) Kültürel feminizm kuramı kadınlarla erkekler arasındaki farklılıklara vurgu yapar ve bu farklılıkları tasdikler. "Kültürel feminizm, kadınların oluş biçimlerinin adil bir toplum yaratmak için erkek-merkezci

kültürünkilerden daha sağlıklı yollar sunduğunu söyler. (Ritzer&Stepnisky, 2013: 168) Kadına olumlu değer atfeden bu kuram temelde erkeğin şiddete meyilli, saldırgan yapısının karşısına kadının daha barışçıl karakterini koyar. Buna göre toplumsal bütünlük ve sürekliliği açısından kadının daha önemli bir pozisyonda olduğu öne çıkarılmaktadır.

Kültürel feminizmin diğer modern feminizmlerden ayrılan yönü daha barışçıl bir görüşe sahip olmasıdır. Kadın ve erkek arasında ki biyolojik farklılıkları olduğu gibi kabul eden feministler bu farklılığın normal karşılanması gerektiğini savunurlar. Kapitalist ataerkil düşüncenin farklılıkları yok sayan tekil, cinsiyetçi, rekabetçi anlayışının yerine, yaşamda kollektiviteyi esas alan güvene dayalı daha barışçıl ve hoşgörülü olmayı savunurlar. Kadın kimliğinin erkek kimliği üzerinden ya da tam karşısı olarak tanımlamak yerine, kadının doğasına içkin özelliklerin dikkate alınarak tanımlanması gerektiğini vurgularlar.

1.4.3. Marksist Feminizm

Erkek burjuvazidir ve karısı proleteriyayı temsil eder. (F. Engels 1884)

Kadınların hak arama mücadelesinde Aydınlanma düşüncesinin etkisi büyüktür. Aydınlanmacı liberal görüşün kadın anlayışının kusurlu olması, Karl Marks'ın teorilerinde kadına yer vermesi, kadın işçilerinde tedrici olarak işçi hareketlerine başlaması gibi etkenler Marksist Feminizmin doğmasına yol açmıştır. (Öztürk, 2011)

Öztürk'e göre Marksist Feminizm üç ana tema tarafından belirlenir. Birincisi, Marksist sınıf teorisinin de temelini oluşturan, kapitalist üretim tarzının işçileri sömürdüğü gibi erkek şovenizminin de kadını sömürmesidir. Öztürk, Marksist Feministlerin temel iddiasının bu olduğunu söyler. Fredric Engels'in yukarıda ki veciz sözü bu temanın önemini ironik bir biçimde dile getirmektedir. İkincisi, Marksist felsefenin en temel kavramlarından biri olan yabancılaşmayla ilgilidir. Kadın emeğinin erkek tarafından sömürülmesi sonucu kadının emeğine yabancılaştığı tezidir. Marks yabancılaşmayı "bir eylem aracılığıyla bir kişi, grup, kurum veya toplum, kendi özgün etkinliğinin sonuçlarına ya da ürünlerine ve/veya içinde yaşadığı doğaya veya kendi kendisine yabancı duruma gelir" şeklinde tanımlamaktadır. (Bottomore, 2001: 231) Marksist feministler kadının emeğine yabancılaşmasının faili olarak aileyi görmektedirler ve ailenin ortadan kaldırılmasını isterler. Üçüncü tema ise ev işini yapan

kadının aldığı ücretle, kamusal alanda çalışan erkeğin aldığı ücretin eşitlenmesi gerektiğidir (Öztürk, 2007: 89-90).

Marksın sınıf teorisi ile feminist yaklaşım ortaya çıkışları itibari ile benzerlik taşır. Marksın sınıf teorisinde, insanların (işçilerin) gözünde toplumsal dünyayı mutlak ve bir takım evrensel yasalarla işlediğini kabul ettikleri gerçeklerin, aslında sosyal dünyayı ekonomik ve politik açıdan kontrol eden egemenlerin tutumlarını yansıttığını gösterir. Feminizmdeki temel yaklaşım ise toplumsal yapıda kadın kimliğinin ve konumunun evrensel ve mutlak olan yasaların kontrolünde olmayıp toplumu yöneten erkek egemen anlayışın tezahürüdür (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 179-181). Marksa göre ilk toplumlarda kadın ile erkek arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği yoktur. Ona göre bu eşitsizliğin kaynağı toplumda mülkiyet ilişkisinin ortaya çıkması sonucu meydana gelen sınıflı yapının ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte kadının toplumsal yapı içerisindeki konumunda ciddi bir gerilemenin olduğu görülmektedir. Toplumda sınıflı yapının müsebbibi mülkiyet ilişkisidir. Mülkiyet ilişkilerine dayalı sınıf analizi yapan Marks, kadının konumunu mülkiyete (üretim araçları) sahip olan ya da sadece emeğiyle geçinen bir proleter olarak değil de bizzat mülkiyetin bir parçası haline gelmesini, mülke dönüşmesini anlatır. Marksa göre ‘evlilik kurumu’ aracılığıyla kadın, erkeklerin sahip oldukları ‘özel mülkün’ bir biçimi haline gelmiştir (Giddens, 2008: 518). Kapitalist ataerkil toplumlarda evlilik kurumu ve akrabalık ilişkilerinin temelinde çıkar ilişkileri vardır. Evlilik olayının gerçekleşmesinde çoğunlukla bu çıkar ilişkileri belirleyici olup, kadını tamamen “meta”laştıran toplumsal bir algıya dönüştürür.

Marksın sınıf tahlili ile feminist düşüncenin bir diğer benzerliği tarih analizine dayanıyor. Marksa göre ilkel komünal dönemden sonra mülkiyet ilişkisinin gelişmesiyle birlikte, mülk sahibi olan burjuva sınıfı ve emeğinden başka hiçbir şeye sahip olamayan proleterya sınıfı arasındaki sömürü ilişkisi ezen ezilen metaforunu ortaya koymaktadır. Buna göre Marks’ın, tarih sınıf savaşımından ibarettir çözümlemesi feminist kuramcılara ayna tutmuştur. Feminist kuramcılar ezen ezilen ilişkisinde öznelerin yerini değiştirerek aynı tarihsel okumayı yapmaktadırlar. 1848 tarihinde Elisabeth Cady Stanton tarafından yazılan *Declaration of Sentiments* (Duygular Bildirisi)’nde “İnsanlık tarihi, erkeklerin kadınlara sürekli zarar vermelerinin ve onların haklarını gasp

etmelerinin tarihidir. Kadınlar, üstlerinde doğrudan mutlak tiranlık uygulanan nesnelerdir” (Donovan, 1997: 25).

Marks’ın sınıf eşitliğine (daha doğrusu sınıfsız bir toplum anlayışı) dayalı toplumsal ideali ile feminist hareketlerin cinsiyet eşitliği talepleri, kapitalizmin sınıflı toplum yapısına ve eril tahakkümüne karşı mücadele etmeleri bakımından benzerlik taşır. Kadının toplumsal eşitlikçi talepleri feminizmin sosyalizme yaklaşmasını sağlamıştır. Sosyalist toplumlardaki kadının konumu, kapitalist üretim sistemine sahip toplumlardaki kadının konumuna nazaran daha iyi olduğunu dile getirir.”Sosyalizme Marksist bir geçişi yürütmeye çalışan toplumların politikaları, istisnasız, kadınların özgürleşmesine önemli bir ağırlık verdiler. Pek çok eleştirmenin Küba gibi daha yeni sosyalist toplumlardan daha az radikal olarak gördüğü SSCB’de bile, kadınların konumu, komşu ülkelerdeki durumla karşılaştırıldığında çok daha iyidir. (Bu, diyelim ki Sovyet Orta Asyası sınırındaki İran gibi ülkelerle karşılaştırıldığında özellikle açıktır.)” (Bottomore, 2001: 231)

1.4.4. Radikal Feminizm

Radikal feminizmin ortaya çıkmasını sağlayan iki önemli etken vardır. Birincisi ve temelde belirleyici olanı, toplumda var olan ataerkil düzenin kadınlara yönelik her türlü baskının kaynağı olmasıdır. İkincisi ise daha önceden birlikte hareket ettikleri solcu arkadaşlarının onları görmezden gelen, bazı durumlarda baskılayan yaklaşımlarıdır. Radikal feminizmin 1960’larda başladığını söyleyen Donovan’a göre “yirminci yüzyılın radikal feministleri de kendi bilinçlerine “Yeni Sol”’da ki erkek radikallerin aşağılayıcı davranışlarına gösterdikleri tepkiyle eriştiler.”

(Donovan, 1997: 267) Feministlerin radikalleşmesini sağlayan bu yeni sol hareketi aynı zamanda radikal feministlerin mücadele edecekleri hedef haline geldiler.

Radikal feministler diğer eşitsizliklerin yanında, kendilerinin maruz kaldığı eşitsizlik ve sömürü ilişkilerinin kaynağının ataerkil düzen olduğunu bilince çıkarıp kendi öznelliklerini korumak ve geliştirmekle alakalı bir mücadeleye giriştiler. Sorunların kaynağının tespiti olan ataerkil düzen, onların mücadelelerinin biçimini de belirledi. Kadının kurtuluşu için devrimci mücadele. Bu feminist hareketin ‘radikal’ ismini almasının nedeni, kökten değişimi hedefleyen mücadele tarzlarının bir sonucudur. Kadınların tüm güçleriyle erkek egemen anlayışa karşı mücadele etmeleri

gerektiğini vurgulayan radikal feministler, kadınların temelde erkeklerden farklı kültür ve mizaçlara sahip olduklarını, bu farklı tarzları ile geleceğin toplumunu kurmaları gerektiğini düşünmektedirler (Donovan, 1997: 268-269).

Roxanne Dunbar, *Female Liberation as a Basis for Social Revolution* (Toplumsal Devrimin Temeli Olarak Dişil Devrim, 1968) adlı eserinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerin kaynağı olarak Batılı beyaz erkeği görmektedir. Batılı beyaz erkek yönetici sınıfının egemen olduğu dünyada beyaz olmayan ve sömürülen kadının olduğunu söyler. Dunbar bu anlamda eşitsizliğin kaynağının batılı emperyalist sömürü biçiminden kaynaklandığını söylemektedir. “Sömürgeciliği yetkinleştiren Batılı ulus-devletler, kadınlar ve toprak üzerindeki erkek egemenliğinin bir uzantısı olarak olarak gelişmişlerdir” (Aktaran: Donovan, 1997: 270).

Radikal feminist düşüncenin ‘radikal’ olarak değerlendirilebilecek tarafı, aile ve üreme ile ilgili düşünceleridir. Kadının biyolojik yapısının ve bedeninin üremeyi gerçekleştiren bir yapıda olması, onların toplumsal konumunun erkekler tarafından belirlenmesine neden olmaktadır. ‘Eş’ ya da ‘anne’ gibi kimliklerle eve mahkum edilmeleri, çocuk doğurup bakımını yapmaları, ücrete tabi olmayan ev işlerini yapmaları, ‘üreme’ özelliklerinden kaynaklanan sömürü ilişkisini meydana getirir. Evlilik ve aile kurumuna bağlı olarak, erkek kadın üzerindeki egemenliğini ilan eder. Buna şiddetle karşı çıkan radikal feministler, “evliliğin ve ailenin, yani” heteroseksüel seks kurumu”nun ortadan kaldırılmasını ve “üreme için rahim dışı yollar”ın geliştirilmesini savunuyorlardı” (Atkinson’dan aktaran: Donovan, 1997: 272).

1.4.5. Postmodern Feminizm

Feminist hareketlerin ortaya çıkışının en önemli nedeni, dünyada yaşanan büyük olaylar, ciddi değişim dönüşümlerdir. Aydınlanma döneminde pek çok modern feminist yaklaşım bu nedenlerle ortaya çıkmıştı. II. Dünya savaşının neden olduğu yıkım modernizmin ciddi eleştiriler almasına neden olmuştur. Modern silahların kullanıldığı bu savaşta kadınlar ve çocukların ödediği bedeller ağır olmuş ve feminist cepheden ciddi eleştiriler almıştır.

Feminizm toplumsal ya da politik bir hareket olarak ortaya çıkışı onun teorik temelleriyle alakalıdır. Politik olarak kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığı ve bunu doğuran iktidar ilişkilerini değiştirmeyi hedeflemektedir. 1968’den sonra ortaya çıkan

ikinci dalga feminizm kürtaj yasası, finansal eşitlikte yasallık ve meşruluk, pornografi ve kadınlara yönelik her türlü şiddet biçimiyle mücadele etmeyi ifade etmektedir. Wollstonecraft'ın ifade ettiği ve feminist teorisyenlerin bizatihi sahiplendiği, kadınların baskı altına alınmasına yol açan şeyin, kültürel olarak kadın kimliğinin dışılık üzerinden tanımlanmasıdır. Bu tanım kadını “önemsiz arzu nesnelerine” indirgeyen, “kadın”ı ayrı bir kategoriye ayırıp “insan” kategorisinin dışında tutmaya çalışan tutumu ifade eder. Kadını nesne konumuna iten iktidar ve kültür anlayışına karşı mücadeleye girişen feminizm kadının bir özne olarak kimliğinin inşası mücadelesi vermektedir. Simone de Beauvoir kadının durumunu batı düşüncesinde, rasyonel düşünen varlık olan erkeğin temsil ettiği kimliğe göre kadın ötekiyi temsil etmektedir. Erkeğin özne kabul edildiği bu ikili kategorizasyon da ötekiyi temsil eden kadın kimliğinin oluşumu erkek kimliğine bağlı olarak inşa edilmiştir. Wollstonecraft'an (*The second sex*) aktarıldığı biçimiyle bu tanımlama şöyle yapılmıştır; “kadın, ikincildir, özsel olana karşıt olarak özsel olmayandır. Erkek Özne'dir, Mutlak'tır-kadın Öteki'dir” (Sım, 2006: 31-33).

1.5. Ataerkillik

Feminist teoride kullanılan önemli kavramlardan biride ataerki kavramıdır. Bu kavram, sosyoloji ve antropolojide ‘pederşahi’ aile modelini ifade eder. Pederşahi ailede erkek (baba) aile içinde otoriteyi elinde bulunduran kişidir.¹ Ataerkillik sözcüğü baba ya da “patriyarkın” kuralları anlamına gelir ve özel bir tür olarak “erkek baskın aile”yi tanımlamaktadır (Buz, 2009: 55). Erkeğin (baba) otoritesinin hakim olduğu ailede evlenme çağına gelmiş kızların kiminle evleneceğine nihai olarak aile reisi olan ‘baba’ karar vermektedir. Ataerki ilişkiler sistemi içerisinde baba kızını akrabadan bir erkekle evlenmesine karar verebilir. Babanın bu kararı vermede çıkar ilişkileri, toplumsal statüsü, sahip olduğu mülkiyetin bölünmemesi gibi faktörler rol oynarken aynı zamanda akrabanın tanınır/bilinir olması babaya güven vermektedir.

Ataerki düzende kadının konumu eril zihniyet tarafından belirlenir. Kadın iradesinin yok sayıldığı bu sistemde kadın her türlü sömürünün hedefi haline gelir. Varlığı ataerki ilişkiler şebekesine bağlı olan kadının sosyal yaşamdaki konumu dezavantajlıdır. Şöyle ki; evlenmeden önce baba otoritesi tarafından sömürülen kadın,

¹ “Pederşahi aileyi karakterize eden başlıca özellik, onun sadece erkekleri ihtiva etmesi ve ancak erkek tarafından hısımlardan meydana gelmesidir. Kadın aile fertleri arasında sayılmazdı” (Karaca, 2002).

evlendikten sonra kocasının sömürüsüne maruz kalmaktadır. Sosyal yaşamı otorite figürü tarafından belirlenen kadının ekonomik özgürlüğü elinden alınmıştır. Ekonomik değeri olmayan ev işleri tamamen kadın tarafından yerine getirilmektedir. Ataerkil sistemin kültürel yapısı kadının, kendi kimliği ve buna özgüllenen hakları bakımından yok saymaktadır. Baba otoritesinden, evlilikle birlikte koca otoritesi altında yaşamaya başlayan kadının sömürüsü katlanarak devam etmektedir. Mevcut sömürü düzenine, bedeninin sömürülmesi ve cinsel sömürü de koca tarafından eklenmektedir.

Feministler tarafından kadının dezavantajlı konuma itilmesinin müsebbibi olarak görülen ataerki kavramının iki boyutu vardır. Walby'e göre, "birinci boyutu, soyut düzeyde sosyal ilişkiler sistemini anlatırken, daha az soyut olan boyutu üretimin ataerkil modu, istihdamda ataerkil ilişkiler, devlette ataerkil ilişkiler, erkek şiddeti, cinsellikte ataerkil ilişkiler ve kültürel kurumlarda ataerkil ilişkiler olmak üzere altı yapının birleşiminden oluşur"(Aktaran; Buz, 2009: 55).

Ataerkil yaklaşım, ikinci dalga feminizmde görülen kadınların kendi aralarında dayanışmayı sağlamak için geliştirdikleri 'kız kardeş' kavramına saldırıp bu dayanışmayı kırma çabası görülmektedir. Bu anlayış kendi meşrebine uygun olarak, kadınlar arasında çeşitli bölünmeler yaratarak kadını itibarsızlaştırma anlayışını gütmektedir. "Kate'ye göre ataerki, çeşitli biçimlerde bir kadını başka bir kadının karşısına koymaktadır. Geçmişte bunu namuslu kadınlar ile namussuz kadınlar üzerinden yaparken artık çalışan kadınlar ile ev kadınlarını karşılaştırarak yapmaktadır. Böylece erkekler kadınları erdemleri, yaşları ve güzellikleri ile kıyaslayarak birbirlerine rakip hale getirerek onları etkisizleştirmektedirler"(Atan, 2015: 1)

Feministlere göre ataerkillik kaçınılmaz ve doğal bir şey değildir. Ataerki, erkeklerin kadını bulunduğu konumda tutmak için ve kendi avantajlı konumlarını korumak ve sürdürmek için geliştirdikleri bir ideolojidir. Yine feministlere göre ataerki kavramı cinsel eşitsizliği ve baskıyı tanımladığı için bu anlayışla mücadele etmenin kaçınılmaz olduğu görüşü hakimdir.

Soy'a dayalı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ataerkil toplumların belki de en belirleyici yönünü oluşturmaktadır. Ataerkil toplumlarda soy, babanın soyunu takip eder. Soy erkek çocuk üzerinden devam edeceğinden aile içinde kız çocukları erkek çocuklara göre ikincil konumdadır. Kadının ise bu anlamda hiçbir değeri yoktur. Kadının yaşamı tamamen kocasının tasarrufundadır. "Ataerkil ailelerde erkek, kendine erkek varisler sağlamak ister. Bunun için karısı kısır çıkarsa onu boşayabilir (hatta boşaması gerekir) veya kendine yeni bir kadın alır"(Öztürk, 2011: 29)

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Aile Evlilik ve Akrabalık

Türk kültüründe aile oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Türk toplumu aile örgütlenmesi üzerine kurulan tarihsel toplumsal bir kültüre sahiptir. Türk aile yapısı, toplumun yaşadığı önemli tarihsel olaylardan etkilenmiştir. İslam dininin kabulü ile birlikte Türk aile yapısı, İslam öncesi dönem ve İslam sonrası dönem olmak üzere iki aşamalı olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2009a: 15). İslamiyet öncesi dönemde Türkler göçebe halinde yaşamaktaydılar. Göçebe yaşamın zorluğu ailenin yapısını da belirlemektedir. Zor yaşam koşulları ile mücadele etmek aile fertlerinin dayanışmasını gerektirmiş olup, çocukların erken yaşlarda yetişkin birer insan gibi davranmalarını sağlamıştır.

Ziya Gökalp(1974) İslamiyet öncesi Türk ailesinin beş aşamadan geçtiğini belirtmektedir. Bu aşamalar; Boy, sop, soy, pederi aile ve izdivaci ailelerdir. (Gökalp, 1974; Doğan, 2009: 16)

Boy: Türklerde boy siyasi birliği ifade eden bir kavramdır. Boy'un başında bulunan kişiye "boy beyi" denir. Boy beyi genelde cesur, mali güce sahip, adaletli ve dürüst olan aile reisleri arasından seçilir. Boy beyinin, boy içerisinde ve boylar arasında adaleti sağlamak, boyun çıkarlarını korumak, dayanışmayı güçlendirmek gibi görevleri vardır.

Sop: Nesebe göre birbiriyle akraba olanların dışında kalanları da kapsayan birliktir. Sop'ta bireyler arasında güçlü bir dayanışma vardır. Bu birlikte evler kesin bir şekilde mülkiyet olarak kabul görmemektedir. İsteyen birey istediği evde yaşamını sürdürebilmektedir. Bu nedenle Sop'ta "tabii aile" biçimine rastlanmaktadır.

Soy: Soy hem sosyal hem siyasi birimi ifade eder. Akrabalık ilişkileri babayanlı olup kan birliğine dayanır. Soy birliği büyük babanın etrafında kümelenen bireyleri ifade eder. Büyük baba öldükten sonra, soyun başına en yaşlı olan kişi geçer.

Pederi aile: Soy geniş aileyi ifade ederken, geniş aile içerisinde orta ailelere bölünmektedir. Bu orta ailelerin her biri "pederi aile" ismini almaktadır. Bu aile tipinde otorite hem babaya hem de anneye aittir. Bu nedenle pederi aile eşitlikçi bir ailedir. Çocukların velayeti hem anneye hem de babaya aittir.

İzdivaci aile: Eski Türklerde izdivaca; evlenmek ev-bark sahibi olmak anlamına gelir. Adından da anlaşılacağı gibi izdivaci aile evlenme sonucu oluşan ailedir. Evlilik eski Türklerde kutsal sayılmaktadır. Evlenme çağına gelen bir genin bir kahramanlık yapması beklenmektedir. Gencin yapacağı kahramanlıktan sonra toplum kendisine milli bir isim vermektedir. Kahramanlık eylemi aynı zamanda gencin mirastan pay almasını sağlamaktadır. Mirastan pay alan genç evlendikten sonra eşini baba evine getirmek yerine ayrı bir evde ikamet etmeye başlamaktadır (Gökalp, 1974: 277-293; Doğan, 2009: 15-21).

İslam dininin kabulünden sonra Türk toplumunda ciddi değişimlerin olmadığı görülmektedir. Türk toplumunun geleneksel kültürü ile İslam kültürü arasında benzerliklerin fazla olması, bu etkinin Türk aile yapısında nispeten az yaşanmasına neden olmaktadır. İslamiyet'in kabulünden sonra görülen tipik etki, aile reisinin erkek olmasıdır (Doğan, 2009: 32-33).

Osmanlı aile yapısı İslam dininin gerekliliklerine göre şekillenmiştir. İslam dini tek eşle evliliği tavsiye etmekle birlikte, eşler arasında adaleti sağlamak kaydıyla bir erkeğin dört kadınla evlenebileceğini salık vermiştir. Osmanlıda görülen çok eşli evliliğin (Polijini) nedeni, devletin sürekli gaza halinde olmasıdır. Fethedilen yerlerde kadın savaş ganimeti olarak değerlendirilmekte ve Osmanlı erkekleriyle evlendirilmektedirler (Düzbakar, 2008: 87-88). Düzbakar'a (2008) göre Osmanlı'da çokeşli evliliğin bir diğer nedeni ise ilk eşinden çocuk sahibi olamayan erkeğin başka evlilikler gerçekleştirmesidir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmadan önce bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi toplumda sıkça görülen bir gelenektir. Taaddüd-ü zevecat (bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesi) evlilikleri toplumun normatif yapısından kaynaklanmaktaydı. Toplumun kültürel yapısı ve ahlak anlayışına göre bu evlilikler normal karşılanırdı. Çokkarılı (Polijini) evlilik olarak da adlandırılan bu evlilikte temel sıkıntı aile içinde meydana gelen geçimsizlik iken asıl sıkıntı, temel insan hak ve özgürlüklerine ve insanlar arası eşitlik ilkelerine aykırı düşen bir gerçekliktir (Ataman,1992).

Osmanlı imparatorluğundan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin toplum yapısında ciddi değişim dönüşümler meydana gelmiştir. Cumhuriyetin temel hedeflerinden birisi batının muasır medeniyet seviyesini yakalamaktır. Yaşamın her alanını hukuksal olarak düzenleyen batı medeniyeti, kişilerin yaşam hakkı ve yaşama

biçimi, aile kurma, mülk edinme vb. gibi hemen her alandaki hakları, gücü elinde bulunduran erk'e bağlı olmaktan çıkarıp kanunlarla güvence altına almıştır. Yeni kurulan Cumhuriyet ise toplumsal yapıyı düzenlemek için hukuk dallarının çoğunu Batı Hukuk'undan almıştır. Toplumun yapıtaşı olan ailenin varlığını korumak ve geliştirmek üzere Medeni Hukuk kabul edilmiştir. "Türkiye'de Medeni Hukuk kuralları önce 1926 tarihli 'Türk Medeni Kanunu (Turkish Civil Code)' ile düzenlenmişti. Daha sonra bu kanunun yerine 22 Kasım 2001 tarihinde yeni bir Türk Medeni Kanunu kabul edildi"(Gözler, 2010: 57).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, savaş, hastalık ve nüfus mübadeleleri gibi nedenlerle erkek nüfusunda ciddi bir azalma söz konusuydu. Dönemin Aydınları bu sorunun çözümü için doğum olayının artması gerektiğini vurgulamaktaydı. Erkek nüfusun azlığını kadının daha çok doğum yaparak telafi edilebileceğini söyleyen aydınlar, kadını 'verimli bir toprak' olarak betimliyorlardı (Özbay, 2015). Yeni Cumhuriyetin içinde bulunduğu bu durum ve aydınların erkek nüfusun artırılmasına yönelik önerileri, kadının erken evlilik yapmasının yolunu açmıştır. Çocuk yaşta evliliklerin suç sayıldığı uygar toplumlarda kadın ve erkekler için evlilik yaşı düzenlenmiş ve yasa ile güvence altına alınmıştır. 1926'da kabul edilen Medeni Kanun ile devlet, evlilik yaşını kanunla düzenlemiş ve kontrolü eline almıştır. Dini kurallarla yapılan evlilikler bu tarihten itibaren geçersiz sayılmıştır. Kişinin ait olduğu ve içinde yaşadığı ailesiyle ilişkilerini düzenleyen, karı-kocanın hak ve ödevleri, nişan, evlilik, aile mülkiyeti, boşanma, akrabalık, velayet, vesayet, evlat edinme gibi konular Türk Medeni Kanununun ilgili maddeleri ile düzenlenmiştir (Gözler, 2010: 58). Erken yaşta evliliğin önüne geçildiği Türk Medeni Kanununa göre erkekler 18 yaşından kadınlar ise 17 yaşından önce evlenemezler. 1938'de ilgili kanunda yapılan değişiklikle evlenme yaşı erkekler için 17'ye kadınlar için 15'e düşürüldü ve bu yasa 2003 yılına kadar geçerli oldu (Kocaman ve Özeltin'dan aktaran: Özbay, 2015).

Türkiye'de Medeni Kanunun kabulü ile kadınların dezavantajlı toplumsal konumları ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Dönemin ihtiyaçlarına göre değiştirilen ilgili maddeler nihayetinde kadının konumunu avantajlı hale getirmeye çalışmıştır. Çocuk yaşta evliliklerin yasaklanmasından, boşanma hakkına, mülkiyet hakkından velayet ve vesayet hakkına kadar pek çok konuda kadın erkeklerle hemen hemen eşit konuma getirilmiştir. Bu kanunla kadının evlenme yaşı yükseltilmiştir. Evlenme

ehliyetine sahip olmayan (akıl hastası) bir erkeğin resmi sağlık kurulu raporu olmadıkça bir kadınla evlenmesi yasaklanmıştır.(Md.133) Dini nikaha dayalı çok eşlilik (çok karılı) evliliğin önüne geçilmiş, yeni evliliğin kurulabilmesi için önceki evliliğin resmen sona ermesi gerekmektedir. (Md.130) Dini nikaha dayalı evlilikler yasa karşısında geçersizdir. Ayırt etme yeterliliğine sahip bir kadın ve bir erkeğin resmi nikah yapmadan sadece dini nikahla evlenmesine Türk Ceza Kanunu yaptırım uygulamaktadır. (Md.143) Resmi nikah; evlendirme memurunun huzurunda, evlendirme dairesinde ya da kişilerin talebi ve evlendirme memurunun uygun bulacağı yerde yapılır. Nikah töreninden sonra eşlere aile cüzdanı takdim edilir (Md.140-142) (Doğan, 2009).

2.2. Aile

Toplumsal ve tarihsel dinamizm içerisinde sürekli değişim özelliğine sahip olan ailenin net bir tanımını yapmak oldukça zordur.”Genel olarak aile, aynı çatı altında yaşayan; anne, baba ve çocuklardan meydana gelen topluluk olarak tanımlanır. Ailede herkesin sorumluluğu bellidir. Aile bireyleri arasında belirli bir iş bölümü vardır. Aile bu özelliği ile toplumsal, ekonomik kültürel özelliğiyle küçük bir topluluktur” (Doğan, 2009: 1). Doğan’a göre ailenin kurulması toplumun onay verdiği bir antlaşmaya dayanır. Aile bir kadın ve bir erkeğin nikah akdi ile kurulur. Bu nikah akdi hem kadının hem erkeğin yasal dayanağıdır. Nikah akdi yapan çiftler resmen evli sayılmaktadır (Doğan, 2009: 1-2). Bir grubun aile olabilmesi için aralarında kan bağı, cinsel ilişki ya da yasal bağı olması gerekmektedir. Bu bağlarla bir arada bulunan, mahrem ilişkilerin var olduğu grup aileyi meydana getirir. Aile aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde gelişen toplumsal koşullara göre değişim göstermiş esnek bir yapıyı ihtiva eder (Marshall, 1999: 7).

Aileyi tanımlamanın çeşitliliği ailenin yapısına içkin bir özelliktir. Farklı aile modelleri farklı tanımları beraberinde getirmiştir. Belli kriterleri dikkate alan Pınar Ecevitoglu’na göre aile; “ Temel bir ‘örgütlenme birimi’ olarak kandaş grup ya da soy; varlığını ortak bir ataya dayandıran ve üyelerini bu ortak ataya yakınlıkları çerçevesinde kolektif belleğine kaydederek ortak bir tarih bilinci oluşturan, yaşayan üyelerinin belli bir mekanı paylaştıkları ve yaş, cinsiyet vb. ölçütlere bağlı geliştirdikleri işbölümüne

bağlı olarak az çok kararlı bir üretim birimi oluşturdukları ve tüm bunlara bağlı olarak kendilerini diğer soylar ya da soy grupları karşısında ‘biricik’ ve ‘farklı’ bir grup olarak tanımlayan bir kollektivitedir” (Ecevitoglu, 2012: 124). Bu tanıma göre, bireyin sahip olduğu bireysel kimlik aile aidiyeti üzerinden tanımlanır. Soybağının, biyolojik belirlenimlerden ziyade kültürel olarak oluşturulmuş bir olgu olduğunu göstermektedir. Aile bireyleriyle ekonomik faaliyetlerde bulunmak, ailenin sahip olduğu politik eğilime sahip olmak, aileye aidiyetini ön plana çıkarmak gibi özellikler biyolojik belirlenimden ziyade bilinçli bir şekilde yapılan kültürel faaliyetlerdir (Ecevitoglu, 2012).

Aile bir toplumun kurucu öğelerinden bir tanesidir. Toplumda meydana gelebilecek değişimler, bu değişimlere uygun insan tipinin yetiştirilmesi aile sayesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ailenin işlevlerini birkaç başlıkla sınırlandırmak mümkün değildir. Aile ile toplum arasında interaktif bir ilişki söz konusudur. “ aile, sadece iktidarın toplumu denetlemek üzere kullandığı bir manivela, sosyologların diliyle söyleyecek olursak, bir ‘sosyalizasyon’ veya ‘yeniden üretim’ aracı değildir. Aile, kendisine toplum dediğimiz yapıyı inşa eden iktidar şebekesi içindeki uğraklardan biridir. Onun tarihsel ve siyasal önemi de buradan gelir; çünkü uzun vadeli toplumsal dönüşümlerin öngördüğü insan tiplerinin ortaya çıkarılabilmesi için gerekli güç ve enerji birikimi onda yoğunlaşmıştır” (Aytaç, 2007: 11)

Felsefenin evreni makrokosmos, insanı ise mikrokosmos olarak değerlendiren tanımlamayı toplum ve aileye uyarlayan Canatan (2009: 65) bunlar arsında benzeştirim kurmaktadır. Ona göre; toplum hacimsel olarak evreni temsil ederken aile de bir birim olarak insanı temsil etmektedir. Bu nedenle aile başka dillerde ve kültürlerde farklı anlam örüntüleriyle yüklüdür. Aile kelimesinin Arapçadan Türkçeye geçtiği dikkate alınırsa, diğer dil ve kültürlerde olduğu gibi Türkçede de pek çok anlam yüklendiği görülecektir. Nitekim “Türk Dil Kurumu’nun (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğü şu anlamları vermektedir: 1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; 3) Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü 4) Halk ağzında: Eş, karı; 5) Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü ve 6) Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya” (Canatan, 2009: 66). TDK’nın yaptığı bu tanımların ilki günlük dilde sıkça kullanılan ailenin tanımına tekabül eder. İkincisi kişinin bir soydan geldiğini, bu soyu

takip ettiğini vurgulamaktadır. Üçüncü tanım, aynı soydan gelenlerin veya akrabalık bağı olanların ikamet yeri olarak aynı mekanı paylaştıklarını belirtmektedir. Dördüncüsü yine günlük dilde kullanılan anlamına yakın bir tanımlama yapılmıştır. Bu tanım aileyi kadın ile sınırlandıran dar bir tanımdır. Yukarıda da vurguladığımız gibi ailenin tanımı toplumdan topluma, dilden dile, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Bu dar tanım aslında Türk kültüründe geniş bir kültürel altyapıya sahiptir. Ailenin, evin kurulmasını kadınla eşdeğer gören kültürel bir sermayeden söz edilebilir. Nitekim bir toplumun kültürünün en etkili gösterenleri olan atasözleri burada birkaç örnekle kadın ve aile ilişkisini şöyle anlatmaktadır: “Evi dışı kuş yapar.”, “ Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet.”

Bu atasözlerinin yanında aslında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kültürel olarak inşa edildiğinin en güzel örneği yine şu atasözlerinde ortaya çıkmaktadır. “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin.”, “On beşinde kız, ya erde gerek ya yerde”, “Çocuksuz kadın meyvesiz ağaç gibidir.”, “Erkeğin okumuşu kadı, karının okumuşu cadı olur.” Türkiye toplumunun ataerkil bir karakter taşıdığının kanıtı niteliğinde olan bu atasözlerinden sadece birkaç tanesi belirtmek, kültürel haritayı ortaya koymaya yetecektir. Bu atasözlerinin seçilmesindeki amaç; kadının sürekli baskı altında tutulması, medeni toplumlarda suç sayılan erken yaş evliliğini teşvik etmesi, kadın kimliğinin üreme ile özdeş tutulduğu, eğitim alan kadının kendi doğal haklarının bilincine varacağı ve bunun mücadelesini vereceği öngörüsünden hareketle, eğitilmiş kadına negatif bir yakıştırma yapılmıştır. Kültürün aynası olan atasözlerinden de anlaşıldığı üzere kadının toplumsal konumu cinsiyet kimliğine bağlıdır. Biyolojik cinsiyet (sex) kimliğinin üzerinden geliştirilen ve deyim yerindeyse kadını tamamen ‘kapatan’ toplumsal cinsiyet (gender) kimliği toplumsal kültürel olarak kurgulanmıştır. Kadına yönelen bu negatif bakış açısı namus kavramıyla da harmanlanıp, kadının çocuk yaşlarda erken evliliğine ve akrabadan biriyle evlendirilip namusu koruma hakkını babadan kocaya devreden bir mekanizmanın işlediği görülmektedir.

Beşinci tanıma göre aile fertleri, aynı amaçları gerçekleştirmek, belli hedeflere ulaşmak için bir araya gelen bir örgütü ifade etmektedir. Altıncısı ise belli toplulukların, bitki ve hayvanların, diğer toplumsal formasyonların benzerliklerine dayalı biraradalığı ifade etmektedir. Benzer dil yapılarına sahip dil gruplarını ifade ederken dil ailesinden bahsedilir. Bitkilerin belli türlerini tanımlamak için aile kavramı kullanılır. Hayvanlar

içinde ha keza aile sözcüğü kullanılır. Kedigiller (aile) familyası (Canatan ve Yıldırım, 2009: 66-68).

2.3. Evlilik

Toplum bileşenlerinin en önemlilerinden birisi olarak kabul gören aile, bütün toplumlarda –değişik biçimde de olsa- görülmesi bakımından evrensel bir kurumdur. Ayrı cinsten olan kadın ve erkeğin bir araya gelmesiyle cinsel ilişkilerine meşruiyet kazandırmaları, birincil ilişkileri yerine getirmeleri, hayatlarını birleştirerek oluşturdukları bağa evlilik denir (Sarı, 2014).

Evliliği sadece bir kadın ve bir erkeğin kendi aralarında bir akde dayalı olarak gerçekleştirdikleri bir olay olarak değerlendirmemek gerekir. Evlilik olgusunu inceleyen antropolog George Peter Murdock, evliliği karı-koca ve ebeveyn- çocuklardan oluşan, üreme, cinsellik, ekonomi ve eğitim işlevlerini yerine getiren evrensel bir kurum olarak değerlendirir. Murdock’a göre; “evliliğin iki cinsten yetişkinler arasında gerçekleşen, ortak ikametgah ve iktisadi işbirliğine dayalı, cinselliğin toplumsal onay gördüğü, biyolojik ya da evlat edinme yoluyla edinilen çocukları kapsayan evrensel bir ilişki olduğunu” şeklinde tanımlamaktadır (Özbudun ve Uysal, 2012: 147). Toplumlarda özellikle cinselliğin tabu olarak kabul görmesi, evlilik ilişkisinin toplumun rıza gösterdiği biçimiyle gerçekleşmesini sağlamaktadır. Evlilik olgusunu inceleyen araştırmacılar ekseriyetle toplumsal onayın önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. “Evlilik, erkek ve kadın ilişkisini meşru (yasal) temele dayandıran toplumsal bir ilişkidir” (Doğan, 2009: 133). Evlilik dışında ayrı iki cinsin, kadın-erkek, cinsel münasebetleri pek çok toplumda yasaklanmıştır. Kişilerin cinsel ihtiyaçlarının giderilmesi toplumun onayına bağlıdır ve toplum nikahla başlayıp evlilikle biten bir merasimden sonra bu ilişkiye onay vermiş olur. “Evrensel olmamakla birlikte, toplumlar dışı ve erkek üyeleri arasında doğumla sonuçlanacak cinsel bir ilişkiye izin vermeden önce bir evlenme ya da nikah töreni yaparlar. Nikah töreninde, simgesel olarak gelin ve güveye birbirleriyle evlenmek isteyip istemedikleri sorulur. Sorunun yanıtı aslında bellidir. Fakat izin, evlenenlerden değil toplumdan, kadın ve erkeğin aile gruplarından alınmakta ve tanıklara imza ettirilmektedir” (Güvenç, 1991: 243). Güvenç’e göre bu merasimlerin amacı, doğacak olan çocuğun babasının belli olması ve

bu sayede çocuğun bir güvenceye kavuşturulmasıdır. Doğacak çocuğun anne ve babasının meşru olması evlilik töreni sayesinde gerçekleşip çocuğun toplumda kötü bir şekilde damgalanması önlenmiş olur. Aynı zamanda bu merasimler kadının bakire olup olmadığını da ortaya çıkarır. Evlilik öncesinde kadının herhangi bir cinsel ilişkide bulunup bulunmadığının tespiti olan evlilikler yanı, cinsiyetçi ataerkil toplumun tezahürüdür (Güvenç, 1991: 243-244)

Sosyolojik bir kurum olan evliliğin tanımı ve türleri toplumdan topluma değişiklik gösterse de, bu kurumun evrensel kabul edilebilecek temel işlevleri vardır. Soyun devamının sağlanması yani biyolojik yeniden üretim evliliğin temel işlevlerindendir. Evlilik sayesinde toplumlarda akrabalık ve hısımlık ilişkileri kurulur. Başka bir deyişle evlilik kurumu, toplum tarafından cinsel birlikteliğin tanınması ve onanması sonucu farklı toplumsal akrabalık bağları kurulur. Evlenen iki yetişkin insanın çocuk yapması, çocukların yetiştirilmesi, ailenin çoğalması, ailenin diğer aile/aileler ile akrabalığa dayalı ilişkiler geliştirmesi gibi temel işlevleri vardır (Giddens, 2000: 617) Evlilik hakkında geleneksel düşüncenin önemini koruması yanında bazı sosyologların evliliği tanımlarken, toplumsal yapıdaki değişim dönüşümleri de dikkate aldıkları görülmektedir. 19. Yüzyılda Avrupa da hakim olan liberal bakış açısı evliliğe daha özgürlükçü tanımlamalar getirirken, feminizm evliliğin mevcut yapısına şiddetli eleştiriler yöneltmiştir. Yine bazı sosyologlara göre evliliğin yeni şekilleri ortaya çıkmaktadır. Bunlara göre her toplumda evlilik iki ayrı cinsin bir araya gelmesi ve cinsel, duygusal, sosyal, ekonomi ve biyoloji yeniden üretime dayalı evlilikler gerçekleştirmenin yanında hemcinsler arası evliliklerinde gerçekleştirebileceğini söylemektedirler. Ayrı iki cinsin gerçekleştirdiği evlilik sonucu oluşan aile modern toplumlarda işlevini kısmen yitirdiği görülmektedir. Çocuk yetiştirmek, eğitimi sağlamak gibi işlevleri kamu kurumlarına devredildiği için bu tür evlilikler ihtiyaç olmaktan çıkmıştır. Evliliğin bu temel işlevlerinin kurumlar tarafından tolere edilmesi sonucu aynı cinsten olan çiftlerin evlenmesinin önünü açmıştır (Outhwaite, 2008: 259-260).

Evlilik olgusunun gerçekleşmesi araştırmacılara göre farklı nedenlere dayanmaktadır. Üremeyi sağlamak, çocuk yetiştirmek gibi görevlerinden tamamen farklı olarak, işbölümüne dayalı ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmek pek çok araştırmacının öne sürdüğü nedenlerdir. Bates'e (2009) göre kabile toplumlarında erkek

av bulmak için bulundukları yerden uzaklara giderken, kadınlar da bitkisel yiyecekleri toplamakla görevliydi. İşbölümüne dayalı bu evlilikte eşlerin birbirlerini tamamladıkları görülmektedir. Geleneksel toplumsal yapının hızla değiştiği günümüzde de kadın ve erkek arasındaki iş bölümü, hanenin mevcudiyetini korumaya çalışırken aynı zamanda kadını da ekonomik değeri olmayan ev işlerine mahkum etmiştir. Erkek ekonomik getirisi olan işlerde çalışırken, kadın ev işlerini yapmak ve çocuk büyütmek gibi görevleri üstlenmektedir. Pek çok araştırmacı bu durumu, ailenin ihtiyaçlarının giderilmesinde işbölümüne dayalı ekonomik ittifak olarak değerlendirmektedir. Ekonomik ittifakı öne çıkaran bu anlayış temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir.

Sosyolojinin evliliği ele alıp incelemesi, onun toplumsal bir kurum ve örgütsel bir yapı teşkil etmesinden kaynaklanır. Evlilik biçimsel olarak örf, adet, gelenek ve inançlarla şekillenir. Bununla beraber iç dürtülerden kaynaklı cinsel ihtiyaçların karşılanması bir birliktelik duygusu meydana getirir ve bunu evlilik olgusunun gerçekleşmesi olarak kurumsallaştırır. “Evliliğin toplumsal bir kurum ve örgütsel bir yapı oluşu, gerek ilkel ve gerekse çağdaş toplumlar üzerinde yapılan sosyolojik ve sosyal antropolojik araştırmalarda büyük bir önem kazanmıştır. Bu araştırmalardan çıkan sonuçlara göre evlilik kurumu; statü-rol ve yetki-sorumluluk gibi formal-informal pozisyon ve işlevlerin oluşturduğu, toplumsal bir alt sistem olarak varlık kazanmıştır” (Akyüz, 2008: 105-106).

Aile kurumunun toplumsal yapı için önemli bir birim olduğunu belirten araştırmacılar, toplumun bu kurumun inşasını gerçekleştirirken bir takım normatif değer ve kuralları dikkate aldığını ifade etmektedirler. Aile kurumunun ön şartı olan evliliğin gerçekleşmesi süreci, evlilik ritüelleri, eşler arası hukuk gibi konu ve süreçler kültür inanç ve değer yargılarıyla açığa kavuşturulur. Buna göre, “ Her toplum aileye kurumsal bir değer kazandırmak amacıyla, evlenmeyi kendine özgü çeşitli normlarla çerçevelemiştir. Bu normlar, örf, adet ve törenler aracılığıyla işlevsel bir nitelik kazanır. Böylece evlenme yaşı, evlenmenin yapılış biçimi, ev düzeninin nasıl kurulacağı, armağan türü, miktarı ve sunuş biçimi, evlilerin oturma yeri, birbirlerine ve yakınlarına karşı tutum ve davranışları, ayrılma veya boşanma koşulları, açık bir biçimde belirlenmiş olur” (Tolan, 2005: 217-218)

Türkiye’de istatistiklere yansıyan ortalama evlenme yaşı aralığı 18-24 civarında olduğu tespit edilmiştir. Bu yaş aralığında gerçekleşen evlilik oranlarında kadın ve erkek arasındaki fark yok denecek kadar azdır. Bu dönemde kadınların % 58.7 erkeklerin ise % 58.22’sinin evlilik yaptığı görülmektedir. Ancak 18 yaş altı evlenme istatistikleri erkek ve kadınlara göre oldukça farklıdır. Kadınların % 31.7 erkeklerin ise % 6.9’ u 18 yaş altında evlilik yaptıkları tespit edilmiştir. Doğan’a (2009) göre, daha önceden yapılan çalışmalarda tespit edilen 18 yaş altı evliliklerin daha fazla olduğu tespit edilmişti. 18 yaş altı evliliklerin sıklığının zaman içerisinde azalma gösterdiği ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2009: 167).

Türkiye’de 2016 yılında yapılan evliliklerin istatistikleri incelendiğinde bir önceki yıla (2015) e göre bir azalmanın olduğu gözlemlenmektedir. 2015 yılı verilerine göre yapılan toplam evlilik sayısı 602 bin 982 iken 2016 yılında gerçekleşen evlilik sayısı 594 bin 493 olarak Türkiye İstatistik Kurumu kayıtlarına geçmiştir. 2016 yılında gerçekleşen evliliklerde 2015 yılına göre % 1.4’lük bir azalmanın olduğu gözlenmektedir. Bu iki yılda gerçekleşen evlilik oranlarındaki benzer istatistiki durum boşanma olaylarına da görülmektedir. Buna göre 2015 yılında boşanan çiftlerin sayısı 131bin 830 iken 2016 yılında boşanan çiftlerin sayısı 126 bin 164 olarak kayıt altına alınmıştır. 2016 yılında boşanan çiftlerin sayısı 2015 yılı boşanma istatistiklerine göre % 4.3 azaldığı görülmektedir. (Kaynak: TÜİK, 2017)

2.3.1. Görücü Usulü Evlilik

Dünyada ki mevcut ekonomik, kültürel ve siyasal değişim dönüşümler Türkiye’yi de belli oranda etkilemektedir. Kültürel değişimlerin hızlı olduğu kentlerde yaşayanlar, modern hayatın gerekliliklerine göre davranmaktadırlar. Kentlerde yaşayanlar arasında doğrudan tanışıp anlaşarak evlenmeye karar verenlerin sayısında hızlı bir artış gözlenirken, geleneksel yaşamın hakim olduğu kırsal kesimlerde halen görücü usulü ile evlilikler söz konusudur. Görücü usulü ile evlenme “evlenecek erkeğin, aile üyeleriyle, akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evini ziyarete gidip, hem kızı yakından incelemeleri, hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır. Buna “kız bakma”, ”görücü çıkma”, ”dünür gezme” gibi adlarda verilir. Görücüler kızı görüp, olumlu bir yargıya vardıldıktan sonra, daha ayrıntılı bilgiler edinmek için ziyaretlerini sona erdirirler (Örnek, 2014: 255-256).

2.3.2. Beşik Kertme

Ülkemizde sıkça görülen bu evlilik türünün tarihi eskilere dayanır. Bu evlilik türünde, genelde akraba olan ya da birbirini seven dostların çocukları henüz beşikte iken, ebeveynlerin bunların beşiklerine birer işaret (kertme) koymalarına dayanır. Bu işaret (kertme) aynı zamanda evlilik öncesi ritüellerden olan Nişan'ın yerine geçmektedir. Törelere etkili olduğu bölgelerde genelde akrabalar arasında sıklıkla görülen beşik kertme olayı akraba evliliğinin başka bir boyutunu meydana getirir. Beşik kertmesi olan çocukların aynı gün doğmuş olmaları bir kural değildir. Erkek çocuk büyük kız çocuğu küçük olabilir ancak bu aradaki yaş farkı iki yılı geçmemelidir (Doğan, 2009).

Sosyo-ekonomik ve psikolojik bir takım nedenlerin etkili olduğu bu evlilik biçiminin sonraki zamanlarda bir takım sıkıntılara yol açtığı görülmektedir. Beşik kertmesi olan kız ve erkeğin evlenme yaşına geldikten sonra birbirlerini beğenmemeleri ya da başka kişilerle evlilik yapmayı düşünmeleri aileler arasında kırgınlıklara hatta bazen de şiddetli kavgalara neden olmaktadır (Sezen, 2005).

2.3.3. Berder Evlilik

Bu evlilik biçimi, evlenme yaşına gelmiş iki ailenin erkek ve kız çocuklarının karşılıklı olarak evlendirilmesine dayanır. Aile, oğullarına isteyeceği kızın erkek kardeşine kendi kızlarını vermeleri durumuna dayalı bu evlilik biçiminin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler arasında ailelerin çocukları üzerinde tam kontrol sağlamaları hedeflenir. Diğer bir neden ise düğün masraflarının ailelere getireceği külfetten kaçınmaktır.

Berder evliliğinde evlenen kişilerin kararları söz konusu değildir. Tercih hakkının olmadığı bu evlilikler bazen ciddi sosyal sorunlara yol açabilmektedir. Her ne kadar iki cinsiyetin (kadın ve erkek) mağduriyeti söz konusu olsa da, kadın erkeğe göre daha eşitsiz bir konumdadır burada. Çünkü eğer kadın ölürse kadının kocası baldızıyla evlenme hakkına sahiptir. Ya da kadının başkasıyla evlenmesi gerçekleşirse, erkeğin kadının ailesinden başlık parası isteme hakkı vardır (Doğan, 2009b).

2.3.4. Başörtüsü Kaçırma Yoluyla Evlilik

Bu evlilik biçiminin bir diğer adı “dezmali kaçırma”dır. Dezmal bölgede başörtüsünün diğer ismidir. Burada dezmal kıza ait olan eşyaları temsil eder. Erkek kızın herhangi bir eşyasını kaçırmakla kızı kaçırmış sayılır. Kaçırılan kızın iffeti (kızlığı) bozulmuş sayılır. Namus meselesine dönüşen bu olayın çözülmesi için erkeğin ailesi kızın ailesiyle anlaşmak zorunda kalır. Bazen bu kaçırma olayında aileler barışmayabilir ve her iki aile arasında silahlı kavgaya varan çatışmalar çıkabilir. Hakkari, Van, Ağrı ve Erzurum’un bazı ilçelerinde görülen bir evlilik çeşididir (Sezen, 2005: 188)

2.3.5. Taygeldi Evlilik

Taygeldi evlilik biçimi Türkiye’de ve İslam coğrafyasında görülen bir evlilik biçimidir. Bu coğrafyalar dışında literatüre geçmiş başka bir örneği yoktur. Akraba evliliğinin özel bir biçimi olan taygeldi evliliği ülkemizin hemen her bölgesinde çeşitli yoğunluk ve derecelerde yaşanmaktadır. Toplumbilimci İbrahim Yasa 1963 yılında yazmış olduğu makalede taygeldi ailesini çeşitli biçimlerde tanımlamaktadır (Balaman, 2002: 44-45). Özce dul ve çocuklu bir erkek ile dul ve çocuklu bir kadının evlenmesi ve çocuklarını birbiriyle evlendirmesi olayına dayanır. Yasa’ya (1963) göre bu evlilik biçiminin hem tanımı hem de gerçekleşme biçimi bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Buna göre;

1- Bazı yerlerde tay, dul bir erkeğin dul bir kadınla evlenmesi halinde ölen kadından, dul bir kadın ise ölen veya boşandığı kocasından getirmiş oldukları küçük veya yetişkin erkek veya kız çocuklarına verilen addır. Halk arasında örneğin Aydın’da ve daha başka yerlerde sadece dul kadının getirdiği çocuğa, dul erkeğin taygeldisi denmektedir.

2- Taygeldinin başka bir anlamı, evlenecek olan dulların sayısı, yaş ve cinsleri söz konusu olmaksızın eski karı veya kocalarından getirmiş oldukları çocuklarıdır.

Bu çocuklara “tay” adının verilmesinin temel sebebi, yetişkin iseler hemen, değilse ileriiki yıllarda bunlardan tarım işlerinde yararlanmak düşüncesi ile sıkıdan sıkıya ilgili bulunması pek muhtemeldir. Yeni evli dulların yaşları ve iş başarıma kuvvetleri göz önünde tutulacak olursa, bunları yıpranmış at ve kısraklara

benzetebiliriz. Bu itibarla tayların daha kuvvetli, işe yatkın ve daha verimli olacakları tabiidir (Yasa, 1963: 310).

2.4. Akraba

Akraba kavramı sosyoloji ve antropolojide sıkça kullanılan bir kavramdır. Bu kavramın sosyolojideki kullanımını Sezal (1991) şöyle tarif etmektedir: “gerçek veya zahiri kan ve soy birliğine (silsilesine) dayandırılmış yakın sosyal münasebetlerin çerçevelediği, aileden sonraki en büyük topluluk şeklidir.” Sosyolojide kullanılan bu anlamının yanında ilişkili olduğu bir diğer disiplin olan antropolojide daha farklı bir anlamda kullanıldığı görülmektedir. Buna göre akrabalık, ” kan-birliği münasebetlerinin sosyalleştirilmesi olarak görülürken “evlilik” ve ”karı-koca” bu kavramın dışında tutulur. Aile, bu şekliyle iki akrabalık müessesesinin doğduğu birleşme noktası olarak görülmektedir” (Sezal, 1991: 17).

Akrabalık kavramına ilişkin tanımlamalarda etnolog, antropolog ve sosyologların çeşitli kriterleri dikkate aldığı görülmektedir. Bu kriterlerin belirleyici iki ana unsuru, kişilerin biyolojik yakınlıkları ve kültürel yakınlıklarıdır. Nitekim Bates’e (2009) göre akrabalık, bireyin grup veya toplum içerisindeki statü ve karşılıklı roller modelidir. Ona göre bu rol modelleri toplumların kültürel yapısından dolayı değişiklikler gösterir. Bazı toplumlar statüye önem verirken, başka toplumlar için statü çok anlamlı olmayabilir. Örneğin İngilizcede ‘uncle’ kelimesi hem amca hem dayı yerine kullanılırken Türkçede ‘amca’ babanın erkek kardeşini karşılamak için, ‘dayı’ annenin erkek kardeşini karşılar. Dolayısıyla amca ve dayı Türkçede ayrı ayrı statüleri ifade ederken İngilizcede uncle kelimesinin kullanılmasıyla böyle bir statünün bir öneminin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Buna göre akrabalık, bir kişinin toplumdaki rolü, statüsü ve ilişkileri hakkında bilgi vermektedir. “ akrabalık, genellikle bir kişinin dahil olduğu ilk ve beklide yegane toplumsal rol sistemidir ve doğumla başlar, yaşam boyu değişmez” (Bates, 2009: 273). Devlet aygıtının olmadığı ilkel topluluklarda düzenin sağlanması akrabalık ilişkileri sayesinde gerçekleşmiştir. Modern toplumlarda devlet her ne kadar temel toplumsal düzenleyici rolünü eline alsa da, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde akrabalık temel bir kurumdur. Karı-koca, anne-baba, kardeşler, büyükbabalar ve büyükanneler ile torunları yani kuşaklar arası ilişkilerin düzenlenmesinde akrabalık

temel bir kurumdur (Marshall'dan aktaran: Kasapoğlu vd., 2012). Buna göre akrabalık kurumu ve akrabalık sisteminin toplumu düzenlemedeki temel işlevleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Akrabalık sistemi

- Birey ve gruplar arasındaki ilişkilere,
- Anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkilere,
- Kardeşler arasındaki ilişkilere
- Evli eşler arasındaki, biyolojik ilişkilere dayanmaktadır,

Akrabalık kurumu

- Anne, baba ile çocuklar arasındaki ilişkileri,
- Büyükkanneler, büyükbabalar ve torunlar arasındaki ilişkileri,
- Kuşaklar arası siyasi ilişkileri,
- Evlilik biçimlerini (yasak ve izinleri),
- Oturma yerini
- İnsanların birbirlerine Hitap biçimlerini,
- Miras biçimlerini belirler.

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da ailenin yapısı içine dahil olduğu toplumun toplumsal dinamikleri tarafından belirlenir. Aşiretvari yapılanmanın izlerinin görüldüğü bu bölgelerde, aileler için akrabalık ilişkileri çok önemlidir. Bu akrabalık ilişkilerinin bir kısmı soy ya da kan bağına dayalı olarak kurulurken bazıları da kurgusal olarak kurulur. Aile içi ilişkilerde dayanışmanın rolü büyüktür. Dayanışma aile içinde en yakın fertler arasında hayli yoğun yaşanırken merkezden çevreye doğru ilişkiler yayıldıkça dayanışmanın etkisinin azaldığı görülmektedir. Aile içinde merkez çevre ilişkisi akrabalık derecesine göre belirlenmektedir. Aile içi evliliklerde babasoyu ideolojisi hakimdir. Dolayısıyla akrabalık derecesi babasoyuna olan yakınlığa göre belirlenir (Ökten, 2009).

Akrabalık ilişkisinde soy bağı Türkiye Medeni Kanunu, “Çocuk ile ana arasında soy bağı doğumla kurulur. Çocuk ile baba arasında soy bağı, ana ile evlilik, tanıma veya hakim hükmüyle kurulur. Soy bağı ayrıca evlat edinme yoluyla da kurulur.” şeklinde tanımlamaktadır. (Mdd.282)

2.4.1. Babasoylu Akrabalık

Aile kavramıyla bağlantılı pek çok kavram vardır. Bu kavramların literatüre özgü tanımlanıp sınıflandırılması gerekmektedir. Calvin Wells soy kavramını “belli bir atadan tek yanlılık ilkesini izleyerek inen geniş akrabalar grubu” (Altuntek, 1993: 28) şeklinde tanımlar.

Akrabalık sistemi kişiye statü ve roller verirken aynı zamanda toplumsal davranış örüntülerini de belirler. Toplumsal örüntü sistemi içerisinde belli akrabalık kategorileri oluşturur. Bu akraba gruplarının en önemlisi soydanlık grubudur. Soydanlık, ortak bir ata’da birleşmeye dayanan kandaş grubu ifade eder. Soydanlık grubuna mensup bireylerin mülkiyet haklarını ve siyasal sorumluluklarını düzenler. Örneğin Ortadoğu toplumlarında soydanlık babayanlıdır. Yani aile fertleri babasoyunu takip eder. Bu durumda hukuk sistemi çocuğun kimliğini babası üzerinden tanımlar. Herhangi bir boşanma olayının vuku bulması durumunda, çocuk babanın vesayeti altında kalır. Burada biyolojik bir belirlenimden ziyade, toplumsal kabule dayalı kültürel belirlenim söz konusudur. Bu anlayış Soydanlık ideolojisi olarak tanımlanır. Soydanlık grupları toplumlarda ekseriyetle iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Birincisi babasoylu soydanlıktır. Buna göre çocuklar babalarının soy grubuna aittir. Akraba grubunun dışında evlenen bir kadın kendi soyuna olan aidiyetini yitirip evlendiği erkeğin soyuna geçer ve bu soyun bir mensubu olur (Bates, 2009: 275-282)

2.4.2. Anasoylu Akrabalık

İkinci grup ise Anasoylu soydanlıktır. Bu grupta “Soy, kalıtım ve akrabalık ilişkilerini, çiftlerin evlendikten sonra nerede oturacaklarını annenin belirlediği aile ve toplum düzeni” (Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011: 47) Bu gruptaki çocuklar babalarından ziyade annelerinin ait olduğu soyun üyeleri olarak kabul edilir. Anasoylu soydanlık grubu, babasoylu soydanlık grubuna göre toplumlarda nadiren rastlanılan bir durumdur. (Bates,2009:) Anasoylu akraba sisteminde, ananın soyu takip edilir. Ana üzerinden gelişen ilişkiler belirleyicidir. Babanın soyu akrabadan sayılmaz. Kadının erkek çocuğu ve erkek çocuğunun erkek çocukları da hakeza akrabalık sisteminin dışında tutulur. Ananın soy çizgisi takip edilir. “Bu sistem, bir kadından, onun oğul ve kızlarından, onun kızlarının çocuklarından olan kız torunlarından meydana gelir. Oğullarının çocukları ve oğullarının oğlan çocuklarının çocukları akraba sayılmazlar. Anayanlı soylar, babayanlı soylar gibi, çok bölünmezler” (Balaman, 1982: 5-6).

Günümüz modern toplumlarında anasoylu akrabalık ilişkilerine pek rastlanmaz. Anasoylu akrabalık ilişkileri eski klanlarda görülen bir akrabalık biçimidir. Bunun nedenini Nuray Eremrem (1998) “Yapılan araştırmalar ilkel aşamalarda grup halinde evlenme olduğundan, çocukların yalnız annelerini bildiklerini göstermiştir. Bu durum, klanın atasını anne yapmıştır.” (Sibel-İbrahim Armağandan akt: Eremrem, 1998: 23) şeklinde açıklamaktadır.

Bütün yörelere özgü akrabalık terimleri hakkında bir çalışma yapılmamış olmakla birlikte Türkiye’de yaygın olarak kullanılan akrabalık terimlerini Balaman (2002: 11-14) üç kategoriye ayırıp tanımlamaktadır:

2.4.3. Soya Dayalı Akrabalık Terimleri

Ebeveyn: Çocuğa göre anne ve baba

Kardeş: Çocuklara göre kız ve erkek kardeş

Çocuk: Anne ve babanın çocukları

Amca: İki erkek kardeşin çocuklarına göre durumları

Teyze: İki kız kardeşin çocuklarına göre durumları

Hala (Bibi): Çocuğa göre babanın kız kardeşi

Dayı: Çocuğa göre annenin erkek kardeşi

Dede: Çocuğa göre babanın ve annenin babaları

Nene: Çocuğa göre babanın ve annenin anneleri

Ata: Çocuğa göre annenin ve babanın dede ve neneleri (Büyükanne, büyükbaba)

Torun: Dedeye göre oğlunun ya da kızının çocuğu

Amcaoğlu: Ego’ya² göre erkek kardeşinin oğlu

Amcakızı: Ego’ya göre babanın erkek kardeşinin kızı

Teyzeoğlu: Ego’ya göre annenin kız kardeşinin oğlu

Teyzekızı: Ego’ya göre annenin kız kardeşinin kızı

Dayıoğlu: Ego’ya göre annenin erkek kardeşinin oğlu

Dayıkızı: Ego’ya göre annenin erkek kardeşinin kızı

Halaoğlu: Ego’nun babasının kız kardeşinin erkek çocuğu

Halakızı: Ego’nun babasının kız kardeşinin kız çocuğu

Yeğen: Kardeşlerin, kardeş çocukları

² Ego: Anlatım ve çizimlerdeki (içi karartılmış) söz konusu birey. (Balaman: 2002:s.26)

2.4.4. Evliliğe Dayalı Akrabalık Terimleri

Dünür: Evli çocukların ailelerinin birbirine göre durumları

Kayınbaba: Evlilerin eşlerinin babası (Kaynata)

Kaynana: Evlilerin eşlerinin annesi (Beyana)

Karı: Evli çiftlerden kadının erkeğe göre durumu

Koca: Evli çiftlerde erkeğin kadına göre durumu (Gişi, bey, bizimki, çocukların babası, adamım)

Yenge: Amca, dayı, kardeş karıları

Gelin: Dünür evinde oğlan eşleri

Damat: Dünür evinde kız eşleri (Güvey)

Elti: Evli kadının kocasının kardeşlerinin karıları

Görümce: Evli kadının kocasının kız kardeşi

Kayınbirader: Evli çiftlere göre eşlerin erkek kardeşleri

Baldız: Evli çiftlerden erkeğe göre karısının kız kardeşi

Enişte: Teyze, hala ve bacı kocaları

Bacanak: Kız kardeşlerle evlenen erkeklerin birbirlerine göre durumları

Aykırı (Yandan) Bacanak: Kardeş kızlarıyla (amca, teyze, hala, dayı) evlenen erkeklerin birbirlerine göre durumları

Kuma: Aynı zamanda birden fazla eşle evliliklerde ikinci kadını tanımlayan terim

2.4.5. Sonradan Kazanılan Düzmece Akrabalı Türleri

Sütkardeş: Ayrı analardan doğup, analardan biriyle emişen çocuklar.

Sütanne: Doğurmadığı bebeği sütüyle besleyen anne

Sütnine: Emzirdiği (başkasına ait) çocuğun çocuğuna karşı emzirenin durumu

Kankardeş: Birbirinden birer damla kan yalayıp kardeşlik üzerine ant içen birey.

Yolkardeş: Özellikle Alevi topluluklarında birbiriyle Dede (dinsel önder) (Muhasip) önünde yapılan bir törende dostluk üzerine ant içen aileler.

Ahiretkardeş: Öte dünya düşüncesine dayalı bir dostluk antlaşması yapan iki birey.

Sağdıç: Evlilik hazırlığında güveyin yakın dostu, sırdaşı, arkadaşı, hocası: evli, deneyimli, yaşdaş erkek.

Yenge: Evlilik hazırlığında gelinin yakın dostu, sırdaşı, arkadaşı, hocası: evli, deneyimli, yaşdaş kadın.

Oğlan Yengesi: Düğünde oğlan evi yengelerinin (kadınlarının) yöneticisi.

Kına Yengesi: Düğünde geline kına yakan ve kız evi kadınlarının (yengelerinin) yöneticisi.

Kına-anası: Küçük kız çocuğunu giydirip, kınalayan ve ona anası kadar sahip olmaya söz veren kadın.

Ad-babası: Bebeğin ezanla kulağına adını okuyan (takan) birey

Kirve: Sünnetteki erkek çocuğu kucağında tutan, sünnet düğünü harcamalarında aileye katkıda bulunan birey

2.5. Akraba Evliliği

Akraba evliliğinin batı dillerindeki karşılığı ‘consanguineous’ tur. Bu sözcüğün kaynağı Latince olup ‘sanguis’ kan anlamına gelmektedir. ‘Con’ sözcüğü ise ortak anlamına gelir. Bu iki sözcüğün birleşmesiyle consanguineous kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram, kan ortaklığına dayalı akrabalık ilişkisini ifade etmektedir (Ayan vd., 2002: 3). Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğüne göre akraba evliliği; “Akraba olan kişiler arasında, çoğunlukla mal, mülk ve paranın aile dışına çıkmaması amacıyla gerçekleştirilen evlilik” (Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler, 2011: 26).

İnsanlar tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren hayatlarını sürdürebilmek için işbirliği yaptıkları söylenmektedir. Sayıca az olan ve dünyanın farklı yerlerinde küçük gruplar halinde yaşayan bu ilk insanlar uzun zaman boyunca izole gruplar halinde varlıklarını sürdürmüşler. Yaşamlarını sürdürmenin ve soyun devamını sağlamanın kaçınılmaz olduğu bu izole gruplar arasında evlilik ritüellerinin olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak çağlar boyunca varlıklarını sürdürebildikleri için biyolojik yeniden üretimin olduğu kesinlik kazanmaktadır. Sayıca küçük ve izole yaşayan bu topluluklarda iki farklı cinsin cinsel münasebetleri sonucu soyun devamı sağlanmıştır. Ancak bu iki cinsin akrabalık derecelerinin bilinmemesiyle birlikte aralarında bir akrabalık ilişkisinin olduğu söylenmektedir (Akın, 2000: 67-68).

Kan yakınları arasındaki evlilik (consanguine family) aile kurumunun en eski biçimi olarak karşımıza çıkar. İnsanların ilk atalarından beri var olan bu aile izole

gruplar arasında evlilik ya da ailenin ilk ritüelidir. “Bu aile biçimi, grup içindeki öz ya da sosyal kardeşler arasında yapılan evlenmelere dayanmaktadır” (Morgan, 2015: 538). Tek bir erkek ve kız kardeş arasında gerçekleşen evlilikler barbar toplumlarda görüldüğü gibi bazı uygar toplumlarda da bu evlilik biçimine rastlanmaktadır. Bir grup içerisindeki kız ve erkek kardeşlerin sayısının artması, bu tür evlilikten farklı evliliklerin gerçekleşmesine olanak tanımıştır. Morgan (2015) kan yakınlığına dayalı (System of consanguinity) kurulan aileyi toplumun ilk örgütlenmiş biçimi olarak kabul eder. “Kan yakınları arasındaki evliliğe dayalı aile biçiminden önceleri insanlık, gelişim çizgisinin bildiğimiz en alt düzeyinde bulunuyordu. İnsanlığın gelişim tarihi ilerledikçe, toplumsal kurumların oluşumunda, buluşların ve keşiflerin gerçekleştirilmesinde, yabanılıktan uygarlığa dek tüm dönemlerde hep onun izlerine rastlamaktayız. İnsanlığın gelişiminin birbiri sayesinde bir bütünlük oluşturan bir zincire ne denli benzediğini, en çok, ardı ardına kurulan aile biçimleriyle oluşmuş bulunan aile kavramının kendi gelişimi kanıtlamaktadır” (Morgan, 2015: 577).

Günlük dilde de sıkça kullanılan akraba sözcüğü türlü anlam içerimlerine sahiptir. Akrabalık derecesini belirtmek için uzaktan akraba yakından akraba gibi kategorik ayrımlar bu anlam içerimlerinin bir örneğini teşkil eder. Kimin kimle akraba olduğu, bu akrabalık derecesinin ne olduğuna ilişkin verileri, günlük dilde ki kullanımından ziyade bilimsel literatürdeki tanımlamalar belirler. Evlilikle kurulan akrabalık ile soybağına dayalı ya da kan bağına dayalı akrabalık tanımları aynı değildir. Bilimsel literatür özellikle sosyoloji bilimi, tıp bilimi, antropoloji ve etimoloji gibi bilim dalları bu kavramların net bir tanımı yapmaktadır. Bu nedenle evlilik üzerinden tanımlanacak bir akrabalık ilişkisi bu bilim dallarına göre şöyle tanımlanmaktadır; kardeş olan iki kişinin çocukları arasında yapılan evlilikler birinci dereceden akraba evliliği, kardeş olan iki kişinin torunları arasında yapılan evlilik ise ikinci dereceden akraba evliliği olarak kabul edilir (Ayan vd., 2001).

Ülkemizde özellikle kırsal alanlarda akraba evliliği oranı kentlere göre hayli yüksektir. Köy, kasaba gibi yerleşim birimlerinde yaşayan insanlar arasındaki akraba olma durumu kentlerde yaşayan insanlara göre daha fazladır. Köy gibi küçük yerleşim birimlerinde halk çoğunlukla birbiriyle akraba olduğundan dolayı akraba evliliği sıklığı fazladır. Ancak 1980’lerden itibaren köylerden kentlere yoğun bir göç dalgası yaşandığından, kentlerimizde de akraba evlilikleri oranı artmaktadır. Bu tür evliliklerin

yapılması toplumumuzun “Aşiret” şeklindeki örgütlenmesiyle bağlantılıdır. Aşiret ya da kabile şeklinde örgütlü olan kırsal kesim, aşiret ya da kabilenin devamlılığını korumak için soy içi evlilikleri gerekli görmüştür. Aşiret bağlarının güçlü olması için aile içi ya da soy içi evlilikler yapılmaktadır (Tezcan, 2000: 49-51).

Akraba evliliğinin gerçekleşmesinin pek çok nedeni olmakla birlikte asıl önemli nedenlerinden birisi toplumların kültürel yapısıdır. Toplumların tarihsel birikiminin bir ifadesi olan kültür, akraba evliliğinin düzenlenmesini normatif olarak belirler. Örneğin kültürel birikimi ve coğrafi yapısından dolayı kapalı toplum örneğini gösteren Japonya’da akraba evliliği sıklığı % 3.88 civarındadır (Bilgel vd., 1991). Akraba evliliği sıklığını sadece kapalı toplum yada açık toplum olma özelliğine göre açıklamak eksik bir açıklama olur. Akraba evliliği sıklığı, bir toplumun kapalılık özelliğinden ziyade o toplumun sosyolojik yapısıyla alakalıdır. Türkiye’de bölgeler arası kültürel nüanslardan bahsetmek mümkündür. Ülkemizde bölgeden bölgeye farklılık gösteren kültürel yapı akraba evliliği sıklığını belirler. Akraba evliliği sıklığı Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde diğer bölgelere oranla daha fazladır. Bu durumun nedeni Tezcan’a (2000) göre; bu bölgelerdeki kültürel yapıyla alakalıdır. Bir kızın istenmesi durumunda, önce kızın akrabalarından izin alınması gerekmektedir. Çünkü bu kız, bölgedeki anlayışa göre amcasının oğluyla evlenmelidir. Bu durum “Amca Oğlu Hakkı” olarak değerlendirilir. Evlilik çağındaki bir kız eğer evlenmemişse, bunun sorumlusu olarak amcaoğlu gösterilir.

Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de akraba evlilikleri en çok birinci dereceden kuzenler arasında yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu oran % 16.9 olarak kaydedilmiştir. Bunu takiben ikinci derece akraba evliliği oranı % 4 iken üçüncü dereceden akraba evliliklerinin oranı % 06 olarak tespit edilmiştir. Baba soyunun takip edildiği Türkiye toplumunda birinci dereceden akraba evlilikleri en çok amca çocukları arasında gerçekleşmektedir. İkinci sırada halaoğlu ve teyze oğlu ile yapılan evlilikler yer almaktadır. Aynı çalışmanın ortaya koyduğu başka bir veriye göre kızlar ekseriyetle babalarının akrabalarıyla evlilik yaptığı tespit edilmiştir (Tunçbilek ve Ulusoy, 1987: 9).

Ülkemizde gerçekleşen akraba evliliğinin diğer evliliklere oranı %20.92’dir. Doğu Ve Güneydoğu bölgelerinin toplumsal yapısı nedeniyle bu oran %32.86 olup ortalamanın bir hayli üstündedir (Şenel ve ark., 2009: 318) Bu oranlar sırasıyla Güney Anadolu’da %29.36, Orta Anadolu’da %22.41, Kuzey Anadolu’da %21.68, Batı

Anadolu’da %10.18’dir. Türkiye’nin doğusundan batısına doğru bu oranların azaldığı görülmeye rağmen, Türkiye ortalaması Batı toplumlarının birkaç katı olarak dikkat çekmektedir. Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte eğitim oranının yükselmesiyle sonucu Türkiye’de akraba evliliklerinin zaman içerisinde nispeten azalma eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Türkiye’de 1968 yılında yapılan bir araştırmayla akraba evliliğinin bütün evlilikler içindeki oranı %29.2 iken bu oran 1983 yılında yapılan başka bir araştırmayla %20.92’ye düştüğü tespit edilmiştir. On beş yıl arayla yapılan bu iki çalışmanın ortaya koymuş olduğu sonuçlar arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tunçbilek ve Ulusoy, 1987: 11).

Akraba evliliği Türkiye’de sıkça rastlanılan bir evlilik biçimidir. Evlenecek kişinin eşini akraban seçmesi nedeniyle bu evlilik biçimine “tercihli evlilik” denilmektedir. Temelde iki tür akraba evliliğinden söz edilebilir. Bunlardan birisi paralel kuzen evliliğidir diğeri ise çapraz kuzen evliliğidir (Doğan, 2009). Paralel kuzen evliliği çapraz kuzen evliliğinden ziyade başka türlü evlilik biçimlerinin olduğu da bir gerçekliktir. Evlilik olgusu çeşitli yapı ve biçimlerde gerçekleşmektedir. Kan bağı ya da soy bağına dayalı evlilikler, hısımlık ilişkilerine göre evlilikler, grup içi ya da grup dışı normuna göre evlilikler, eşlerin birbiriyle olan akrabalık durumuna bağlı evlilikler, eş sayısına göre evlilikler evliliği gruplandırmada kullanılan kategorilerden birkaç tanesidir. Akraba evliliğiyle ilgili gruplandırmalar aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

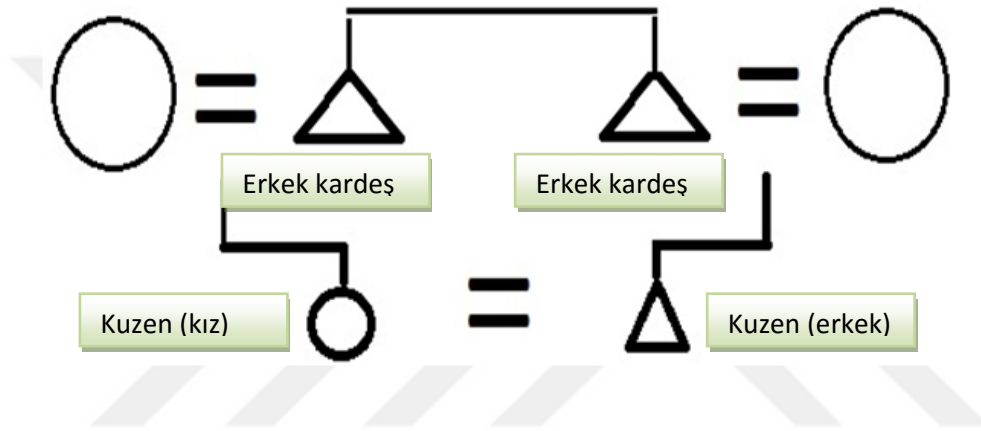
Yukarıda da belirtildiği gibi akraba evliliğinin gerçekleşmesini sağlayan en önemli unsur toplumun sahip olduğu kültürel yapıdır. Gelişmiş batı toplumlarında akraba evliliği sıklığı %1 civarında olup oldukça düşük bir seviyede kaldığı görülmektedir. Ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde akraba evliliği sıklığı oldukça yüksek rakamlara tekabül etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde olan Türkiye’de akraba evliliği oranı %20.92’dir. Ortadoğu, Hindistan ve Afrika ülkelerinde akraba evliliği oranları %25-61 arasında değişmektedir. İran’da ise akraba evliliği sıklığı, İran toplumunda 1979 yılında gerçekleşen toplumsal hareketlerden dolayı farklılık arz etmektedir. 2009 yılında yapılan ve 1979’dan sonra üç kuşağın incelendiği bir araştırmaya göre akraba evliliği oranları %8.8’den %19’a yükseldiği saptanmıştır (Şenel ve ark. 2009: 318). Bu ülkede akraba evliliği oranının düşmesi beklenirken aksi durumda oranın çok yükseldiği görülmektedir.

2.5.1. Birinci Dereceden Akraba Evliliği

2.5.1.1. Paralel Kuzen Evliliği

Paralel kuzen evliliği dıştan evlilik biçiminde gerçekleştiği söylenebilir (Doğan, 2009: 146). Aynı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliğine paralel kuzen evliliği denilir. İki erkek kardeşin çocuklarının birbiriyle evlenmesi ya da iki kız kardeşin çocuklarının birbiriyle evlenmesi olayıdır. Başka bir ifade ile amcaoğlu ile amcakızı veya teyze oğlu ile teyzekızı arasında gerçekleşen evlilik (Tezcan, 2000: 52).

Şekil 1: Paralel Kuzen Evliliği

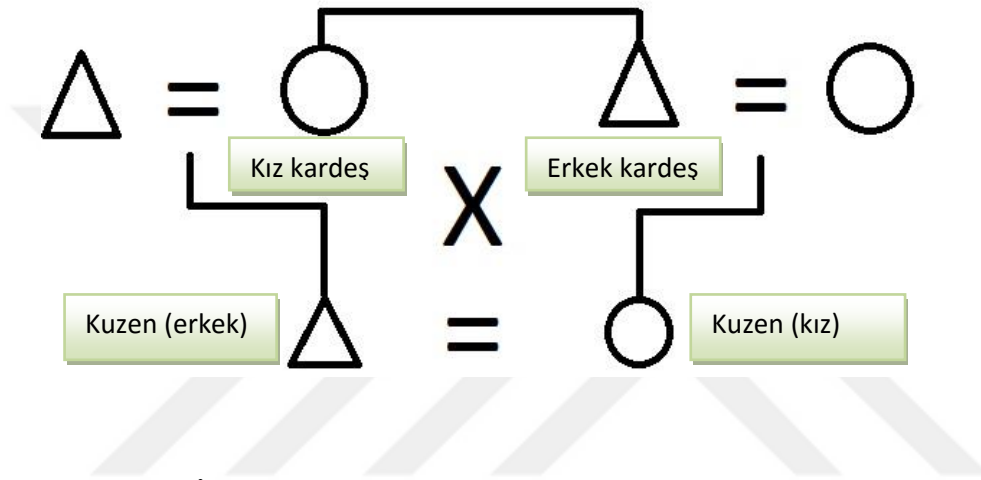
2.5.1.2. Çapraz Kuzen Evliliği

Farklı cinsten kardeşlerin çocukları arasında gerçekleşen akraba evliliğidir. Yani halakızı ile dayıoğlu veya halaoğlu ile dayıkızı arasında gerçekleşen evliliğe çapraz kuzen evliliği denir (Tezcan, 2000: 52)

Bu tür evlilikler Türkiye'ye has bir durum olmayıp dünyanın değişik bölgelerinde, örneğin Afrika, Avustralya ve Melanezya gibi yerlerde de görülmektedir. Ancak Türkiye'de bu akraba evliliklerinin görülme sıklığı yukarıda da belirtildiği gibi kültürel yapıyla alakalıdır. Serim Timur tarafından yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de akraba evliliğinin yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre evli olan çiftlerin üçte birinin birbiriyle akraba olduğu tespit edilmiştir. Akraba olan çiftlerin ise %80 gibi büyük bir bölümü kardeş çocukları oldukları görülmüştür. Yine bu araştırmaya göre özellikle erkek kardeşlerin çocukları arasında yapılan evliliklerin fazla olduğu tespit edilmiştir (Timur'dan aktaran: Tezcan, 2000: 53) Buna göre Türkiye'de paralel kuzen evliliği çapraz kuzen evliliğine oranla daha fazla gerçekleşmektedir.

Serpil Altuntek'e (1993) göre paralel kuzen ve çapraz kuzen evliliklerindeki biyolojik ve kalıtsal değerler eş derecededir. Ancak bazı toplumlar bu iki evlilik biçiminin yakınlık derecelerine farklı anlamlar yüklemektedirler. Toplumların kültürel normlarının etkili olduğu bu ayrıma göre bazı toplumlarda, çapraz kuzen evliliği dış evlilik olarak tanımlanırken paralel kuzen evliliğini iç evlilik olarak tanımladıkları görülmektedir³ (Altuntek, 1993: 160).

Şekil 2: Çapraz Kuzen Evliliği

2.5.2. İkinci Dereceden Akraba Evliliği

2.5.2.1. Levirat

Akraba evliliklerinin yapılmasında kadının kendine ait kararlarının geçerliliği belirleyici değildir. Bu tür evliliklerin gerçekleşmesinde, ataerkil toplum düzeninin korunması ve devamının sağlanması için lazım gelen kararlar uygulanır. Bu kararlar genelde aile büyükleri arasında alınır ve uygulanır. Ataerkil toplum düzeninde aile büyüğü genellikle yaşlı ya da ailede statüsü yüksek olan erkeklerden oluşur. Ailede meydana gelen bir ölüm olayında eşlerden biri hayatını kaybetmişse hayatta kalanın

³⁴Anasoylu sisteminde, dıştan gelen babalar soydan sayılmadığından ve dışarıya verilen erkek kardeşlerde soyu sürdürmeyeceğine göre soyu, anneler, teyzeler veya kız kardeşler devam ettirecek demektir. Babasoyu sisteminde, dıştan gelen gelinler soya döl verdiği halde, soya katılmadığından; kız kardeşler ise dışarıya gelin gittiklerinden kendi soylarını sürdürmeyeceklerine göre; soyu, babalarla amcalar ya da erkek kardeşler devam ettireceklerdir. Öyleyse kız kardeşlerin yakınlığı anasoyu sisteminden; erkek kardeşlerin yakınlığı ise, geleneksel olarak, babasoyu ailesinin işlevinden gelmektedir. Babasoyu sistemlerinde, erkek kardeşlerin çocukları arasındaki evliliğin “iç evlilik” ya da “yakın” sayılması bundandır. Oysa, babasoyu sisteminde dışarıya gelin verilen halaların ve anasoyu sisteminde dışarıya damat verilen dayıların çocukları sistemlerin soy gereğince, başka soydan sayılacakları için, dayı ve hala çocuklarıyla evlilik yani “çapraz kuzen evliliği” dış evlilik kuralına uygundur.” (Güvenç’ten aktaran: Altuntek, 1993)

durumu hakkında aile reisi olan erkek(ler) karar vermektedir. Evli olan çiftten erkek ölmüşse erkeğin karısı, kadın ölmüşse kadının kız kardeşi bunun bedelini ödemektedir.

Kadının ölen kocasının kardeşiyle evlenmesine levirat denilir. Erkek öldüğünde geriye çocukları ve karısı kalıyorsa, ailenin bütünlüğünün bozulmaması, çocukların sahipsiz kalmaması, mirasın bölünmemesi, aile sırlarının dışarıya taşınmaması için karısı erkek kardeşiyle evlendirilir. Bu tür evlilikte evlendirilen kişilerin kararlarının pek geçerliliği yoktur. Daha çok ailenin almış olduğu karar sonucu bu tür evlilikler gerçekleşmektedir (Kasapoğlu vd., 2012: 58)

2.5.2.2. Sororat

Erkeğin ölen karısının kız kardeşiyle (baldız) evlenmesi olayıdır. Ortada kalan çocuklara teyzenin daha iyi bakacağı inancının yanında, iki aile arasında kurulmuş akraba bağının bozulmaması da önemli bir nedendir. Bu tür evlilikte de evlenen kişilerin kararlarından ziyade ailelerin kararı belirleyicidir (Kasapoğlu vd., 2012: 58)

2.5.3. Eş Sayısına Göre Evlilik

2.5.3.1. Polygamy

Çok eşli evlilik biçimidir. Bir erkeğin birden çok karısı (polygyny) veya bir kadının birden çok kocasının (polyandry) olduğu evliliklere poligami (çok eşlilik) denir (Yıldırım, 2009: 86; Doğan, 2009: 135; Aksan, 2014: 181). Çok eşli evlilikten kastedilen, birden çok kadının birden çok erkekle evlilik yapması değildir. Bir kadının birden çok koca ile evlilik yapmış olması ve bir erkeğin birden çok kadın ile evlilik yapmış olma ilkesine dayanır.

Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumuna (1991) göre İslam dini çok eşli evliliğe serbestiyet getirmemiş, bazı özel hallerde bu evliliğin yapılabileceğine izin vermiştir. Türkiye’de yapılan çok eşli evliliklerin kaynağını salt İslam dininin mesajlarına indirgemek yanlış olur. Çünkü ülkede yapılan çok eşli evliliklerin tek dayanağı İslam dininin bu anlayışı olmayıp, sosyolojik bir takım nedenlerle bu evlilikler gerçekleşmektedir. Türkiye’nin kırsal ve kentsel bölgeleri arasında çok eşli evlilik oranları ciddi farklılıklar göstermektedir. Eğitim oranlarının arttığı büyük kentlerde bu evliliklerin çok nadiren yapıldığı görülmektedir. Kent ve ilçe merkezlerinde bu oran % 1 civarında iken köylerde oranın % 3 olduğu tespit edilmiştir. Ancak demografik ve

sosyolojik yapısı nedeniyle bu evlilik Diyarbakır ilinde % 14.6 olup ülke ortalamasının artmasına neden olmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde nispeten çok fazla olan çok eşli evliliklerin nedenleri şöyle tanımlanabilir:

Feodal Sebepler: Kadının kısır (interfilite) olması veya erkek çocuk doğuramaması bu kadının kocasına ikinci bir evlilik yapma hakkı vermektedir. Bir diğer neden ise kadının işgücünde yetersiz kalması sonucu başka kadınlarla evliliğin meydana getirmesine neden olmaktadır.

Biyolojik Sebepler: Erkek ve kadının yaş aralığı dengesizliği. Karısı yaşça büyük olan erkeğin genç bir kadınla evlenmesi durumudur.

İnsancıl Sebepler: Levirat evlilik biçimidir. Erkek kardeşi ölen bir kişinin yengesıyla (kardeşinin eşi) evlenmesi durumudur. Buradaki amaç ekonomik olarak varlığını sürdüremeyecek olan aileyi (yenge ve yeğenler) nikahı altına almak.

Kültürel Sebepler: Boşanma bu bölgelerde hoşgörüyle karşılanan bir durum değildir. Dolayısıyla kocası evlenen kadın boşanmak yerine eşinin nikahında kalmayı tercih eder.

Sosyo-Psişik Sebepler: Bu bölgelerde birden çok kadınla evlenmek güç ve prestij nedeni olarak görülür. (Türkiye’de Aile yllığı, 1991: 21) (T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara)

2.5.3.2.Polijini

Türkçedeki karşılığı çok karılılıktır. Çok kocalı evliliğe oranla dünyada daha fazla görülen bir evlenme biçimidir. Bu evlilik biçiminin tarihi eskilere dayanır. Kutsal kitapların ilki ve en eskisi olan Tevrat’a göre, Hz İbrahim, Hz İsa ve Hz Yakup peygamberlerinin birden fazla eşleri vardı. Son din olan İslam dininin peygamberi Hz Muhammed’in de birden çok kadınla evlilik yaptığı ve vefat ettiği sırada dokuz tane eşi geride bıraktığı bilinmektedir (Balaman, 2002: 35).

Doğan’a (2009) göre; İlkel topluluklarda insanlar kabile, aşiret ve benzeri örgütler halinde yaşamaktaydı. Bu insanların geçim kaynakları avcılık ve toplayıcılığa dayanıyordu. Yaşamsal riski olmayan toplayıcılık görevini genellikle kadınlar yerine getirirken, buna nispeten avcılık riskli ve zor bir görevdi ve bu görev erkekler tarafından yerine getiriliyordu. Bu zor ve riskli görev erkek ölümlerinin artmasına sebebiyet vermekteydi. Bu nedenle toplulukta erkek sayısı azalırken kadın sayısı artmaktaydı.

Bundan dolayı bir erkeğin toplulukta sayıca fazla olan pek çok kadınla evlenmesi bir zorunluluk teşkil ediyordu.

2.5.3.3. Poliandri

Çok kocalılık anlamına gelen poliandry evlenme biçimine dünyanın belli bölgelerinde rastlamak mümkündür. Yaygın olmayan bu evlilik biçiminde belirleyici öge ekonomik koşullardır. Bir kadının birden çok koca ile evlilik yapması dünyada sıkça rastlanan bir durum değildir. Sosyo-ekonomik ve coğrafi koşulların zorunlu kıldığı ve dünyada nadiren görülen evlilik biçimidir. Dünya üzerinde bir örneği Tibet'te görülmektedir. Tibet'te ki topluluklarda görülen çok kocalı evliliğin nedeni, ekonomik koşullar ve Tibet topluluklarının yaşadığı, sert iklimi olan dağlık bir araziye sahip coğrafyasıdır. Geçim kaynaklarının kısıtlı olduğu bu coğrafyada erkekler yak (Tibet sığırı) çobanlığı yaparak ekonomik olarak ailenin geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar. Kadın açısından sürdürülebilir bir aile kurmak için aynı anda iki ya da daha çok erkek kardeşle evlenmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Ridley, 2010). Bir kadının birden çok koca ile evlilik yapmasının bir diğer örneğini Ali Rıza Balaman Encyclopedias Britannica'dan aktarmaktadır. Buna göre Güney Hindistan'da yaşayan Todalarda bir kadının aynı zamanda birden fazla erkekle evlendiği, bu evlilikten doğan çocuğun, kadının evli olduğu bütün erkeklerle "baba" dediğini belirtmektedir (Balaman, 1982: 2). Todaların içinde bulunduğu zorlu yaşam koşullarından dolayı kız çocukların yeterli beslenememesi söz konusudur. Yeterli beslenme ve bakımdan yoksun olan kadın nüfusunun gelecekte azalması riskine karşı önlem olarak bir kadının birden çok erkekle evlenmesi zorunluluk arz etmiştir. Kadın ve erkek arasındaki doğal bu evlilik biçimiyle sağlanmaya çalışılmıştır (Balaman, 2002: 37).

2.5.3.4. Monogami

Türk toplumunda tarihsel olarak tek kadınla evlilik geleneği vardır. Kadının toplum içerisindeki konumu erkeğin konumuyla neredeyse eşdeğerde tutulmuştur. Orhun Abidelerinde bunun bir örneğini görmek mümkündür. Bilge Kağan, Babası İltiş Kağanın ve annesi Elbilge Hatunun birlikte tahta çıktıklarından bahseder. Kadının devlet işlerini yürütebilecek kadar yüksek bir statüde olması kadına verilen değer bir göstergesidir (Eröz ve Güler, 1998: 20-21).

Monogami (tek eşlilik) evlilik biçimi sadece iki eşi birleştiren evliliktir. John J. Macionis'a (2012) göre tek eşli evlilik yerküre üzerindeki dağılımı itibariyle farklılık göstermektedir. Ona göre ekonomik olarak güçlü olan ülkelerde yasalar monogamiye yani tek eşli evliliklere izin vermektedir. Avrupa kıtası ve Güney ile Kuzey Amerika da monogami bir kural olarak işlemektedir. Ancak Afrika ve Güney Asya gibi farklı coğrafyalarda monogaminin yanında poligami yani çok eşli evliliklerinde yoğun gerçekleştiğini belirtmektedir. Dünyada Batı Yarım Küre boyunca ve buraların dışında kalan pek çok yerde tek eşli evlilik yasalıdır. Afrika ve Güney Asya'da çok eşli evliliklerin yasal olduğu görülmektedir. Çok eşli evliliklerin bu bölgelerde yasal olmasında, bir erkeğin dörde kadar kadınla evlenmesinde İslam dininin etkili olduğu belirtilmektedir (Macionis, 2012: 463-465).

2.5.4. Çevre Ölçütlerine Göre Evlilik Biçimleri

2.5.4.1. Endogami

Türkçedeki karşılığı içerden-evlenme olan endogamide evlenecek kişilerin aynı grubun üyesi olması esasına dayanır. Kapalı toplumlarda sıkça rastlanılan bu evlenme biçiminin nedenleri, kişilerin üyesi oldukları, içinde yaşadıkları grupların dinamikleriyle alakalıdır. Eski Mısırda bu tür evliliklerin yapılmasının nedeni "kutsal kanın dışarıya akmaması" olarak kabul edilir. Doğan'a (2009) göre grubun sahip olduğu prestij ve statünün korunması, aileler arasındaki bağların daha güçlenmesi gibi faktörler etkilidir. Hatta eski Mısır Firavunlarında kız kardeşlerle evlenme zorunluluğu bu faktörlerin en belirgin olanıdır (Doğan, 2009: 134-135).

2.5.4.2. Exogami

Exogaminin Türkçedeki karşılığı dışarıdan evlenmedir. Bu evlenme biçimine göre evlenecek kişiler ait oldukları grupların dışından olan bir kişiyle evlenirler. Bazı toplumlar çeşitli nedenlerden dolayı yakın akraba evliliğini yasaklamış ve bu yasaklar zaman içerisinde toplumsal bir kural haline gelmiştir. Çağdaş toplumlarda yakın akraba evliliğinin dinlerce günah sayılması bu anlayışın devamıdır (Doğan, 2009: 135).

2.6. Lévi Strauss ve Bağlaşıklık Kuramı

Lévi Strauss'un evlilik ve akrabalık ilişkileri hakkındaki görüşleri, kendinden önce gelen düşünürlerin izlerini taşısa da, o bu kavramlara daha sistematik bir tanım getirmektedir. Ona göre kolektif ve evrensel yapılar tikel yapılardan daha önce gelmektedir. İnsanların bir arada oluşunu sağlayan temel zihinsel bir sınıflandırma vardır. Evrende bir düzenin olduğunu söyleyen Strauss, insanın bütün eylemlerinin belli anlamlar dizgesinden ileri geldiğini ve bu anlamlar dizgesi o toplumdaki kuralların yerleşmesine zemin hazırladığını söylemektedir. Toplumun yapısının bu anlamlar dizgesinden oluştuğunu söyleyen Strauss, ilk etapta birbiriyle ilgisi yokmuş gibi görünen toplumsal yapıların aslında iyi bir gözlem ile incelendiğinde çeşitli bağıntıların olduğu görülecektir. Çünkü bu yapılar arasındaki ilişkilerin kaynağı gözlemcinin aklında mevcuttur. Gözlemcinin aklında bulunan mevcut bilgiler salt doğal/verili olanın bilgisi değildir. İnsan aklı anlam örüntüleri oluşturabilecek kapasiteye sahiptir ve bu nedenle akrabalık ilişkilerinin biyolojik yönünden ziyade toplumsal, kültürel ve dilsel boyutunu açığa çıkarabilecek anlam örüntülerini oluşturur. Toplumsal ilişkilerin soydanlık ve kan bağından ziyade toplumsal kültürel süreçlerle inşa edildiğini belirtir. Soydanlık teorisine karşı çıkan Strauss, bu teorinin yerine, adına “bağlaşıklık kuramı” dediği daha sistematik bir teori geliştirir (Özbudun, Şafak, 2005: 193-199).

Bağlaşıklık kuramının temelini, gruplar arası evliliklerle gerçekleşen ve kişilerin soy ve kan bağından ziyade keyfi olarak gerçekleştirdiği bir akrabalık ilişkisidir. Kişinin kendini tanımlama biçimi olarak kendisi ve diğerleri arasındaki farklılığı bilince çıkarma durumudur. Buna göre insanlar “benlik-öteki” ayrımı yaparlar. Bu ayrım kimin kiminle evleneceği kuralını belirler. Buna göre kişiler eşlerini bulunduğu grubun dışından seçmeye zorlanır. Evlilikle kurulan ilişkilerin akraba ve akraba olmayan gruplar arasındaki ilişkiyi bir mübadeleye dönüştürmektedir. Kadınların mübadelesine dayalı bu ilişki gruplar arasında bağlaşıklık kurar. (Özbudun, Şafak, 2005a:s.199) “Bir başka deyişle, mübadele edilen kadınlar, gruplar arasında bağlaşıklıklar kurulmasını olanaklı kılarak “benlik” ile “öteki” arasındaki dolayımı oluşturmaktadır (Özbudun, Şafak, Altuntek, 2005b: 216).

Lévi Strauss'a göre enstest evrensel bir olgudur ve her yerde görülmektedir. Dış evliliğin gerçekleşmesinde enstest yasağı etkilidir. Enstest yasağı sonucu evliliklerin grup

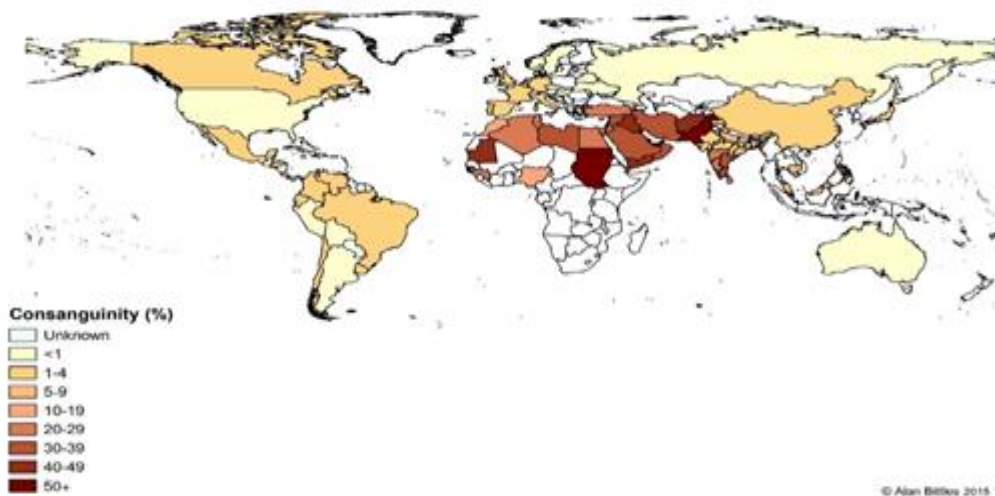
dışından yapılması, aileler arasında kadın değiş tokuşunun gerçekleşmesine neden olmaktadır. Dışarıdan evliliğin gerçekleşmesi ailenin içine kapanmasını önlemiş, çevresiyle ilişki geliştirmesini sağlamıştır. Ailenin çevresiyle ilişki kurmasının sadece kadın değiş tokuşuyla sınırlı olmadığını söyleyen Strauss, aynı zamanda ticarete dayalı mal alışverişi ve iletişim yani dil sayesinde aile çevresiyle ilişki kurar (Altuntek,1993: 18).

2.7. Akraba Birliklerinin Küresel Yaygınlığı

Klinik genetikte akraba evliliği, ikinci kuzen ya da daha yakın çiftler arası ilişki olarak çoğunlukla *birlik* olarak tanımlanır (Bitless, 2001: 89). Dolayısıyla, çalışmanın bu kısmında sıkça kullanılacak olan birlik kelimesi literatürde geçtiği şekliyle kullanılacak olup, ikinci kuzen ya da daha yakın çiftler arası akraba evliliğini belirtmektedir.

Birçok Batı ülkesinde özellikle Kuzey Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da, yakın akrabalar arasında ki evlilik sosyal yaşamda kabul edilemez ve bu evlilikleri yapan kişilerin fiziksel ve zihinsel anlamda sağlıksız bir nesle sebep oldukları düşünülür. Buna karşılık, kuzey ve alt sahra Afrika si, batı, orta ve güney Asyada ki akraba birlikleri oldukça yaygındır ve bu evlilik birleşimlerinin çokluğu ise yerleşik halk tarafından gelecek neslin devamında önemli olduğu düşünülür (Bittles, 1994).

Sekil 3: Akraba Evliliğinin Güncel Küresel Dağılımı

Yaklaşık 276 bilimsel makale taranarak Alan Bitless tarafından oluşturulan akraba birliği haritası şekil 3`te gösterilmiştir. (<http://www.consang.net>). Haritaya göre akraba evliliği %1`den az, %1 ila %10 arası, %20- %50 üstü ve akrabalık birliklerinin bilinmediği nüfus olarak dört kategoriye ayrılmıştır. Akrabalık birliklerinin bilinmediği yerler henüz raporlanmamış veya ulaşılan bilgilerin güvenilirliği yetersiz ve muğlaklık içerdiği için tahmin edilememektedir.

Tablo 1`de görüldüğü gibi Bittles ve diğerleri (2001), yukarıdaki gruplandırmaya dayanarak sunulan kategorilerde %1`den az olan yerleri 1,061 milyon, %1 ila %10 arası olan yerleri 2,811 milyon, %20- %50 üstünü 991 milyon ve akrabalık birliklerinin bilinmediği yerlerdeki nüfusu 1,064 milyon olarak tahmin etmektedirler.

Tablo 1: Akraba Evliliklerinin Küresel Dağılımı

	Milyon
Bilinmeyen	1,064
%1`den az	1,061
%1 ila %10 arası	2,811
%20- %50 üstü	0,991
Küresel nüfus	5,926

2.8. Ensest

Evlilik ve cinsel hayatı düzenleyen toplumsal kurallar vardır. Kimin kim ile evleneceğine, kimlerin birbiriyle evlenemeyeceğine dair onay, toplumsal normlara ve dini inanışlara bağlıdır. Birbiriyle evlenmesi yasak olan kişiler arasında meydana gelebilecek cinsel ilişki ensest (fücur) olarak değerlendirilir. Birbiriyle evlenmesi yasak olanlar genelde yakın akrabalarlardır. Bu yakın akrabalar arasındaki cinsel ilişki ensest olarak değerlendirilir. Tarihsel olarak pek çok kültürün enseste karşı tabu geliştirdikleri görülmektedir. Tabu uygulaması evrensel bir olgu iken, toplumlar ensesti kültürel durumlarına göre farklı olarak tanımlarlar (Kottak, 2002).

Anne baba ile çocukları arasında veya kardeşler arasındaki cinsel ilişkiyi toplumların çoğu yasaklamıştır. Ensest konusunu inceleyen araştırmacıların çoğu, yasağın kaynağını ‘içgüdüsel nedenler’ olarak ifade etmişler. Toplumların genelinde ensest ilişki tabu olarak kabul görmektedir. “ Araştırmalar ortaya koymuştur ki, birlikte

büyüyen kişilerin birbirlerine duyduğu cinsel istek çok azdır. Fakat bu iddia kendi sebebini içinde taşımaktadır. Ensest tabusu birbirlerini cinsel objeler olarak görmekten kaçınan, samimi ilişkiler içerisindeki çocukları ve ebeveynleri güvence altına alır (Haviland, 2002: 268-269)

Ensest (fücur) konusunda İslam dininin hükümleri vardır. İslam dinine göre kimlerin evlenmesinin yasak olduğu Nisa suresinde açıklanmıştır. Buna göre; “Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız – ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur-, öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek size haram kılındı.” (Nisa Suresi, 23) (Tezcan, 2000) Toplumumuzda sıkça görülen akraba evliliğinin sınırları hem örfi hem hukuki hem de dini olarak belirlenmiştir. Buna göre kuzenler arası evlilik için herhangi bir yasak yok iken “yeğen” ile evlilik yasaklanmıştır. Bizde ve Müslüman toplumlarda ilk yeğen ile akraba evliliği yasaklanmıştır. Dini inancın yasakladığı ilk yeğen evliliğini aynı zamanda Türk Medeni Kanunu da bu evliliği yasaklamış Butlan sebebi saymıştır (Kalyoncu, 1980: 153)

Tarihte ensest ilişkinin ihlal edildiği toplumlarda mevcuttur. Ensestin kültürden kültüre göre değiştiği dikkate alındığında eski Mısır’da bunun değişik bir örneği ortaya çıkmaktadır. Eski Mısır imparatorluğunda kardeşler arası evliliğin gerçekleştiği görülmektedir. Kardeşler arası evliliğin gerçekleşmesinin nedeni imparatorluk ailesinin kendisine kutsallık değeri atfetmesidir. Bu nedenle kardeşler kendilerine atfedilen bu kutsallık değerini başkalarıyla paylaşmayarak koruduklarına inanırlardı. Eski Mısırdaki kardeşler arası evlilik sadece imparatorluk ailesiyle sınırlı değildi. Tarımla uğraşan ailelerde de bu evliliğin gerçekleştiği görülmektedir. Bunun nedeni ise, geçim kaynakları ile alakalıdır. Bu aileler sahip oldukları mülkiyetin (toprağın) parçalanmasını engellemek için kardeşler arası evliliği gerçekleştirmişler (Haviland, 2002). Bu durum sadece eski Mısır ile sınırlı değildir. Antik Roma kayıtlarını dikkate alan Leach’a göre antik Roma çiftçi sınıfına mensup ailelerde, kız ve erkek kardeşler arasında gerçekleşen evlilikler oldukça yaygındı (Leach’tan aktaran: Bates, 2009).

Ensest tabusunun oluşmasında toplumlar için önemli nedenler vardır. E. B. Taylor’a (1871) göre ensest ilişkilerden kaçınmak, kişinin başka gruplarla temasını

sağlar. Bu sayede kişinin üyesi olduğu ailenin de başka aile veya gruplarla ilişkisi gelişir ve aile toplumsal tecritten kurtulmuş olur. Encest tabusunun gerekçelerini ortaya koyan diğer bir isim Seymour Parker (1976)'dır. Parker'a göre insanlar ve diğer omurgalıları iki nedenden dolayı encestten kaçınıyorlar. Birincisi, yakın akraba olanların çiftleşmeleri sonucu meydana gelen hastalıklar ile farklı ailelere mensup kişilerin çiftleşmeleri neticesinde sağlanan avantajlar olarak ifade eder. İkinci olarak, encestten kaçınmanın farklı gruplar ile temas kurmayı sağladığını söyler. Geniş bir toplumsal ağ ile buluşmayı sağlayan kaçınma durumu, pek çok toplumsal avantajı da beraberinde getirmektedir (Bates, 2009: 300-3001).

Evlilik olgusunun standart bir düzenlemesini yapmak çok zordur. Her toplumun kendine göre bir tarihsel ve kültürel donanımı vardır. Dolayısıyla evlilik olgusu toplumdan topluma farklılık arz eden sosyolojik bir olgudur. Her toplumda çeşitli biçimlerde gerçekleşen evlilik olgusu evrenseldir. Çünkü cinsel ilişki için yaşanan rekabet hemen hemen her toplumda mevcuttur. Bu rekabetin yol açabileceği istenmedik durumların önlenmesi için, cinsel ilişki evlilik olgusuyla düzenlenmiştir. Cinsel dürtünün evrensel olduğu dikkate alındığında bunun sonucunda gerçekleşen evlilikte doğal olarak evrenseldir. Aynı zamanda evlilik birliğinden oluşan çocuğun üzerinde kimin hak sahibi olduğunu, eşler arası mal varlığının paylaşımı gibi konular bu düzenlemenin kapsamındadır.

Encest kavramı negatif bir çağrışıma sahiptir. Ancak bu kavramın içerimlediği olumsuz anlamın toplumsal yapılara etki ettiği görülmektedir. Kapalı toplumlarda, farklı bir gruptan evlenmenin zorluğu yanında ekonomik ve diğer kültürel koşullar, grup içi evliliğin gerçekleşmesine neden olabilir. Encestin yasaklandığı toplumlarda iç evlilik yasaklanır ve kişilerin kendi grubunun dışındaki gruplardan kişilerle evlilik yapmaları sağlanır (Haviland ve ark. 2008).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet (sex) kavramı; biyolojik boyutu olan, bir kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, biyolojik, fizyolojik özellikleri ve farklılıklarıdır (Marshall, 1999: 98). Toplumsal cinsiyet (gender) ise erkelik ve kadınlık arasındaki farklılıklara ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmelere gönderme yapmaktadır (Borlandi ve ark., 2011: 794). Toplumsal Cinsiyet (gender) kavramını R. Stoller'ın 1968 yılında yayımladığı Sex and Gender (Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet) isimli kitabında ilk kez kullandığı ve daha sonra A. Oakley (1972) tarafından bir eserinde kullanılmasıyla yaygınlık kazanan bir kavram haline gelmiştir (Borlandi ve ark. 2011: 794).

Macionis'e (2012) göre toplumsal cinsiyet, bir toplumun üyelerinin kadın veya erkek olmaya bağladığı sosyal konumlara ve kişisel özelliklere işaret etmektedir. Denilebilir ki toplumsal cinsiyet, toplumda bir kişinin kendi benliği hakkındaki tutumu ile başkalarına karşı olan tutumuna, onlarla kurduğu ilişkilere biçim veren toplumsal örgütlenmenin bir boyutudur. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasında, güç ilişkileri, zenginlik ve belli kaynaklara ulaşmada hiyerarşik bir yapı oluşturduğu söylenebilir. Buna göre, "Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi (sıradüzeni) olarak tanımlanan bu duruma göre kadın ve erkeklerin toplum tarafından kendilerine atfedilen özelliklerine göre dikey olarak sıralanmasını anlatır" (Ecevit ve ark., 2012: 8).

Toplumlar yapıları itibariyle bünyesinde pek çok eşitsizliği barındırır. Bu eşitsizliklerden birisi ve beklide en belirgin olanı toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Yani kadın ve erkek arasındaki cinsiyete dayalı eşitsizlik. Bu eşitsizliklerin kaynağını toplumda mevcut olan güç ilişkileri ve kapitalist ataerkil ilişkiler oluşturur. Anaerkil dönemdeki kadın erkek eşitliğinin, tarıma geçmekle birlikte, kadın aleyhine gelişen bir eşitsizliğe dönüştüğü görülmektedir. Toplayıcılık ve avcılığın yerini, çobanlık, tarımcılık gibi mesleklere bırakması, bakır, demir gibi madenlerin işletilip alet ve silahların üretilmesi gibi gelişmeler kadın erkek arasındaki eşitlikçi iş bölümünü ortadan kaldırıp, erkeğin tarihsel egemenliğini ilan etmiştir. Araç-gereç kullanımının artması ve bununla paralel mesleklerin gelişmesi kadını büyük ölçüde ikincil bir konuma sürüklemiştir. Ancak tarihsel süreç içerisinde, bilgi ve aydınlanmanın hızla artması sonucu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Yirminci

yüzyılda zirveye varan özgürlükçü ve eşitlikçi toplumsal mücadeleler, toplumsal cinsiyet alanında da karşılık bulmuş ve 1975 yılı Dünya Kadın Yılı ilan edilmiştir (Ozankaya, 1999: 361-397).

Feminist yazımda önemli çalışmalar yapmış olan Leonore Davidoff, kadın erkek arasındaki eşitsizliği kapitalizmin sınıfsal yapısı bağlamında kültür-doğa analogisiyle açıklamaktadır. Orta sınıfa ve erkekleri kültür ile benzeştiren Davidoff işçi sınıfı ve kadınları doğa ile benzeştirmektedir. Doğal olanın işlenmemiş olmasından kaynaklanan bu durum kadının kimliğine yönelik istismarın da hazırlayıcısı olmaktadır. Bu ikili kategoriler aynı zamanda kadının mensup olduğu sınıfsal yapı içerisinde de başka bir eşitsizliğe yol açmaktadır. Şöyle ki; “Kültürlü, orta sınıf kadını ‘hanım’, doğaya daha da yakın olan *ötekiler* ise sadece ‘kadın’dır” (Özbay, 2002: 14). Hanım kelimesi anlam olarak pozitif bir içeriğe sahipken kadın kelimesi daha nötr bir anlamı taşımakla birlikte, kültürel olarak daha negatif bir çağrışıma da sahip olmaktadır. Hanım olan kişinin davranışlarını kontrol ederken kadınların bu özdenetimden uzak olduğu görülmektedir. Buna göre kendilerini denetlemeyen bu “kadın”lar cinsel nesne haline gelmektedirler.

Ortaçağ Batı dünyasının düşünsel arka planında Aristo’nun görüşlerinin etkili olduğu görülmektedir. Aristo’nun kadın erkek ilişkilerine dair analizleri problemlidir ve bu problemlili hali Ortaçağ Hristiyan dini anlayışıyla paralellik göstermektedir. Aristo’nun hem kadın erkek hakkındaki görüşleri hem de insanlararası eşitsizlik nosyonunu doğal bir durum olarak kabul etmesi bu inancın köklerinde yatan, kadının erkeğin gövdesinin bir parçası olarak yaratılması ve yasak meyveyi yemesi sonucunda cennetten kovulmayla sonuçlanan ilk günahın işlenmesi ile uyum içindedir. Aristo’ya göre insanlar arası eşitsizliğin meşru olması gibi erkeğinde kadın üzerinde tahakküm kurması meşrudur. Kadının üreme de sergilediği pasif rolün dışında hiçbir önemli vasfa sahip değildir. Akıldan yoksun olup zayıf bir yapıdadır (Çeler, 2013: 168). Aristo’nun kadın hakkındaki görüşleri tarihsel olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en bariz ifadelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Şöyle ki özellikle Simone de Beauvoir’le başlayan kadının kimliğinin inşa’sında rol oynayan faktörlerin kadının kendi varoluş dinamiklerinden kaynaklandığı tezi Aristo’da tam tersi istikamette bir tanımlamaya gitmiştir. Kadının özgün doğasını hiçeıştiren Aristo, kadının kimliğini erkek kimliğinin bir uzantısı olarak ifade eder. Aristo’ya göre kadın eksik erkektir.

Toplumsal cinsiyet kavramı özellikle feministler tarafından, erkek ve kadınlar arasındaki eşitsizliklerin anlaşılması, toplumsal güç ilişkilerinin analizi ve cinsiyete dayalı kültürün yarattığı ayrışmaları ifade etmek için kullanılmıştır. Buna göre “toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır” (Ecevit ve ark., 2012: 4). Toplumda var olan erkek kadın ilişkilerinin tanımlanmasına dair iki açıklama biçiminin olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi Doğacı görüştür diğeri ise Gelişmeci görüştür.

Doğacı görüş: Biyolojik belirlenimciliğin hakim olduğu bu görüşün temelinde kadın ve erkek arasındaki fiziksel ve biyolojik farklılıklar vardır. Fiziksel olarak erkeğin kadından daha güçlü olduğunu savunan bu görüşe göre erkek bu fiziksel üstünlüğü sayesinde avcılık yapmakta ve savaşçı olmaktadır. Bu özelliğinden dolayı erkek ev dışında kalan ve fiziki güç isteyen işler yapmaktadır. Kadının daha zayıf bir fiziksel donanıma sahip olmasından ve doğurganlık özelliğine sahip olmasından dolayı ev/haneye bağımlı halde yaşamak zorundadırlar.

Gelişmeci görüş: Bu görüşe göre biyolojik farkın ya da fiziksel gücün pek bir önemi yoktur. Kadınların doğurganlık özelliğinin dışında cinsiyetin biyolojik boyutu ile toplumsal boyutu arasındaki farkın bir önemi kalmamıştır. Çünkü teknolojik ilerleme sayesinde artık erkeğin yapabileceği her işin kadınında yapabileceği görüşü hakimdir. Ev dışında kalan ve erkeklerin yaptığı işleri kadınlar da yapabiliyorken kadının ev içinde yaptığı işleri erkeklerde yapabilmektedir. Buna göre kadın ve erkek arasındaki farklılık toplumsal alanda kültürel olarak üretilen farklılıktır. Ann Oakley’in çalışması göstermektedir ki bu farklılık çocuğun sosyalleşme sürecinde çocuğa kabul ettirilen cinsiyet kimliğidir. Aile de başlayan ve okulda devam eden sosyalleşme sürecinde kız ve erkek çocuklarının giyim kuşamından oynadığı oyuncaklara ve gittiği okullara kadar bir takım cinsiyet temalı tercihlerin yapıldığını ortaya koymaktadır (Ecevit ve ark., 2012: 4-5).

Toplumsal cinsiyet mefhumunun beklide en önemli tartışma ayaklarından biri olan kadın cinsinin “özne” olarak inşa edilmesidir. Kadının cinsiyet bağlamında görünür kılınması için feminist kuramda, kadını bir bütün olarak temsil eden dil’in gelişmesi kadının siyaset alanında görünür kılınmasının gerekliliğidir. Çünkü ataerki ve

kapitalist eril anlayış kadını yaşamda temsil edecek göstergelerden mahrum bırakmıştır. Kadının temsil sorunu onun özne olarak kurulması ve kabul görmesine bağlıdır. Kadının özne olarak inşa edilmesi iktidar sistemlerinin bu öznelere söylemde ve temsilde *ürettiğine* inanan Foucault aynı zamanda bu iktidar sistemlerinin yaşamın her alanını düzenleyen ve denetleyen bir yapıda olduğunu ve feminizmin öznesi olan kadının temsiliyet politikasında söylemsel olarak üretilen bir ürün veya bir sonuç olduğunu dile getirmektedir (Butler, 2008: 43-46).

3.2. Cinsiyet Roller

Toplumsal ve kültürel yapıların inşa ettiği toplumsal cinsiyet rejimi (gender) , kadın ve erkeğin maskülün ve feminen kimliklerine uygun “rol”leri yerine getirmeleriyle mümkün olmaktadır. Sosyalleşme sürecinde aile, okul ve toplumsal çevre gibi sosyal ajanlar çocuğun cinsiyet kimliğinin farkına varmasını ve buna uygun rolleri yerine getirmesini sağlamaktadırlar. Bu doğrultuda kadın ve erkek olmanın anlamı kişinin cinsiyetiyle özdeşleşen rollerinin yerine getirilmesi “cinsiyet rolü” olarak tanımlanır. Cinsiyet rolü iki farklı rolün varlığını içerir. Bunlardan birisi “erkek rolü” iken diğeri “kadın rolü”, bunlarla bağlantılı olarak daha az kullanım alanına sahip olan “eril rol” ve “dişil rol” kavramları da kullanılmaktadır. Bu roller toplumsal yapıyı kişiliğin oluşumuna sıkı sıkıya bağlar. Kişinin toplumun bir ve tam parçası olabilmesi için bu rollere uygun davranması gerekmektedir. Kişinin cinsiyetine uygun rolleri edinmesi üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama “rolün öğrenilmesi” sürecidir. Çocuk cinsiyetine bağlı olarak nasıl davranması gerektiğini öğrenir. İkinci aşamada “toplumsallaşma” sürecidir ki bu aşamada çocuk öğrendiği rolleri toplumsal normlara uygun sergilemeye çalışır, bu rolleri davranışlarına yansıtır. Üçüncü aşamada ise “içselleştirme” sürecidir. Birey bu rolleri kendi karakterinin bir parçası haline getirir ve duygu, düşünce ve davranışlarını bu yönde oluşturur. Cinsiyet rollerinin biyolojik ikililiğe indirgendiği bu anlayışa göre kadınlık rolü ve erkeklik rolü zımnen eşitmiş gibi kabul ediliyor. Cinsiyet rolü teorisinin bu eşitlikçi açıklaması, toplumsal cinsiyet karmaşasını, cinsler arasındaki eşitsiz toplumsal konumlanmaları sıfırladığı görülmektedir. Oysa ki tüm kadınların kadınlık rolüne indirgenmesi, zımni olarak

kadının dezavantajlı toplumsal konumunun görmezlikten gelinmesine yol açmaktadır (Connell, 1998: 78-82).

Rol kavramı toplumun kişiden beklentilerini ifade eder. Her toplumun kendi üyeleri hakkındaki beklentileri o toplumun üyelerinin cinsiyetine bağlıdır. Bu beklentiler toplumun zihninde oluşmuş kadınlık ve erkeklik modellerinin erkek ve kadın tarafından yaşamda sergilenmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Toplum, erkeklik modelini, güçlü-kuvvetli, aileyi geçindiren, aile içinde karar mekanizması olan, çevresini etkileyip denetleyen bir beklenti oluşturmuşsa, o toplumda her erkeğin bu beklentilere uygun davranması gerekmektedir. Hakeza kadınlık modeli için, insan ilişkilerinde düzenleyici bir yapıda olma, ev yaşamını çekip çevirme, sabırlı olma gibi beklentiler, kadının cinsiyetine ilişkin rolleridir ve kadın tarafından yerine getirilmesi beklenir (İmamoğlu, 1991: 832).

Cinsiyete özgü toplumsal roller insanların dünyaya geldikten sonra edindiği/öğrendiği rollerdir. Eril ve dişil cinsiyet kimliğiyle doğan insanlar zamanla içine doğdukları toplumun kültürünü ve sosyal davranış örüntülerini cinsiyet kimliğiyle birleştirerek cinsiyete özgü rolleri edinirler. Kadın ve erkek rolü toplumdan topluma ve zamana bağlı olarak değişiklikler gösterse de, bu iki cinsiyete özgülenen rollerde, erkeklerin genelde kaynakları sağlayan kişi, kadınların ev’le ilgilenen kişi rolünü üstlendikleri görülmektedir (Kite’den (1996) aktaran: Güldü, Ersoy-Kart, 2014).

Toplumsal cinsiyet rejimi tarihsel ve kültürel olarak üretilen ve rol modellerine dayalı bir cinsiyet inşa sürecidir. Dişilik ve erillik her toplumun kendi tarihsel ve kültürel birikimine göre inşa ettiği sosyal cinsiyet kimliğidir. Bu inşa sürecine göre, “iki cinsin doğuştan itibaren önce farklı renklerde giydirilerek (örneğin, kızlar pembe, erkekler mavi), sonra farklı oyuncaklara yönlendirilerek (örneğin, kızlara bebek, erkeklere araba), farklı okulları seçmeleri için etkilenecek (örneğin, kızlar için sosyal bilimler ve edebiyat, erkekler için fen bilimleri ve mühendislik) nasıl farklı toplumsallaştırıldıklarını ortaya çıkarırlar“ (Bayhan, 2013: 154-155).

3.3. Uygar Dünyanın Cinsiyet Eşitsizliğini Ortadan Kaldırma Çabaları

Türkiye, Avrupa Birliği’ne (AB) üyeliği sürecinde pek çok uyum yasası çıkarmış, toplumun aksayan yönlerini bu uyum yasaları çerçevesinde düzeltmeye çalışmıştır. Bu

aksayan yönlerden biriside kadın meselesi yani toplumsal cinsiyet meselesidir. Diğer toplumlarda olduğu gibi Türkiye toplumunda da toplumsal cinsiyet eşitsizliği, cinsler arasındaki fark (gap) oldukça büyüktür. Türkiye AB'ye tam üyelik kriterlerinin çoğunu kabul etmiş ve pek çok alanda uluslar arası taahhütte bulunmuştur. Bu taahhütler arasında Birleşmiş Milletler (BM)'nin “Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ile Avrupa Birliği Müktesebatı da yer almaktadır. Gerek hükümetlerin AB uyum sürecine uygun politikaları hayata geçirme çabaları gerekse de kadın kurum ve kuruluşlarının mücadeleleri sonucu 24 Mart 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. AB'ye uyum sürecinde yasalarda yapılacak değişikliklerde kadın perspektifinin de olması amacıyla kurulan bu komisyon toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama gibi bir görevi üstlenmektedir. CEDAW Komitesi kadının iş yaşamına katılımı, siyasal temsiliyeti, cinsiyet eşitliği, kız çocukların eğitimi, kadına karşı şiddetin önlenmesi gibi pek çok konuda kadın haklarının korunmasına yönelik önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır (Uluslar arası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Buluşması, 2012: 11-12).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede devlete büyük görev düşmektedir. Sosyal devlet bir toplumda var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, eşitlik ve adaleti topluma yaymakla mükelleftir. Bakıma muhtaç olan vatandaşların, işsizlik, ölüm, boşanma, çocuk bakımı, eğitim, sağlık hizmetleri, emeklilik, sakatlık durumlarında bu vatandaşlara sosyal güvence sağlamak sosyal devletin asli görevidir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin anayasasında yazılı olan “sosyal devlet” tanımının pratikte iinin doldurulamadığı görölmektedir. Sosyal devletin asli görevi olan emeklilik ve sağlık hizmetlerini sunmada sosyal devlet tanımıyla uyuşmayan bir politikanın olduğu görölmektedir. İlgili uygulama “Sağlık ve emeklilik sistemine giriş genellikle formel istihdam alanında ve prim ödeyen kişiler ve aileleri için düzenlenmiştir” (Buğra ve Keyder'den aktaran: Dedeoğlu, 2009: 44). şeklindedir. Formel istihdamın dışında kalan ve işsiz olan nüfusun hacmi düşünüldüğünde Türkiye'nin, sosyal devlet olma kimliğinden çok uzak olduğu söylenebilir. Toksöz'ün (2007) belirttiğine göre 2006 yılında kadınların sadece % 25'i çalışmaktadır. İstihdam sağlanan bu kadınların % 39'u kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye'de kayıt dışı çalışma istatistiği % 48.5'tir. Kayıt dışı çalışan kadınların oranı % 66 gibi büyük bir rakama

tekabül etmektedir. Bu veriler dikkate alındığında Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir kaynağının da sosyal devlet anlayışının gelişmemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Yasal mevzuatta her ne kadar ilgili düzenlemeler yapılsa da, bu düzenlemeler günlük yaşamda olduğu gibi gerçekleşmemektedir (Tokgöz’den aktaran: Dedeoğlu, 2009: 45).

Küreselleşen dünya’da gelir eşitsizlikleri artmaktadır. Artan bu gelir eşitsizliklerinin bedelini toplumsal cinsiyet formasyonunun bir ayağı olan kadın ödemektedir. Kadınların toplumdaki ikincil konumu özellikle kriz zamanlarında daha da pekişmektedir. Kriz zamanlarında ailenin ve dolaylı olarak ta toplumun beslenmesini ve bakımını sürdürerek onları bir arada tutan işlevsel bir rolü üstlenmektedir. Kadına yüklenen bu işlevin ticaretin uluslararasılaşması ve erkeğin tekeline geçmesi nedeniyle olmaktadır. Uluslar arası ticaret ilk ortaya çıktığında ithalat, ihracat ve gümrük gibi birkaç ayağı olan ve erkeklerin uğraşı olan bir olgu iken küreselleşen dünyada ticaret giderek yaşamın her alanına sirayet edip kurumsallaşmaktadır. Serbest ticaretin büyüme ve gelişmeyi hedefleyen karakteri ulusal hükümetlerin iç politikalarında belli kısıtlamalara gitmesine neden olmaktadır. Bu kısıtlayıcı iç politikalardan olumsuz anlamda en çok etkilenen kadınlardır. Kadınlara yaşam içerisinde yüklenen roller, onların kaynaklara erişmedeki eşitsizliklerle sistematik cinsiyet ayrımına maruz kalmaları, bu olumsuz etkilenmenin birkaç nedenidir. Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) ticaret politikalarında kadını yok sayması var olan eşitsizliği derinleştirmektedir. DTÖ’nün politikaları ve neo-liberal anlayışın esnetilmiş ekonomi politikası kadınların iş yaşamındaki ilerlemelerinin önündeki en büyük engeller olurken aynı zamanda herhangi bir kriz durumunda ilk işten çıkarılanların kadınlar olması da bu eşitsizliğin diğer bir göstereni olmaktadır. Bu anlayış, kadınların aile için ek gelir getiren, asli görevleri olan ev işinin yanında yerine getirdikleri ikinci bir iş olmasından kaynaklanan bakış açısıdır (Hablemitoğlu, 2004).

Kapitalist modernite ve toplumda egemen olan ataerkil ekonomik ilişkiler kadın emeğini yok saymaktadır. Ekonomide hakim konumda bulunan erkek bakış açısı kadının emeğini üretken olmayan emek olarak nitelendirmekte ve değersizleştirmektedir. Bu değersizleştirme sonucu kadın emeği toplumda ve ekonomide ‘görünmez’ kılınmaktadır. Oysaki İstatistiki veriler bu erkek egemen bakış açısının tam tersini ortaya koymaktadır. Dünya’da üretilen mal ve hizmetlerin % 50’si

kadınlar tarafından üretilmektedir. Kadınların evde ve tarımsal alanda kayıt altına alınmayan ve ücrete dahil olmayan üretime katkıları 16 milyar dolar civarındadır. Resmi istatistiklerde yer almamasına karşın bu rakam, dünyada üretilen toplam iş hacminin 3/4'üne denk gelebileceği söylenmektedir. Kadınların üretime doğrudan yaptıkları katkının rakamsal değeri bunlar iken, küresel mülkiyetten elde ettikleri pay sadece % 1 civarında olup toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik uçurumunu ilginç bir biçimde gözler önüne sermektedir (Hablemitoğlu, 2006: 51-54).

3.4 .Ücret

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir diğer boyutu emek piyasasında ortaya çıkmaktadır. Maddi değeri olmayan, herhangi bir ücrete tabi tutulmayan 'ev işleri'nin kadına yüklendiği, gelir getiren işlerin erkek tarafından yerine getirildiği emek piyasasında, kadının erkeğe bağımlılığı sağlanmış olmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar kadın ve erkek arasındaki bu eşitsizliği ortaya koymaktadır. Şöyle ki; "uluslar arası Çalışma Örgütü'nün (ILO) yirmi ülkedeki üretim endüstrileri üzerine yaptırdığı yeni araştırmalardan biri, kadınların ücretlerinin araştırma kapsamında yer alan her ülkede erkeklerin ücretlerinden düşük olduğunu"(Connell, 1998: 29) göstermiştir. Örneğin Batı Almanya'da kadınlar erkeklerin % 73'ü, Japonya'da %43'ü, Mısır'da % 63'ü, El Salvador'da % 81'i kadar ücret almaktadır. (Kadın ve erkeklerin aldıkları ücretlerin dünyanın her yerinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak şu da bir gerçekliktir ki dünyanın her yerinde erkeklerin aldığı ücret kadınların aldığı ücretten fazladır ve buda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en büyük göstergelerinden biridir (Connell,1998).

Kadınların aldığı düşük ücretin yanında aynı zamanda işgücüne katılım oranları da düşüktür. Gelişmiş kapitalist batı toplumlarında kadınların işgücüne dahil olma oranları ABD'de % 38, Batı Almanya % 36, Güney Kore % 33 iken Sovyetler birliğinde bu oran % 50 civarındadır (Connel, 1998: 31). Sosyalist Sovyetlerde kadının işgücüne katılım oranı, kapitalist ülkelere göre daha yüksektir. Ancak ister kapitalist üretim tarzı olsun isterse de sosyalist eşitlikçi üretim modeli olsun, dünyanın her tarafında bütün rejimlerde kadının işgücüne katılım oranı ve ücretli işte aldığı ücret çok düşüktür.

Kadınların düşük ücret almasının bir diğer nedeni ise kadınlık rolleri ve “cinsiyete dayalı iş bölümü” ile alakalıdır. Ev işinin, çocuk doğurma ve bakımının kadın rolüyle ilişkilendirilmesi sonucu kadının yarım gün istihdam edilmesi söz konusu olmuştur. İş dünyasının esnek çalışma prensiplerinin bu doğrultuda gerçekleştiği ve part-time çalışma usulünün ortaya çıktığı görülmektedir. Kapitalist üretim sistemi düşük ücretli bir iş gücüne sürekli ihtiyaç duymaktadır. Kapitalist işverenler ihtiyaç duydukları kârlarını artırmak için kadınların bu durumunu fırsata çevirmektedirler. Bu düşük ücretli ve yarım günlük işler genelde evli kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Bunun sebebi evli kadınların ev içi işlerini bitirdikten sonra arta kalan zamanlarını değerlendirmek ve ihtiyaç duydukları bir ücreti elde etmek olarak değerlendirilir (Connell, 1998: 184).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı dünyada ekonomik ve siyasal alandaki önemli değişimlerin meydana geldiği dönemdir. Ekonomide artan rekabete bağlı olarak firmaların gerileyen kâr marjının artırılması için finans sektörünün gelişimini engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması ve uluslar arası iş bölümünün tekrar yapılandırılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu yeniden yapılandırma kamu kesimine ayrılan alanın daraltılmasına bağlı olarak özelleştirme politikalarının uygulanmasının önünü açmıştır. Devletin ekonomiye müdahalesini sınırlayan bu politika aynı zamanda iş gücünün yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Sermaye kâr oranını artırmak için esnek istihdam politikalarıyla düşük işgücü kitlelerinin oluşmasını hedeflemiştir. Neo-liberal politikaların uygulandığı bu dönemde formel iş alanlarında çalışanların durumu esnetilmiş, buna mukabil kayıt dışı istihdamın önü açılmıştır. Formel işlerde çalışanların yasal haklarına ve örgütlü yapılarına dayalı ücretlerinin yüksek olması sermayenin, bunların işlerini parçalama yoluna gitmesine neden olmuştur. Parçalanan iş bloğunun bir kısmı taşeronlara devredilmiş, bir kısmı fason üretime geçilmiş ve bir kısmı da eve iş verme şeklinde gerçekleşmiştir. Özellikle eve iş verme yükü kadınlar için yarım zamanlı ve düşük ücretli bir istihdam biçimi haline gelmiş ve iş güvencesi sağlanmamıştır. Sermayenin ucuz iş gücünü tercih etmesi kadınları, bulundukları konum itibarıyla hedef haline getirmiştir. Ev işiyle birlikte yürütülen, “ikinci gelir” olarak adlandırılan kadın istihdamı, kısa zamanlı çalışmayı zorunlu hale getirmiştir. Kadının işgücü olarak bu

şekilde istihdam edilmesine işgücünün feminizasyonu⁴ denilmektedir (Urhan ve Etiler, 2011: 193). Bu dönemde neo-liberal politikaların Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, sosyal harcamaların kısıtlanması şeklinde uygulanması kadınları oldukça zor durumda bırakmıştır. Çünkü emek piyasasında kadın temsiliyetinin çok az olmasından dolayı kadınlar, devletin onlara sağlamış olduğu asgari yardımlara bağımlı hale gelmelerine neden olmuştur. İstihdam edilen kadınlar ise erkeklere göre çok düşük ücretler karşılığında çalışmaktaydı. AB'ye üye üç ülkede aynı işi yapan kadın ve erkeğin aldıkları ücretler bu ücret farkı uçurumunu ortaya koymaktadır. Hollanda'da aynı işi yapan kadın ve erkeğin aynı işten aldığı ücretin % 76'sını alırken, İspanya'da % 73, İtalya'da ise % 80'i kadar ücret almaktadır (Hablemitoğlu, 2006: 36).

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye'de kadın istihdamı ve kadın ile erkeğin işbaşına aldıkları ücret arasında büyük farklılıklar vardır. Kadınlarda eğitim düzeyi düştükçe bu farkın daha da arttığı görülmektedir. Kamu sektöründe üniversite ve üstü eğitim alan kadınlarla erkekler arasındaki ücret eşitsizliği en düşük seviyelerde seyrederken özellikle özel sektörde eğitim düzeyi arttığı oranda kazanç eşitsizliğinin azaldığı tespit edilmiştir. Eğitimin getirisini ölçmek amacıyla yapılan çalışmada kadınlarda eğitim seviyesinin yükselmesi ile ücret eşitsizliğinin azalması arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Yumuşak, 2004: 298).

3.5 .Seçme Hakkı

Kadınların oy verme hakkı 19. Yy.da yürütülen azimli mücadelenin sonucunda gerçekleşmiştir. Kadınların seçme için gösterdikleri mücadeleyi daha ileriye taşıyarak kadının seçilmeyi de kapsayan eşitlikçi taleplere dönüştü.1847'de Anne Knight kadınların temsil edilmesini konu alan bir kitapçık yayınladı. Sonrasında 1851'de Harriet Taylor "Kadınlara Oy Hakkı Verilmesi" noktasında *Westminster Review* 'de ki çalışması meydana geldi (Walters, 2009: 98-99). Harriet Taylor ile evli olan John Stuart Mill'in oy kullanım hakkı ve temsiliyet konusunda kadın erkek arasındaki ayrımın kalkmasından yana yazılar yazdı. Oy kullanma hakkı, seçme ve seçilme hakkının erkeklere olduğu gibi kadınlara da verilmesini salık veren John Stuart Mill,

⁴ "İşgücünün feminizasyonu, yazında genelde işgücünün yarısı hatta yarısından fazlasının kadınlardan oluşmasıyla özdeşleştirilmiş bir olgudur." (İlkaracan'dan aktaran: Urhan ve Etiler, 2011. Connel,1998)

The Subjection of Women’da (Kadınlara Hükmedilmesi) “ oy kullanma hakkı erkeklere tanındığına göre, hangi koşullar altında ve hangi sınırlar içerisinde olursa olsun, aynı hakkın kadınlara da tanınmamasını haklı çıkaracak en ufak bir neden yoktur” (Connel, 1998: 49-50).

Evliliğin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurumsallaşmış hali olduğunu 19. yy.da süren kadın mücadelelerinde de görmek mümkündür. Oy hakkı elde etmek için kadınların yürüttüğü mücadelede artan talepler, “ evlenmemiş ve yaşı ilerlemiş kızlar” ın oy hakkının olabileceği şeklinde değerlendirilmesi, kadınların peyderpey bu hakları elde etmesinin taktiksel bir yöntemi olarak dikkat çekmektedir. Taktiksel olarak evlenmemiş kızların oy hakkını elde etmesinden sonra bu hakların genişletileceği, evli kadınlarında oy hakkının olabileceği hesaplanmıştır. Ancak, hiçbir söz hakkına sahip olmayan ‘evli kadın’ın oy hakkı kocasına tanınmış bir hak olarak tehlikeli bir duruma sebebiyet verebilirdi. Bu nedenle evli kadınlara oy hakkının verilmesinden önce mülkiyet hakkının tanınması, kadınların daha gerçekçi politik tutumlara sahip olduğunu göstermektedir (Walters, 2009: 100)

Tarihsel olarak aynı döneme tekabül eden dünyanın değişik yerlerinde de kadınların oy hakkı için mücadele ettikleri ve bu haklarını elde ettikleri bilinmektedir. Yeni Zelanda’da kadınlar 1893’ten itibaren oy kullanma hakkını elde ederlerken, Avustralya’da kadınlar bu haklarını 1890 ve 1904 yılları arasında büyük oranda elde ettiler. Amerika Birleşik Devletlerinde (Abd) de aynı tarihlerde kadınların oy kullanma hakkını elde ettikleri görülmektedir. Abd’nin eyalet yapısından dolayı kadınlar 1914’lerde eyalet seçimlerinde oy kullanabilirken, 1919 ulusal seçimlerinde ilk kez oy kullanma hakkını elde etmişler. Hollanda kadınlara oy hakkını 1919 yılında tanıırken bir diğer batı ülkesi olan Danimarka ise bu hakkı 1915 yılında kadınlara tanımıştır (Walters, 2009: 1005)

3.6 .Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet

“Bir erkeği eğitirseniz bir adamı eğitirsiniz.

Bir kadını eğitirseniz, bir kuşağı eğitirsiniz...”

Brigham Young

Bir toplumun kalkınması iyi eğitilmiş insan gücüne bağlıdır. Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasından sonra bir enkaz ortamında kurulan Cumhuriyet'in temel ilke ve yeniliklerinden biri çağdaş eğitim standartlarını geliştirmek olmuştur. Sosyal devlet ve demokratik toplum şiarıyla kurulan cumhuriyet, eğitim alanında batının yüksek standartlarını yakalamayı hedeflemiş ve eğitim teşkilatını bu yönde yapılandırmıştır. Cinsiyet, etnisite ve diğer kategorileri ayırmaksızın herkesin eğitim hakkından eşit şekilde faydalanması için, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununu kabul etmiştir. Eğitim sisteminin batı tarzı yapılandırılması, 1857'de Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kurulmasıyla başlamış, kız ve erkek ayrımı yapılmaksızın okul çağında olan herkesin eğitim alması zorunlu hale getirilmiştir. 1876'da ilk anayasa olan Kanun-i Esasi ile eğitim devlet gözetiminde zorunlu hale getirilmiştir. 1908 yılında İstanbul'da kız ortaokulu açılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında hedeflenen muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak ve çağdaşlaşmak için eğitim alanında devrim niteliğinde yenilikler yapılmıştır. 1924 yılında eğitimde birliği sağlamak ve kaliteyi artırmak için Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmış, "ilköğretim devlet okullarında zorunlu ve parasızdır" ilkesi yerleştirilmiştir. 1925 yılında toplanan Üçüncü Heyet-i İlmiye kızların eğitimine ilişkin şu kararları almıştır:

- a) Tek okul düzeninin kurulması
- b) Kız çocukların eğitimindeki eksikliklerin giderilmesi
- c) Kız ve erkek çocukların bir arada eğitim görmeleri
- d) Üretici eğitimine ağırlık verilmesi ilkeleri kabul edilmiştir.

Bu ilkeler dikkate alınıp günümüz Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemiyle karşılaştırıldığında aradaki uçurum ortaya çıkmaktadır. Çünkü günümüz eğitim sistemi, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında hedeflediği eğitim ilkeleriyle yola çıkan uluslar arası bir oluşumun Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemini geliştirmeye yönelik kızların okullaşma oranını artırma girişimi, eğitim alanında ne kadar geriye düşüldüğünün göstergesidir. Bu uluslararası oluşumun "kızların okullaşma oranlarının yükseltilmesi için açılan kampanyaya 25 ülke seçilmiş. Bazılarını sayarsak; Afganistan, Bangladeş, Çad, Hindistan, Etiyopya, Eritre, Nepal, Sudan, Yemen, Tanzanya, Zambiya..." (Hablemitoğlu, 2006: 121-123).

Ailede yetişen çocuğun yetişme biçimi onun gelecek planlarını ve kariyeri hakkında oldukça önemlidir. Olanaklar, rol modelleri, annenin ve babanın eğitim durumu gibi faktörler çocuğun geleceği planlamada önemli rol oynamaktadır. Kadının ev işine, evlenip çocuk doğurmaya ve yetiştirmeye özgüllenen kimliği, onun iş dünyasına katılımını etkilerken aynı zamanda iş dünyasının erkeksi yapısı da kadınların istihdamına olumsuz yönde etki etmektedir. Bu ve başka nedenler dikkate alındığında kadın erkek arasında ki cinsiyet eşitsizliği yaşamın her alanında ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtilen sayıtlılar dikkate alındığında Türkiye’de akademik camiada da ciddi eşitsizliklerin olduğu görülmektedir. Türkiye’de 71290 akademisyenin % 37’si kadınlardan oluşmaktadır. Bu dağılım akademik unvanlara göre % 25’i Profesör, %32’si doçent, % 30’u yardımcı doçent iken Araştırma görevlilerinin %41’inin kadınlardan oluşması gelecekte kadın akademisyen sayısında bir artışı işaret etmektedir. Akademik kariyer yapmanın fazla zaman ve maliyet gerektirdiği gerçekliği kadınların bu kulvarda sayısal olarak az bulunmalarının bir nedeni iken diğer bir neden ise yönetici pozisyonunda bulunan erkeklerin kadınlarla çalışmak istememesi olarak değerlendirilir. Akademik kadroların merkezi sınav sistemiyle belirlenmesi sonucu araştırma görevlisi kadrolarında kadınların oranının hayli yüksek olduğu görülmektedir (Gürüz, 2004).

Eğitim bir bireyin toplum içinde aktif bir şekilde rol alma, toplumun gelişmesine katkı sunma, kendi haklarının bilincine varma ve bu haklarını kullanma ve toplum ile uyum içerisinde yaşamayla yakından ilişkilidir. Bu sebeple Türkiye’de her bireyin toplum yaşamına doğrudan katılmasının sağlanması için 1876 Anayasasından (Kanuni Esasi) bu yana çocukların eğitim hakkını yasal güvenceye kavuşturmuş, yürürlükteki Anayasa’nın 42. Maddesi ile “kimse, eğitim ve öğretim hakkından toksun bırakılamaz ve ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.” Hükmü ile eğitim hakkı kız ve erkek çocukları için zorunlu ve parasız hale getirilmiş (Özaydınlık, 2015: 97). Ancak mevcut yasal düzenlemelere rağmen Türkiye’de kız ve erkek çocukları arasındaki eğitim oranlarında istenen durum sağlanamamıştır. Bu durumun nedenleri arasında toplumun kız çocukları hakkındaki olumsuz tutumları, kız çocuklarının ev işlerinde annelerine yardımcı olmaları beklentisi, erken yaş evlilikleri, kız çocuklarının erkek çocuklara göre ikinci planda kalması/önemsenmemesi gibi faktörler gösterilebilir.

Tablo 2: Cinsiyet Ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları 2013/14 Akademik Yılı

	Yeni Kayıt			Öğrenci		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	Total	Male	Female	Total	Male	Female
Üniversiteler Toplamı	1248193	664284	583909	5472521	2964442	2508079
Önlisans	431 228	215365	215863	1502067	769493	732574
Önlisans (AÖ Hariç)	190 727	106238	84489	546117	32 943	224174
Açıköğretim	240 501	109127	131374	955 950	447 550	508 400
Lisans	581 219	311935	269284	2977211	1615658	1361553
Lisans (AÖ Hariç)	314 345	146765	167580	1351283	666215	685 068
Açıköğretim	266 874	165170	101704	1625928	949443	676485
İkinci Öğretim	170 156	98 814	71 342	660 191	386 522	273 669
Lisans	86 999	46 959	40 040	400 766	215 445	185 321
Önlisans	83 157	51 855	31 302	259 425	171 077	88 348
Lisansüstü	65 590	38 170	27 420	333 052	192 769	140 283
Yüksek Lisans	56 193	32 866	23 327	265 895	154 502	111 393
Doktora	9 397	5 304	4 093	67 157	38 267	28 890

Kaynak: Yükseköğretim İstatistikleri 2013-2014

3.7. Michel Foucault

Fransız düşünür Michel Foucault toplumsal cinsiyet rejimi hakkındaki görüşlerini Cinselliğin Tarihi adlı hacimli eserinde dile getirmektedir. Batıdaki antik toplumların cinselliğe olan bakış açısını, bu toplumların etik değerleriyle belirlendiğini söyleyen Foucault biyolojik cinsiyetler arasındaki cinsellik farkının günümüz modern toplumlarından farklı olduğunu belirtmektedir. Foucault’a göre Antik Yunan Ve Roma toplumlarında cinsellik kötülük olarak görülmüyordu ve iki şekilde gerçekleşiyordu. Birincisi üremeye yönelik olan cinselliktir ki O buna doğaya uygun cinsellik demektedir. İkincisi ise hazza yönelik cinsel etkinlikti. Bu da doğaya aykırı cinsel ilişkidir. Üremeye yönelik cinselliğin gerçekleşmesi için evlilik olgusunun ortaya çıktığını söyleyen Foucault evliliği “gelinin babası ile talip erkek arasında müzakere edilen iktisadi ve siyasi bir mesele” (Afary&Anderson, 2012: 190). olarak tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çok fazla yaşandığı bu toplumlarda varlıklı evli erkeklerin cariyeleri, kapatmaları vardı. Foucault’tan aktarıldığı biçimiyle kadının erkek karşısındaki durumu şöyle özetlenmektedir: “Haz için metreslere, günlük

bakımımız için odaklıklara, yasal bir soyumuz ve yuvamızın sadık bekçisi olması için de karılara sahibiz” (Afary & Anderson, 2012: 190). Foucault eşcinsel ilişkilerin hetero ilişkilerden daha avantajlı olduğunu söylemektedir. Ona göre kadın ile erkek arasında eşitlik olmamasının nedeni karşı iki cinsin münasebeti ile kurulan evliliklerdir. Bu yüzden evlilik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir nedenidir (Afary&Anderson, 2012: 190-191). Michel Foucault’un cinsellik üzerinden giriştiği toplumsal cinsiyet analizi kuşkusuz antik batı toplumlarıyla sınırlı kalmamaktadır. İran’da 1979 yılında gerçekleşen İslam devriminin hem öncesinde hem sonrasında Foucault fikri düzeyde var olmuştur. İranlı feminist bir kadın yazar olan ve o dönem sürgünde bulunan ve Atoussa H. takma ismini kullanan bir kadın ile mektuplaşmaları onun bir İslam ülkesi üzerinden İslam dininin toplumsal cinsiyet algısını, bu kadın aktivist ile yazışmalarında çatışmalı bir biçimde ortaya koymaktadır. Atoussa’nın, ülkesinde ki şah rejiminin yerine geçebilecek ‘İslamcı hükümet’in kadın ve insan hakları konusunda daha iyi olamayacağını, buna karşılık Foucault’un ‘müslüman maneviyatından’ etkilenip bu maneviyatın vahşi kapitalist diktatörlüğün yerine geçebileceğini söylemektedir. Müslüman maneviyatı, İran İslam devrimi lideri Ayetullah Humeyni’nin geliştirdiği ahlaki normların Kuran’ın emir ve yasakları tarafından belirlenmesi ilkesidir. Atoussa bu ahlaki normların kadınlar için ne anlama geldiğini ayetle açıklamaktadır. “ Karılarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza istediğiniz gibi girin.” (Bakara Suresi: 2, Ayet: 223) Atoussa’ya göre burada kadının hiçbir değeri yoktur. Efendi olan erkek tarafından bir köle gibi kullanılabilir. Kadın peçe ile örtünmelidir ki buda İslam dini Peygamberi Hz Muhammed’in kadınların özgürlüğünü kısıtlayan pek çok sözünün kaynağına işaret etmektedir. Bu kaynak Hz Peygamberin en küçük eşi olan Hz Ayşe’yle olan çatışmalarından ileri gelmektedir (Afary&Anderson, 2012: 266-267).

Modernitenin toplumsal olanı kategorileştirip tanımlaması, müphem olana savaş açması kuşkusuz cinsiyet kavramının tarihselliği içinde geçerlidir. Cinselliğin yaşamdaki motive edici gücüne inanan Foucault’un temelde ilgilendiği başat alanlardan biride cinselliğin tarihidir. Eşcinselliğin modernite tarafından reddedilişi, toplumsal denetim sürecinin bir parçasıdır. Cinsiyeti biyolojik indirgemeciliğe dayandıran modernite, herkesin sadece bir cinsiyetinin olabileceğine dair hetero bir anlayışı geliştirmiştir. Foucault bu durumu “herkesin tek bir cinsiyetin üyesi olarak kesin ve

değiştirilemez bir kimliğe sahip olması gerektiği yönündeki talep, tarihsel olarak yenidir” (Connell, 1998: 201). şeklinde değerlendirmektedir.

Foucault’un cinsiyet rejimine olan ilgisi tarihsel postulları içeren bir yapıdadır. Egemen ideolojilerin ve dinlerin insan bedeni üzerinden kontrol sağlamaları onun bu ilgisinin temeline oturmaktadır. Demosthenes’e atfedilen *Neera’ya Karşı* adlı savunmada Hristiyanlık dininin evlilik kurumu hakkında sahip olduğu görüşler Foucault’un, bu kurumun tarihsel gelişiminin bir basamağını analiz ederken hristiyanlığın tekeşliliğe izin verdiğini bildirmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz cinselliğin üreme ve haz boyutunu Foucault “ Hristiyanlıktaki kesinlikle tek eşli konumda, erkeğin karısıyla tatması gereken herhangi bir haz biçimini aramasını yasaklamıştır; hatta karısından alması gereken haz bile, cinsel ilişkinin amacı şehvet değil de üreme olarak saptandığından, önemli sorunlar yaratacaktır” (Foucault, 2015: 218). Foucault’un cinselliğe dair bu analizi Evlilik kurumunun temel işlevini ortaya koymaktadır. Ona göre evlilik ile kurulan cinsel ilişki haza yönelik olmayıp üremeyi sağlayan bir mekanizmadan başka bir şey değildir. Ancak evli olan eşlerin evlilikleri dışında cinsel münasebetleri tamamen erkeğin lehine gelişmektedir. Kadının görevi eşine iyi bir partner olmak, onun soyunun devamını sağlayacak çocukları doğurmak, tüm cinsel etkinlikleri evlilik kurumunun içinde kalmak, kocasının iktidarını bir bütün olarak kabul etmektir. Evlilik dışı kadının cinsellik yaşamasının cezai karşılığını toplu ibadet törenlerinden dışlanma ile sonuçlanmaktadır. Ama evli erkek için tek sınırlama evliliği boyunca başka bir evlilik gerçekleştirememesidir. Bunun dışında evli olan erkeği kısıtlayan herhangi bir durum yoktur. Evlilik erkeği cinsel olarak bağlamaz, erkek istediği kadınla, kapatmayla, cariyeye hatta başka bir erkekle cinsel münasebette bulunabilir. Evlilik akdinde her iki tarafın evlilikleri dışı cinsel ilişki yaşamaları konusunda görülen bu eşitsizlik durumu evlilik kurumunun sonlanmasında da kadının aleyhinde geliştiği görülmektedir. Evlilik dışı kadının cinsel ilişki yaşaması zina olarak değerlendirilmekte ve buna yaptırım uygulanmaktadır fakat erkeğin evlilik dışı yaşadığı cinsel ilişkiye karşı uygulanan herhangi bir cezai müeyyide yoktur. Kadının evliliği dışında cinsel ilişki yaşaması boşanma nedeni sayılırken erkeğin böyle bir ilişki yaşaması karşısında herhangi bir uygulamanın olmadığı görülmektedir (Foucault, 2015: 217-221).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

4.1. Amaç

Toplumsal ve kültürel olarak yaratılan cinsiyet kimlikleri arasında eşitsiz durumlar mevcuttur. Bu eşitsizlik durumu kadını toplumsal yaşamın bütününde ikincil bir konuma sürmektedir. Evlilik olgusunun gerçekleşmesi ile birlikte kadın, erkeğe daha bağımlı hale gelmektedir. Akraba evliliğinin gerçekleştiği durumlarda ise erkeğe bağımlı hale getirilen kadın aynı zamanda akrabalık ilişkileri gereğince var olan kısıtlı hak ve özgürlüklerinin birçoğunu yitirmektedir. Bu çalışmada akraba evliliğinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine olan etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır.

4.2. Yöntem

“Toplumsal araştırma *insanlar* içindir, *insanlar* hakkındadır ve *insanlar* tarafından yürütülür” (Neuman, 2014: 32). “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında akraba evliliği” çalışması, sembolik etkileşimci ve yapısal işlevselci yaklaşımları temel alınarak nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak analizler yapılmıştır.

Akraba evliliği ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkinin tespiti için gerekli literatür taraması yapılmış olup kavramsal çerçeve ve kuramsal yaklaşımlar belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet rejiminin etkilediği akraba evliliğinin cinsiyet eşitsizliğine olan etkilerini araştırmak üzere akraba evliliği yapmış 20 evli kadına toplumsal cinsiyet algı ölçeği ve anket formu uygulanmış, bu kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma tanımlayıcı tipte olup, araştırmanın evrenini Erzurum ilinde akraba evliliği yapmış kadınlar oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı konu ile ilgili literatürden faydalanarak soru formunu hazırlamıştır. Katılımcıyı yönlendirebilecek herhangi dışsal faktöre izin verilmeyerek nesnel verilerin elde edilmesi sağlanmıştır. Hazırlanan sorular bütün katılımcılar tarafından kolay anlaşılabilir düzeyde sade ve açık bir dille sorulmuştur. Görüşmeler esnasında verilerin elde edilmesi için notlar alınmış, ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Kadınlarla yapılan görüşmelerde elde edilen veriler sosyoloji biliminin kullandığı kavramsal kuramsal metot ile analiz edilmiştir. Anket formu ve Toplumsal Algı Ölçeğinden elde

edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Bu bölümde çalışma grubu, verilerin toplanması ve çözümlenmesi konularına yer verilmiştir.

4.3.Çalışma Grubu

Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Erzurum ili doğumlu ve akraba evliliği yapmış 16’sı evli, 2’si nişanlı, 2’si eşinden boşanmış toplam 20 kadın araştırma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların 4’ü yüksek öğretim, 4’ü lise, 7’si ortaokul, 3’ü ilkokul, 1’i sadece okuryazar, 1’i ise okuma yazma bilmemektedir. Kadınların 8’i (%40’ı) 20-29 yaş aralığındadır. Çalışma grubundan 15 kişi (%75’i) çalışmamaktadır.

Tablo 3: Çalışma Grubu Tanıtım Bilgileri (Medeni Durum, Eğitim Düzeyi, Yaş Aralığı, Çalışma Durumu)

Medeni Durum	Sıklık	Yüzde
Nişanlı	2	10
Evli	16	80
Boşanmış	2	10
Toplam	20	100
Eğitim Düzeyi	Sıklık	Yüzde
Okuma Yazma Bilmiyor	1	5
Sadece Okur Yazar	1	5
İlk Okul	3	15
Ortaokul	7	35
Lise	4	20
Yüksek Öğretim	4	20
Toplam	20	100
Yaş Aralığı	Sıklık	Yüzde
20-29	8	40,0
30-39	4	20,0
40-49	5	25,0
50-59	3	15,0
Çalışma Durumu	Sıklık	Yüzde
Evet	5	25
Hayır	15	75
Toplam	20	100

4.4.Verilerin Elde Edilmesi ve Çözümlemesi

Verilerin toplanması aşamasında akraba evliliği yapmış 20 kadına uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine mülakat yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Bazı kadınların erkek görüşmeci kabul etmemeleri üzerine gerekli bilgilendirmeler yapılan iki görüşmeci kadından destek alınmıştır. Katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri aynı zamanda kimsenin baskısı ve yönlendirmesine maruz kalmaması için zaman ve mekan seçiminde hassas davranılmıştır. Mülakat esnasında sağlıklı verilere ulaşabilmek için soru seçimi hassasiyetle yapılmış, elde edilen pek çok bilginin teyidini sağlamak için farklı sorular da katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri istenmemiştir. Anket formu ve ölçeğin uygulanması yaklaşık yarım saat (30 dakika) sürmüştür, görüşme ise herhangi bir zaman sınırlaması olmamakla birlikte takriben 45-60 dakika sürmüştür.

4.4.1. Anket Formu

Katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış anket formu toplam 39 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan soru grupları sırasıyla katılımcının demografik bilgileri, sosyo-ekonomik durum tespiti, eğitim düzeyi, evlilikleri hakkındaki tutumları, kadın olma hakkındaki tutumları, kadına şiddet hakkındaki görüşleri, normal yaş ve evlilik yaşının tespiti, toplumsal cinsiyet hakkındaki tutumları, kişi aile veya devletten destek alıp almadıkları ve akraba evliliği hakkındaki tutumlarını tespit etmek üzere hazırlanmıştır. Anket formunda yer alan soruların bir kısmı açık uçlu olarak hazırlanmış olup katılımcıların anket formunda belirtilen cevaplara bağlı kalmaksızın daha fazla bilgi aktarmada bulunmaları sağlanmıştır.

4.4.2. Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeği

Çalışmaya katılan 20 kadına geçerlilik güvenirlik çalışmaları yapılmış Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (Altınova, Duyan: 2013) uygulanmıştır. 5’li likert tipi ölçeğine göre hazırlanmış toplam 25 sorudan oluşan ölçeğin 15 sorusu olumsuz 10 sorusu olumlu olarak yazıldığından değerlendirme yapılırken maddeler tersten hesaplanmıştır. “Ölçekten alınabilecek puanlar 25 -125 aralığında olup, yüksek puanlar toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu ifade etmektedir”(Altınova ve Duyan, 2013: 18).

Yani katılımcının verdiği cevaplar toplamı 125'e yaklaştıkça kadının toplumsal cinsiyette eşitsizlik algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre 20 katılımcının ölçeğe verdiği cevapların ortalaması Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeği Sonuçları

1.Katılımcı	106
2. Katılımcı	93
3. Katılımcı	98
4. Katılımcı	88
5. Katılımcı	95
6. Katılımcı	53
7. Katılımcı	80
8. Katılımcı	88
9. Katılımcı	69
10. Katılımcı	81
11. Katılımcı	86
12. Katılımcı	110
13. Katılımcı	90
14. Katılımcı	102
15. Katılımcı	96
16. Katılımcı	67
17. Katılımcı	95
18. Katılımcı	93
19. Katılımcı	76
20. Katılımcı	79
Ortalama	77.3

Cinsiyet bağlamında toplumu oluşturan iki önemli bileşenden biri olan kadının toplumsal cinsiyet hakkındaki algısını ölçmek için Hasan Hüseyin ALTINOVA ve Veli Duyan (2013) tarafından geliştirilen 5'li Likert tipi ölçeğin kullanılması araştırmacı tarafından uygun bulunmuştur. Bu ölçeğin kullanılmasının sebebi, Türkiye toplumunun kendine has kültürüne uygun olmasıdır. "Türk toplumunun değerleri ve kültürü göz

önüne alınarak toplumsal cinsiyet hakkında Türkiye’ye özgü bir ölçeğin geliştirilmesi’’ (Altınova ve Duyan, 2013). gerekliliğinden hareketle bu ölçeğin kullanılması uygun bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliği *Temel Bileşenler Analizi* yöntemine göre *tek boyutu* olduğu, güvenirlik için *Cronbach Alpha* değerinin 0.872 olduğu tespit edilmiştir. Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeğinde geçerli puan aralığı 25-125 olarak belirlenmiştir. Tablo 4’te elde edilen puan ortalamasının 77.3 olduğu görülmektedir. Ölçeğin ağırlıklı ortalama puanı 75’tir. Ölçekten elde edilen ortalama dikkate alındığında katılımcıların toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğunu ortaya çıkmaktadır.

4.5.Akraba Evliliği Yapmış Kadınlara Ulaşma Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar

Çalışmanın ikinci kısmı olan alan araştırmasında akraba evliliği yapmış kadınların kayıtlarına ulaşmak için çeşitli kurumlarla iletişime geçilmiştir. Bu kurumlar arasında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile telefon aracılığıyla görüşme yapılmış olup kurumun, ellerinde akraba evliliği ile ilgili istatistiki bir verinin olmadığı yönünde cevap alınmıştır. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASDEP) Erzurum Yakutiye İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlüğü (SHM) ile yüz yüze yapılan görüşmede böyle bir kaydın olmadığı, olsa bile başkasıyla paylaşamayacağı şeklinde olmuştur. Erzurum İl Sağlık Müdürlüğü Halk Sağlığı Birimi ile yapılan görüşmede, ellerinde bu konu ile çeşitli verilerin olduğu ancak bu verilerin üçüncü şahıslarla paylaşılmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Akraba evliliği yapmış kadınların kayıtlarına ulaşmak için yapılan ön çalışmada herhangi bir kurumdan olumlu cevap alınmamıştır. Erzurum’da aktif olarak faaliyetlerde bulunan Erzurum Girişimci Kadınlar Derneği (ER-KADIN) Yönetim Kurulu Başkanı telefon ile aranmış telefona cevap vermemiş daha sonra araştırmacı kimlik bilgileri ve araştırma yaptığı konu hakkında bilgilendirme mesajı kendisine telefon yoluyla atılmış fakat bu mesaja da cevap alınamamıştır.

Örnekleme seçiminde pozitif bilimlerde sıkça kullanılan kartopu yöntemi kullanılmıştır. Akraba evliliği yapmış kadınlara ulaşmak için Sosyal (Sanal) Medya bir araç olarak kullanılmıştır. Sosyal Medya aracılığıyla görüşülen kadınların yönlendirmesi ile katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcılarla görüşme ve anket uygulamaları bittikten sonra başka katılımcılara ulaşmak istendiği belirtilmiş olup bu katılımcıların çoğunlukla doğru yönlendirmeleri sonucunda başka katılımcılara ulaşılmıştır.

4.6. Randevu Alma Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar

Alan araştırmalarında görüşmeci ile katılımcı arasında güven ilişkisinin tesis edilmesi önemlidir. Ataerkil zihniyetin hakim olduğu Erzurum merkez ilçelerinde yürütülen bu çalışmada katılımcıların kadınlardan oluşması, araştırma esnasında çok fazla sorunla karşılaşmaya neden olmuştur. Akraba evliliği yapmış olan birkaç kadın tespit edilmiş ve kendilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak bu kadınlar görüşme talebini geri çevirmiştir. Çalışma kapsamında akraba evliliği yapmış 20 kadın ile görüşülmüştür. Bu katılımcılardan 10 tanesi sadece telefon ile ve kadın görüşmeci şartıyla görüşmeyi kabul etmişler. Bu nedenle alan araştırması boyunca iki kadın bu çalışmaya gönüllü olarak katkıda bulunmuşlardır. Kendileriyle iletişim kurulan akraba evliliği yapmış kadınlardan birkaç tanesi ise anket çalışmalarından hoşlanmadıkları gerekçesi ile görüşmeyi reddetmişler. Akraba evliliği yapmış iki kadın ile iletişim kurulmuş, bu kadınların istekli olduğu halde eşlerinden çekindikleri için görüşmeyi kabul edemeyeceklerini ifade etmişler.

4.7. Görüşme Esnasında Karşılaşılan Zorluklar

Katılımcıların kimlik bilgilerinin gizliliği ve çalışmanın etiği konusunda gerekli hassasiyetler gözetilmiştir. Erkeğin gölgesinde yaşayan kadının cinsiyet rejimi, cinsler arasında ki eşitsizlik, evlilik gibi konularda erkeğin hakimiyetine ve kendi pozisyonuna yönelik tutum ve düşüncelerini ifade etmesi son derece hassas bir konudur. Konunun bu hassasiyeti görüşme esnasında kadının daha ihtiyatlı davranmasına neden olmuştur. Katılımcılarla görüşme yapılmadan önce uygun bir zaman ve mekan özelliği dikkate alınarak randevu alınmıştır. Çalışmanın amacına uygun verilerin elde edilmesi için katılımcılara gerekli hassasiyetler gösterilmiş olup onların doğal ortamlarında (çoğunlukla ev veya kendilerine ait işyerleri) kendilerini rahat ifade edebilecekleri ve güvende hissedebilecekleri şekilde ayarlanmıştır. Birkaç katılımcı ile yapılan anket çalışmasında katılımcının eşi, anne veya babası katılımcı ile görüşmeciyi yalnız bırakmak istememiştir.

Hipotez: “Akraba evliliğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha fazla yaşanmaktadır.”

BULGULAR

4.8. Kadın Olmanın Zorlukları

Toplumsal cinsiyet rejimini düzenleyen tarihsel ve kültürel normlar kadının varlığını erkeğin varlığının bir uzantısı olarak kabul etmektedir. Cinsiyete özgü rollerin edinilmesi ilk çocukluk döneminde başlayarak kız ve erkek çocuklarına öğretilir. Kadının aleyhine şekillenen bu cinsiyet rollerini içselleştiren kız ve erkek çocuklar yaşamları boyunca bu rollere uygun davranırlar. Kadının aleyhine gelişen ve şekillenen toplumsal yapı kadının ikincil konumunu sürekli derinleştiren bir karaktere bürünür. Erkek evin dışında bir işte çalıştığında bu işin hem bir ücret karşılığı hem de belli bir mesai zamanı olur. Ama kadın için bu noktada cinsiyet eşitsizliğinin en önemli ayaklarından biri ortaya çıkmaktadır. Ev işinin kadın kimliğiyle özdeşleştiği evlilik kurumunda ne bir ücret durumu söz konusudur ne de belli bir mesai zamanı. Katılımcılardan birisi bu durumu şöyle ifade etmektedir; *“Bir kadın olarak bir gelin bir anne olarak bütün her şeyi düşünüyorum. Ev konusu çocuk konusu her şey kadından sorulur. Erkek dışarıdan para getiriyor ama evi çekip çeviren kadındır. Sabahtan akşama kadar işi hiç bitmez hep çalışır. Kadın nezle olsa dahi işi hiç bitmiyor.”* (K7, 24 yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli)

Modern toplumlar geleneksel toplum modelinden tam bir kopuşu ifade etmez. Geleneksel toplumlar tarihsel süreç içerisinde pek çok yapısal değişim dönüşüm yaşayarak modern topluma doğru yol almışlardır. Geleneksel toplumda hakim konumda olan erkek egemen anlayış yani ataerkil zihniyet modern toplumlarda tamamen ortadan kalkmamış, modern toplum dinamiklerine göre farklılaşmış, erkek egemenlik zihniyeti varlığını farklı biçimlerde sürdürmüştür. Eril tahakküm ilişkileri kadınların zihninde “çevre”, “toplum” veya “elalem” diye yer edinmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ortaya çıkan genel görüş bu eril zihniyetin kadının algı dünyasında nasıl kod’landığını ortaya çıkarmaktadır. *“Çevreden dolayı zorluk görünüyor. Çevre baskısı, yapma, etme faktörleri zorluk doğurur. Ev işi, çocuk, akraba, iş hayatı, hepsini bir arada yürütebilme gücü”* (K5:24 yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) şeklinde ifade eden katılımcı eril zihniyetin oluşturduğu kodların kendi yaşamına olan etkisini dile getirmiştir. Ataerki, erkeği yaşamın merkezine alıp kadını erkeğin bir uzantısı, erkeğe bağlı bir konuma sürüklüyor. Kadının bu edilgen ve erkeğe bağımlı yapısını K9; *“Eşim kötü (yasadışı) işlerle uğraşıyor. İkide bir ceza alması beni perişan etti. Her şey*

zorluk. Hep eşinize bağlısınız. Eşiniz eğer sizin istediğiniz gibi değilse her şey kapkaranlık olur. Geriye bir Allah'a sığınmak kalır. Her seferinde intihar etmeyi düşündüm. Ama büyük günah diye Allah'a sığındım. Sabahlara kadar namaz kıldım dua ettim'' (K9: 23 yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) diye görüş bildirirken son cümleyi bitirmeden boğazı düğümlendi ağlayacak duruma geldi. Bunun üzerine görüşmeye ara verildi. Görüşmecinin "kendinizi iyi hissetmiyorsunuz bu nedenle görüşmeyi bitirelim" talebine katılımcı, " hayır, şimdi iyiyim zaten az kaldı, bitirelim. Buraya kadar gelmişsiniz.. " şeklinde karşılık vermesi üzerine görüşme takriben 10-15 dakikalık bir aradan sonra tamamlandı.

Kadın olmanın zorluklarını erkeğin feodal zihniyetine bağlayan katılımcılar, yaşam dünyasının erkeğin bakış açısına göre belirlendiğini ifade etmektedirler. Sosyal hayattan iş hayatına, siyasal haklardan kişisel hak ve özgürlüklerin kullanımına kadar bütün alanlarda erkek hakimiyetinin geçerli olduğu, katılımcıların ortak kanaatini oluşturmaktadır. Kimi katılımcıların bu ataerkil zihniyetten rahatsız oldukları tespit edilirken bazı katılımcılar ise bu durumun normal karşılamışlar. Normal karşılayan katılımcılar cinsiyetler arası eşitsizliği, ataerkil zihniyetten kurtulmanın mümkün olmadığını bunun bir "kader" olduğunu belirtirken, bu eril tahakküm ilişkilerinin yeniden üretilmesine katkıda bulunduklarını fark edememiş olmaları kadınların aleyhine gelişen bir durumdur. Özel sektörde çalışan bir katılımcı bu duruma ilişkin duyduğu rahatsızlığı şu şekilde dile getirmiştir; "*Kadının hakları erkeğin gözünde yoktur. Sürekli bastırılıyor. Örneğin kuyrukta bile rahat vermiyorlar. Eşim yolda yürürken araba süren kadını gördüğünde aşağılıyor. Bugüne kadar kadına insan gibi davranan erkek görmedim. Egemenlik sanki sadece erkeğe aittir.*"(K8: 29 Yaşında. Uzaktan akraba ile evli) Kadın olmanın zorlukları katılımcıların içinde yaşadıkları ailenin sosyal, ekonomik, yaşanılan yer, eğitim gibi düzeylere göre farklılık gösterse de temelde ataerkil zihniyetin dayattığı yaşam algısı ile alakalı zorluklardır. Ataerkil anlayış kendi normatif yaşam kurallarını kadına kimi zaman doğrudan dayatırken kimi zaman daha dolaylı bir biçimde dayattığı görülmektedir. Kadının kendini insan olarak görüp bu anlamda yaşamını sürdürmek istemesi, örneğin kocası ya da babası tarafından baskılanmadan daha özgür yaşamak için erkek tahakkümünden kurtulmak istemesi erkeğin buna şiddetle karşı çıkmasına neden olmaktadır. Kadın kendi yaşamı hakkında karar veremez, iradesizdir, akılsızdır, erkek tarafından korunmalıdır, namus simgesidir algısı kadını insan olmaktan çıkarıp şeyleştirmektedir. "*Bu toplumda kadın olmak zor*

akraba evliliği yapmış kadın olmak daha zor. Ben ikinci sınıf insan muamelesi gördüm. Boşandım. Bu sefer ailem çalışmama izin vermiyor. Çocuklarımdan ayırıyorum. Genç kadınsın. Her adımın kontrol ediliyor. Türkiye’de kadın olmak insan olmak zor. Babam çalışmama izin vermiyor. Bankada çalışacaktım. Ama banka evden uzak diye, arabayla gidiş geliş yapacağım için babam izin vermedi. Eve yakın bir Butik’te işe başlayacam bu arada giyimime çok dikkat ediyorum. Ne oldu dersin? Ama Butik sahibinin eşi benim dul olduğumu duyunca beni eşinden kıskandığı için işe alınmadım. Akraba evliliği diyoruz demi ? Annem ile teyzem birbirine düşman oldu. Birbirlerinin ölüsüne gitmiyorlar. Ben yanarım yavruma, yavrum yanar yavrusuna diye bir söz vardır. Bunlar 20 senedir düşman. Neden evlatları için. Akraba evliliği deyip geçmeyin. Bu bir trajedi. Hiç kimse akraba evliliği yapmamalı. Bu arada biliyor musun ne oldu? Kız çocuğu doğurdum diye dışlandım’’ (K14: 39 Yaşında. Boşanmış –birinci dereceden akraba ile evli-) Ataerkil toplumlarda soy babayı takip ettiğinden dolayı erkek çocuklar kız çocuklara göre daha önemli görülmektedir. Katılımcının kız çocuğu doğurmasından kaynaklı aileden dışlanması cinsiyet eşitsizliğinin kişinin doğumuyla başlayıp yaşam boyu devam ettiğini göstermektedir. Toplumsal yaşamda varlık gösteremeyen kadın evliliği bir erkeğin himayesine girme olarak değerlendirmekte ve eril tahakkümün taşıyıcısı olarak işlev görmektedir. Katılımcının ifade ettiği biçimiyle, Butik sahibinin eşinin tutumu, himayesine girdiği erkeği (kocasını) başka bir kadınla paylaşma endişesi taşımakta ve bu nedenle katılımcının işe alınmasına karşı çıkmaktadır. Ataerkil zihniyetin kadını dışlayan tutumu, kadının kadını dışlamasına kadar vardırılmış bir tutumdur.

Toplumsal cinsiyet bölümünde değinildiği gibi emek piyasası toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin yaşandığı alanlardan biridir. Emek piyasasında erkek gücü, mesleği, yetenekleri oranında ücret karşılığı ve belli mesai saatleriyle sınırları belirlenmiş üretim sürecine katılmaktadır. Fakat kadının emek piyasasında ki konumu alabildiğince dezavantajlı durumdadır. Kadının ev işlerini yerine getirmekle yükümlü olması, yaptığı işler karşılığında herhangi bir ücret alamaması ve çalışma saatlerinin belirsiz olması kadını ekonomik olarak erkeğe bağımlı hale getirmektedir. Katılımcılarla yapılan mülakatlarda, belli bir ücret karşılığı çalışan kadınların, ekonomik olarak kocalarına bağlı olan kadınlara göre daha mutlu oldukları sonucuna ulaşılmıştır. “Çok fazla sıkıntıyla karşılaşmıyorum. Çıkan sorunları hallediyorum. Hem işim var hem de ev işinin büyük kısmını yaptığım için kendime zaman ayıramıyorum. Çalışmak

özgürlüktür'' (K2: 48 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) K2'nin kendisine ait bir işletmesi var. Bu işletmeden elde ettiği gelir'den dolayı kocasına ekonomik olarak bağlı değildir. Bu nedenle evlilik ile ilgili pek bir problemi olmamakla birlikte hem işletmenin işini hem de ev işini yaptığı için çok yorulduğunu ifade etmiştir.

Akraba evliliğine ilişkin katılımcıların genel görüşleri, akraba evliliğinde aileler evliliğe daha fazla müdahil oldukları yönündedir. Ailelerin kendi aralarında yaşadıkları sıkıntılar evli çiftin yaşamına doğrudan etki etmektedir. *"Ben kendi ailemle kocamın ailesi arasında kalıyordum birçok zaman. Onlar anlaşıyorlardı bunun derdini sıkıntısını ben yaşıyordum. Kocam mutsuzdu"* (K11: 45 Yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli) Başka bir katılımcı da ailelerin bu yaklaşım biçiminden rahatsızlığını şöyle ifade etmektedir; *"Akraba evliliğinin her yönüyle kadına zararı var. Bütün akraba/aile ile evleniyorsunuz. Avantaj gibi görülen şeyler aslında dezavantajdır. Kadının özgürlüğünü kısıtlar. Akraba evliliğinde sadece eşinizin değil bütün akrabaların beklentilerine karşılık vermelisiniz"* (K8: 29 Yaşında: Uzaktan akraba ile evli)

Akraba evliliklerinde kadın ve erkeğin evlenmeden önce akrabalarla olan ilişki yoğunluğu ve biçimi olduğu gibi çiftin evlilik döneminde de devam etmektedir. Çalışan kadına iyi gözle bakılmadığı geleneksel toplumda dedikodu bu ilişki ağının bir parçası olarak varlık göstermektedir. Birinci dereceden akraba evliliği yapmış ve kendine ait işletmesi olan bir katılımcı akrabaların kendileri hakkında yaptıkları dedikodulardan rahatsızlığını görüşme esnasında ifade etmiştir. *"Akraba dedikoduları bizi rahatsız ediyor. İşyerime kadar gelen dedikodular var. Yabancı biri yapsa ağzının payını verirsin bir daha yapmaz ama akraba yapar."* (K1: 29 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Akraba evliliği yapan çiftin evliliklerine akrabaların çeşitli biçimlerde müdahil olması kadın için dezavantajdır. Katılımcının da ifade ettiği gibi yabancı biriyle evli olsa, kadın, kendileri hakkında dedikodu yapan aileye karşı başka bir hukuk işletirdi. Ancak dedikoduyu yapan akraba olduğu için kadın alışılmış edilgen kimliğine geri dönmektedir.

Bu araştırmada katılımcılara yöneltilen kadın olmanın zorlukları nelerdir sorusuna verilen cevapların % 60'ı kadın ile erkek arasındaki eşitsizlik olarak dikkat çekmektedir. Bu cevap aslında katılımcıların toplumsal cinsiyet algısına sahip olduklarını göstermektedir. Ancak katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pek çok yönünü yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak kabul ettikleri gözlemlenmiştir. Kendilerine ait

işletmesi olan iki kadın ise aynı soruya, zaman problemimiz var şeklinde cevap vermişlerdir. Bu iki katılımcıyla yapılan görüşmede zamanın neden problem olduğu sorulduğunda katılımcılar, işyerindeki işler bittikten sonra ev işlerinin başladığını, yemek yapmak, evi temizlemek, çamaşır bulaşık yıkamak, çocuklarla ilgilenmek gibi ev işlerinin hepsini yerine getirdiklerini ve bu nedenle kendilerine zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınlar ücret karşılığı bir iş'te de çalışsa ya da kendilerine ait gelir getiren bir işletmeyi de işletseler yine ev işlerini yerine getirmekle mükelleftirler. Dolayısıyla ücret karşılığı ya da gelir getiren bir iş'te çalışan kadınların karşılaştıkları zorluklar daha fazladır. Çünkü ev işlerinin yerine getirilmesi tamamen kadına yüklenmiştir.

Her şeyin zor olduğunu dile getiren katılımcı sayısı 3'tür. Ekonomik olarak problem yaşayan 1 katılımcı ise, hane gelirinin düşük olması beraberinde başka problemleri de getirmektedir. Bu nedenle evliliğinizde sürekli huzursuzluk başlar şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Eğitimin alamamanın yaşamda yarattığı zorlukları dile getiren katılımcı sayısı 1'dir. Eğitimde kadın erkek fırsat eşitliğinin yakalanması gerekmektedir. Erkek çocuklarına sunulan fırsatlar kız çocuklarına da tanınmalıdır. Ancak bu sayede toplumsal bilinç ve bununla birlikte toplumsal cinsiyet bilinci yükselecektir. Kadın olmanın zorlukları nelerdir sorusuna sadece bir katılımcı, hiçbir zorluğu yoktur şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 5: Kadın Olmanın Zorlukları

	Sıklık	Yüksek
Eşitsizlik	12	60
Zaman problemi	2	10
Bir zorluğu yok	1	5
Her şey zorluk	3	15
Ekonomik zorluklar	1	5
Eğitim alamama	1	5
Toplam	20	100

4.9. Akraba Evliliğinde Boşanma

Boşanma en genel anlamıyla bir evliliğin hukuki olarak sona erdirilmesidir. Evli olan karı kocanın evliliklerini sonlandırıp başka evlilikler yapabilecek duruma gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Sanayi öncesi geleneksel toplumlarda evlilik esnek olmayan kurallarla belirlenmiştir. Din kuralları ve örfi kuralların hakim olduğu toplumsal yapıda boşanma katı kurallara bağlıydı. Erkeğin iradesinin egemen olduğu bu toplumlarda kadınların boşanma hakkı neredeyse yok denecek kadar azdı. Sanayi devriminden sonra toplumların yapısında ciddi değişimler meydana gelmiştir. Geleneksel toplumlarda görülen geniş aileler yerini çekirdek ailelere bırakmaya başlamış, eğitim oranları artmaya başlamış, belli toplumsal hareketler sonucu kişi hak ve özgürlükleri fikri ortaya çıkmış bunun sonucunda kadınların kadın hakları konusundaki mücadeleleri sahne almıştır. Modern yaşamın gelişmesiyle birlikte aile yapısında meydana gelen çözümler kadınların haklarına ulaşma koşullarını iyileştirmiş, kadınlar üretim aşamasına katılmasının önü açılmış kadın bu sayede toplumsal yaşama katılmış, evlilik oranlarında azalma görülmüş ve daha önemlisi boşanma artık kadınlar içinde olanaklı hale gelmiştir. Boşanma olaylarında belli bir artışın meydana geldiği çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu artışın sebepleri arasında modern dünyada bireysel haklar ve özgürlüklerin ön plana çıkması, eğitim seviyesinin yükselmesi, dini kurumların aile ve evlilik kurumu üzerindeki etkisinin nispeten hafiflemesi, geleneksel toplum ve aile yapısından modern toplum ve çekirdek aile modeline geçilmesi, ekonomik özgürlüklerin elde edilmesi gibi faktörler gösterilmektedir. Ancak akraba evliliğinde boşanmanın zor olduğu bu çalışmanın elde ettiği veriler neticesinde ortaya konulmaktadır (Aydın ve Baran, 2010).

Akraba evliliği yapmış 20 kadın ile yapılan görüşmelerde katılımcıların tamamına yakını “akraba evliliğinde boşanma daha zordur” cevabını vermişlerdir. “ *Herkes birbirini tanıdığı için daha çok taviz verirsiniz. O ne der bu ne der diye daha zor olur*” (K1: 29 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Eril zihniyete dayalı kültürel kodlarla belirlenen kadın kimliğinin önündeki engellerden birini bir katılımcı “*Akraba evliliğinde boşanmak daha zordur. Çünkü herkesin birbiriyle bağı bağlantısı var. Çevre ayıplar toplum ayıplar. Gelinlikle geldik, kefenle çıkacağız*”(K6: 55 yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) şeklinde değerlendirmektedir. Toplumsal düzen erkeğin bakış açısına, hayati taleplerine göre belirlenmiştir. Toplumsal düzen aile kurumunun

sorunsuz işleyişi ile sağlanmaktadır. Bu nedenle toplumsal algı aile ye kutsallık atfetmektedir. Toplumsal algı erkeğin algısının hayatın her alanına sirayet ettiği algıdır. Eşitsiz bir biçimde kurulan toplumsal düzen aslında bu eril algının düzenidir. Kadının aleyhine gelişen bu düzeni bir katılımcı şöyle ifade etmektedir; “ *Akraba evliliğinde boşanmak daha zor. Akraba olduğu zaman akrabalık ilişkisi öne sürülüyor. Kadın intiharının bir nedeni boşanma hakkının olmamasıdır.*” (K8: 29 Yaşında. Uzaktan akraba ile evli) Kadın intiharlarının nispeten geleneksel toplum özelliklerinin ve geleneksel aile biçiminin daha fazla görüldüğü Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yüksek rakamlarla ifade edilmesinin bir nedeni katılımcının da ifade ettiği gibi kadına boşanma hakkının fiili olarak tanınmaması olarak değerlendirilebilir.

Akraba evliliklerinin tercih edilmesinde pek çok faktörün etkili olduğu “Akraba Evliliği” bölümünde anlatıldı. Bu faktörlerden birisi, var olan akrabalık bağının daha güçlenmesi, akrabalar arasında daha sıcak ilişkilerin tesis edilmesi yönündeydi. Akraba evliliğinde kadını araçsallaştıran bu anlayış, boşanma durumu söz konusu olduğunda akrabalar arası ilişkilerin kopmasına neden olduğu hatta düşmanlığa varan durumları ortaya çıkardığı bu çalışma ile tespit edilmiştir. Katılımcılardan birinin bu duruma ilişkin açıklaması”*Kesinlikle çok zor. Benim ailem onun ailesi, onun ailesi benim ailem. Annelerimiz kardeş. Bu durumda dahi konuşmuyorlar. Ayrılık olursa aileler arasında düşmanlık olur. Çevre elalem içinde babamın başı düşer*” (K9: 23 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Katılımcının ifadesi eril tahakkümün, ataerkil zihniyetin kadının zihnini ve düşüncesini nasıl kuşattığının bir gösterevidir. Kadın kendi yaşamının öznesi olmayıp babasının yada kocasının toplum içindeki saygınlığının nesnesi durumundadır. Eğer her türlü eşitsizliğe baskıya sömürüye boyun eğip evliliğini bu şartlarda sürdürürse babasının veya kocasının itibarını lekelememiş olacak. Ancak yaşadığı olumsuzluklara son vermek isteyip eşinden boşanma durumunu talep ederse veya eşinden boşanırsa bu durum erkeğin- eşinin veya babasının- itibarını zedeleyeceği sonucunu ortaya çıkarır. Başka bir katılımcı ise bu olayın öznesi olduğunu belirterek “ *Akrabalar çok aktif. Benim akrabalarım onunda akrabaları. Sülale bölünüyor. Herkes birbirine düşman. Cenazede bayramda düğünde kimse kimseye sıcak bakmaz. Boşanma ölüm gibi bir şey. Yaşlılar ağıt yakıyor. O yaşananlar insanı kahrediyor*” (K12: 44 Yaşında. Boşanmış- birinci dereceden akraba ile evli-) şeklinde ifade etmiştir bu durumu. Akrabalık ilişkilerinin evlilik kurumunun oluşması ve devamında ortaya çıktığı

dikkate alındığında aynı zamanda bu evlilik kurumunun bozulması durumunda akrabalık düzeninin çok olumsuz etkilendiği de tespit edilmektedir. Akrabalar arası ilişkilerin bozulmasına sebep olan başka bir örnek olay, eşinden boşanan bir katılımcının ifadelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu katılımcı 17 yaşında görücü usulüne dayalı ve ailelerin baskısı sonucu evlendirilmiştir. Katılımcılar arasında tek “berdel evliliği” yapmış olan bu katılımcının ifadeleri, toplumsal ve kültürel normların kadını bir metaya dönüştürdüğüünün kanıtı niteliğindedir. Katılımcının erkek kardeşi sevdiği kızı kaçırmıştır. Kaçırılan kızın evli olan erkek kardeşi ise eşinden boşanmıştır. Kaçırılma mevzusu aileler arasında görüşüldükten sonra, karşı tarafta boşanan erkeğin kaçırılan kız kardeşinin bedeli olarak bu aileden bir kız ile evlendirilmesi şeklinde sonuçlanmıştır.’’ *Benim evliliğim berdel evliliği. Kardeşim teyzemin kızını kaçırdı. O arada teyzemin evli olan oğlu eşiyle problem yaşıyordu. Eşi hakkında dedikodular varmış. Derken teyzemler bir gün aile fotoğraflarına bakarken teyzemin oğlu bu fotoğraflarda beni görmüş beğenmiş. Bende o ara başkasını seviyorum. Kendi aramızda ileriye yönelik ciddi hesaplar yapıyoruz hatta eşyalar bile alındı. Ama teyzemin oğlu illa benimle evlenmek istemiş. E bizim aile de onlara karşı zayıf durumda. Onların kızını kaçırmışız ne deseler yapamaz. Derken annem babam beni zorla bununla evlendirdiler. 17 yaşında hayatımın trajedisi başladı’’* (K14: 39 Yaşında. Boşanmış-birinci dereceden akraba ile evli-) Kendi evliliği hakkında dahi söz sahibi olamayan kadın erkeklerin dünyasında belli ilişkilerin geliştirilmesi için nesne durumundadırlar. Eril düzende kurulan ilişkilerin nesnesi olan kadının edilgen hali bu ilişki ağlarının derinleşip gelişmesine yol açmaktadır. Ancak kadının doğuştan getirdiği haklar itibariyle erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu bu nedenle kendi yaşamında kendisinin karar sahibi olduğunu, bir ilişki nesnesi değil de aklı, duyguları, arzuları vs olan bir insan olduğunu bilince çıkarıp eşit yaşam talebinde bulunduğu zaman eril tahakküm ilişki ağı ciddi zararlar görmektedir. Özellikle akraba evliliklerinde kadınların henüz erken sayılabilecek bir yaşta evlendirilmeleri kadınların bu ilişki ağının kurumsallaşması için araçsallaştırıldıklarını göstermektedir. Evlilik, aile, çocuk sahibi olmak gibi durumlar hakkında hazır olmadıklarını belirten katılımcılar, oldu bittiye getirilen akraba evlilikleri sonucu evlilik süresince sıkıntı yaşadıklarını belirtmişler. Yaşanan bu sıkıntılar bazı katılımcıları boşanma noktasına kadar getirmiştir. Boşanma ile sonuçlanan iki evlilikte akrabalık ilişkisi zarar görmüştür.”*Sürekli yüz yüze baktığınız insanlar. Yabancı olduğu*

zaman kestirip atıyorsunuz. Ama akraba evliliği olduğunda, hastalıkta cenazede bir araya gelmek zorundasınız. Akraba evliliğinde boşanmak kesinlikle çok zordur. Akraba evliliği olduğunda küskünlükler düşmanlıklar başlıyor'' (K14: 39 Yaşında. Boşanmış-birinci dereceden akraba ile evli-)

Toplumun boşanmış bir kadın hakkındaki olumsuz tutuma sahip olduğu toplumsal yazında, Yeşilçam sinema filmlerinde ve pek çok araştırmada çeşitli biçimlerde ortaya konulmuştur. Boşanmış bir kadın hakkındaki olumsuz tutuma sahip olmanın iki nedeni vardır. Birinci neden boşanma sonucu evlilik kurumu sonlandırıldığından dolayı dağılan ailenin müsebbibi olarak kadın görülmekte iken ikinci neden olarak ta kadının erkeğin egemenliğine baş kaldırmak, onun tahakkümünü kırmak anlamına geldiği için toplum boşanmış kadın hakkında olumsuz bir tutuma sahiptir. Katılımcılarımızdan birisi toplumun boşanmış olan bir kadına nasıl yaklaştığını kendi yaşamı üzerinden anlatmaktadır. *“ Bir sürü zorluğu var. Dul kadın kisvesi çok kötü. Davranışlarınıza çok dikkat etmeli. Birçok dul kadın ikinci evliliği yaptı. Ben evlenmedim. Namusumla evimde oturdum. Kızlarıma baktım. Dedikodular mahvetti beni. Kardeşlerim bilinçliydi. Bana kızlarıma sahip çıktılar. Çevre dul kadına kötü gözle bakıyor. E gelirin yok çalışmak zorundasın. Çalıştığın zaman toplum, çevre kötü gözle bakar sana’’* (K12:44 yaşında. Boşanmış-birinci dereceden akraba evliliği-)

Akraba evliliği yapmış kadınlarla yapılan bu çalışmada akraba evliliğinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadının dezavantajlı konumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Kadın katılımcılarla yapılan mülakatlarda ve uygulanan anket formunda çeşitli sorular yöneltilerek bu kadınların akraba evliliği hakkındaki tutumları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Hem anket formunda hem de görüşme soruları arasında yer alan “akraba evliliğini tavsiye eder misiniz?” sorusuna katılımcıların çoğunluğu “hayır”, “asla” gibi cevaplar vererek, bu konuda olumsuz bir tutuma sahip oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcılardan K3, hayır diye cevap vermiş *“ Akrabalardan gelen davranışlar daha çok kırıyor’’* şeklinde ifade etmiştir. (K3: 52 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Başka bir katılımcı ise *“akraba evliliği kadının ölümüdür. Asla tavsiye etmem’’* diye yanıtlamış. Akraba evliliğinin çocuk doğumu, ölümü ve sakat doğmasına olan etkisi artık evlilik yapan kadınların nerdeyse tamamına yakını tarafından bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı olarak gördükleri akraba evliliğini tavsiye etmemelerinin yanında, bu tür evlilikler sonucu doğacak

çocukların sakat kalması kaygısı da nerdeyse bütün katılımcıların taşıdığı ortak kaygıdır. Katılımcılardan birisinin ikiz çocuğu sakat doğduğu için “ Çocukların hastalığından dolayı asla tavsiye etmem. Elimin uzandığı kimselerin akraba evliliği yapmasına engel olurum” şeklinde bu durumu ifade etmiştir. (K13: 58 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Akraba evliliği yapmış kadınların evlenme yaşının düşük olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır. Küçük yaşta akraba evliliği yapmış bir katılımcı hem akraba evliliğine hem de küçük yaşta ki evliliklere karşı olumsuz bir tutum geliştirdiği tespit edilmiştir. Katılımcı bu olumsuz tutumunu “*Lütfen akraba evliliği yapmasın kimse. Ben yandım siz yanmayın. Eşiniz akraba da olsa yabancı da olsa mutlaka tanıyın. Çocuk yaşta kimse evlenmesin. Ben büyük bir hata yaptım. Başkası yanmasın.*” (K9:23 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) şeklinde ifade ederken, çocuk yaştaki evliliklere, görücü usulü evliliğe ve akraba evliliğine karşı olduğunu ifade etmektedir. Akraba evliliğini tavsiye etmeyen bir katılımcı ise kadının eğitimsiz olmasından şikayet etmektedir. “*Kadınlara söz hakkı verilmeli. Kadınlar okutulmalı. Cahil kadın akrabayla da yabancıyla da evlense zorluk çeker.*” (K11: 45 Yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli) *Yabancı birisiyle evlenmenin akrabadan biriyle evlenmeye göre daha avantajlı olduğunu ifade eden bir katılımcı, “ Akraba evliliği kadın için ölüm demektir. Yabancı bir insan ise resti çekiyorsunuz. Ama akraba evliliği ailelerin evliliğidir.*” (K8: 29 Yaşında. Uzaktan akraba ile evli)

“Akraba evliliği” bölümünde de değinildiği gibi akraba evliliklerin gerçekleşmesinde evlenecek kişinin tanıdık olması, akrabalık ilişkisinden dolayı evlenecek kadının kayınpeder ve kayınvalidesine daha iyi bakacağı beklentisi, aile içi sırların dışarıya taşınmaması gibi faktörler bu evliliğin gerçekleşmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Katılımcılardan birkaç tanesi bu faktörlerin de etkisiyle akraba evliliği hakkında olumlu bir tutuma sahip oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcılardan K2, “*Eğer birbiriyle anlaşacaklarsa çok iyi olur. Sonuçta eşinizle problem yaşarsan annesi babası ona karşı çıkabilir.*” (K2: 48 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) diyerek akraba evliliğini tavsiye etmede olumlu bir tutuma sahip olduğu gözlemlenmiştir. Evlilik durumu söz konusu olduğunda eğer kız yabancı birisiyle evlendirilecekse kızın ailesi damat adayı ve damadın ailesi hakkında bilgi toplamak için gizli bir çalışma yürütür. Damat adayı ve ailesi hakkında yapılan bu bilgi edinme çabası geleneksel toplum özelliğinin görüldüğü Erzurum’da sıkça yaşanmaktadır. Bilgi edinme durumu

yabancıya karşı olan güvensizliğin bir ifadesi olarak dikkat çekmektedir. Bu duruma mukabil olarak akrabanın tanınır bilinir olması hem kızın ailesi için hem de kız için güven sorununu ortadan kaldırmaktadır. Nitekim katılımcılardan K7, “ *Aynı ortamda büyüdüğün, aynı ortamda yaşadığın için örf adet her şeyi bilirsin. Eğer sevdiysen, hoşlandıysan öneririm. Yabancı ortamda bulunmadığımız için zorluk çekmiyoruz.*” (K7: 24 Yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli)

Yukarıda değişik başlıklar altında toplumsal cinsiyet kimliklerinin pek çok açıdan tanımı yapılmıştır. Simone de Beauvoir’ın “kadın doğulmaz, olunur” tanımı toplumsal cinsiyet kimliğinin belki de en net tanımıdır. Kadının toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşması, biyolojik kimliğinin üstünde, kültürel olarak üretilen, özellikle çocuk yaştaki kız çocuklarına kazandırılan kadınsı davranışlar, kadınsı düşünce ve tutum geliştirme ile birlikte aynı zamanda ötekileştirilen bir yaşama da hazırlanmasını öngören bir kimlik inşa süreci olarak değerlendirilebilir. Bu kimliğin inşa’sında çocukların sosyalleşmesinde doğrudan etkisi olan kişi annedir. Anne aynı zamanda kız çocuğu için genellikle belli dönemlerde rol modelidir. Bu nedenle anne’nin evliliği kız çocuğu için örnek alınabilecek, belli dersler çıkarılabilecek model evliliiktir. Kız çocuklarının kendi evlilikleri hakkında doğrudan söz sahibi olmadıkları için, onun evliliğinde söz sahibi daha çok annesi ve babasıdır. Anne bu nedenle kendi evliliğinde ki memnuniyet durumuna göre kız çocuğunun evliliği hakkında tutum sahibi olur. Kendi evliliklerinden kısmen memnun olan, yabancıya karşı güvensizlik duyan katılımcılar kendi kız çocuklarını akraba ile evlendirmeyi onaylamakta iken, evliliklerinde akraba ilişkilerinden dolayı sıkıntı yaşayan kadınlar kendi çocuklarının akraba ile evlendirilmesine şiddetle karşı çıktıkları tespit edilmiştir. Çocuklarının akraba ile evlenmesini uygun bulan K7, “*Nasip kismet meselesi*” (K7: 24 yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli) diye görüş bildirmiş yabancıyla evliliğin önünü ise tamamen kapatmamıştır. Akrabanın tanınır, bilinir olması annelerin kızlarının evliliği hakkında duydukları kaygıları nispeten azaltmaktadır. “ *Akraba çocuğunu tanıdığım için veriyorum. Ayı gittiği için rahat edecek*” (K2: 48 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) diyen katılımcı akrabayı tanıdığından/bildiğinden dolayı kızının evlendikten sonra nasıl bir hanede veya kimlerle yaşayacağını da ön bilgisine sahiptir. “ *Ben memnun olduğum için. Tanıdık biri olmasını isterim. Daha iyi olacağımıza eminim.*” (K5: 24 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Bu katılımcının dile getirdiği görüş akrabaları hakkında olumlu bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcılar

arasında akraba evliliği yapmış olup memnuniyetini ama'sız bir biçimde dile getiren katılımcımız, “ *Ben eşimden çok razıyım. Bir daha evlensem yine eşimi tercih ederim.*” (K1: 29 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) çocuklarının da akraba evliliği yapmasını istediğini ifade etmiştir. Başka bir katılımcımızın bu konuda ki görüşleri, kadının toplumsal ve kültürel normlar bakımından nasıl şekleştirdiğinin belgesi niteliğindedir. “*Sahiplenebileceğini düşünüyorum. Sever sayar.*” (K4: 20 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Erkeği her şeye tahakküm eden, her şeyin sahibi olarak gören bu iğdiş edilmiş kadın zihniyeti, kadını insan olmaktan çıkarıp erkeğin sahip olması muhtemel bir nesne konumuna düşürmektedir.

Akraba evliliğinin doğurduğu eşitsizlik durumları ve kadına yaşattığı sıkıntılardan dolayı katılımcıların pek çoğu çocuklarının akraba ile evlendirilmesine karşı negatif tutum geliştirdikleri tespit edildi. Katılımcıların bu tutuma sahip olmasının nedeni her birinin kendi yaşam pratiğinin farklı olmasından ileri gelen farklı nedenlere dayanmakla birlikte, farklıymış gibi görülen bu nedenlerin doğurduğu ataerkillik zihniyettir. Kendi yaşam pratikleri sonucu çocuklarının akraba evliliği yapmasına karşı negatif tutuma sahip olan katılımcıların sayıca çoğunlukta olması, kadınların kendi yaşamları hakkında nispeten bilinçlendikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Kendi çocuklarını akraba ile evlendirir miydin? sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevaplar, akrabaların, ailelerin bu evliliğe daha fazla müdahil oldukları yönündedir. “*Kesinlikle (Hayır) Bir sıkıntı çıktı mı bütün sülale birbirleriyle küsüyor araları bozuluyor. Akraba evliliği kötüdür. Sadece iki insan değil bütün aile huzursuz oluyor.*” (K12: 44 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Akraba evliliğini büyük oranda eğitimsiz olmaya bağlayan başka bir katılımcı, akraba evliliğine karşı olduğunu bildirmiş, “Benim yaşadığım kaderi yaşamasınlar. Şimdiki gençler okuyorlar. Daha akıllılar.” (K11: 45 Yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli) gençlerin bu olumsuz duruma düşmemesi için eğitilmiş olmalarını gerekli görmüştür. Başka bir katılımcı, “*Memnun kalmadım*” (K3: 52 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) şeklinde cevap vermiştir. Akraba evliliğine şiddetle karşı olan katılımcı K14 net bir ifade ile bu soruya “*Asla*” (K14: 39 yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) diye cevap vermiştir. Çocuklarının akraba ile evliliğine şiddetle karşı çıkan katılımcı K9 hem erken yaşta ki evliliklere hem de akraba evliliğine karşı olduğunu, “*Çocuktum bu kadar zor olduğunu bilmiyordum. Hiç kimse kızlarını erken yaşta evlendirmesin. Dışarıdan görüldüğü gibi değil. Düzelir diye hep Allah'a dua ettim. Her sefer biraz iyi olurdu ama sonra yine kötü olur. Ben anne olarak*

çocuklarımı hem akraba ile hem erken yaşta asla evlendirmem. Okusunlar, büyüsünler.'' (K9: 23 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) ifade ederken kendi yaşamındaki memnuniyetsizliğinin çocuklarına yansımaması için oldukça kararlı olduğu gözlemlendi.

Akraba evliliğinin kamuoyunda bilinen en büyük tehlikesi olan çocuk ölümleri ve sakat çocuk doğumuna dikkat çeken katılımcı K13 ortopedi engeli bulunan ikiz çocuğa sahiptir. Engelli çocukların bakımını kendisinin yaptığını ifade eden katılımcı sorulan soruya net bir olumsuz cevap vermiş ve pişmanlığını ifade etmiştir. *“Asla asla. İkiz çocuğum oldu. Çocuklarım böyle oldu. Başımı yastığa koyarken o pişmanlığı yaşıyorum. Eşimle bir sorunum yok. Acaba çocuklarım akraba evliliği sonucu mu böyle oldu?”* (K13: 58 yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) Katılımcılardan K8’de kendi çocuklarını akraba ile evlendirme konusunda olumsuz tutuma sahip olduğunu *“Engelli çocuk kaygısı vardır”* (K8: 29 Yaşında. Uzaktan akraba ile evli) ifade etmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin yanında kendilerine uygulanan anket formu ile de birtakım veriler elde edilmiştir. Buna göre katılımcıların 2 tanesi nişanlı, 2 tanesi boşanmış, 16 tanesi ise evlidir.

Aile kurumunda erkeğin ve kadının işbölümü dikkate alındığında kadının dezavantajlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Erkek dışarıdan gelir getiren bir işte çalışmakta, kadın ise herhangi bir ücrete tabi tutulmayan ev işlerini yürütmekte ve çocukların bakımını üstlenmektedir. Boşanma durumu söz konusu olduğunda kadının ücretli bir işi veya ücret karşılığında piyasada iş bulabileceği bir mesleğinin olmaması kadını erkeğe bağımlı hale getirmektedir. Bu nedenle boşanma olaylarında kadınlar için en önemli durum sosyal destek alma imkanının olup olmamasıdır. Katılımcıların sosyal destek alıp alamayacakları ile ilgili sorulan sorulara, 10 katılımcı hayır cevabını verirken 9 kadın sosyal destek alma imkanlarının olduğunu ifade etmiştir. 1 katılımcı ise herhangi bir sosyal destek alıp alamayacağını bilmediğini ifade etmiştir.

Tablo 6: Eşinden Ayrılırsa Sosyal Destek Alma İmkânı

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	1	5
Evet	9	45
Hayır	10	50
Toplam	20	100

Sosyal destek alma imkanı olan katılımcıların dağılımı ise tablo 7’de görüldüğü üzere 1 kişinin dul yetim maaşı, 2 kişinin işsizlik maaşı alacağı belirtilmiştir. 3 katılımcının ise kendilerine ait gelirlerinin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 10 tanesinin sosyal destek alamayacağını ifade etmesi ve bir kişinin kendi durumu hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade etmesi akraba evliliklerinde karşılaşılan en büyük eşitsizlik örneklerinden biri olarak tespit edilmiştir.

Tablo 7: Eşinden Ayrılırsa Ne Tür Sosyal Destek

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	9	45
Dul Yetim Maaşı	1	5
İşsizlik Maaşı	2	10
Kendime Ait Gelirim Var	3	15
Diğer	5	25
Toplam	20	100

Yukarıdaki Tablo 6 ve Tablo 7’deki veriler dikkate alındığında akraba evliğinde boşanmanın kadın açısından daha kolay kabul edilebilir bir durum olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim akraba evliliğinde boşanmak daha mı zor sorusuna katılımcıların 19 tanesi (%95) evet yanıtını vermiştir. İç içe geçmiş akrabalık ilişkileri ve evlilikle kurulan dünürlük ilişkisi kadının boşanmasının önündeki en önemli engel olarak değerlendirilebilir. Çeşitli nedenlerle yürümeyen evlilik ilişkisini bitirmek akraba evliliğinde kadın açısından oldukça zordur. Bu nedenle akraba evliliğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha fazla yaşanmaktadır. Çünkü ataerkil toplum yapısı kadının bir birey olarak kendi yaşamı üzerinde karar sahibi olmasını engellemektedir. Tablo.3 (medeni durum)’te görüldüğü üzere 20 katılımcıdan 2 kişinin boşandığı görülmektedir. Bu iki kişinin boşanma olayında evlilik kurumu resmen sona ermekle birlikte, her iki tarafın aileleri arasındaki akrabalık ilişkisinin de bittiği tespit edilmiştir.

4.10.Eğitim Durumu

Eğitim ve toplumsal cinsiyet bölümünde de değinildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en büyük ayaklarından biri kadın ile erkek arasındaki eğitim oranları ve eğitim düzeyidir. Tablo 3’de görüldüğü gibi akraba evliliği yapmış kadınların eğitim düzeyinin ortaokul da yoğunlaştığı, yükseköğretimden mezun olan iki katılımcının ise ailelerinin baskısı ile akraba evliliği yaptıkları tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğu eğitimde erkek çocuklarına sunulan fırsatların aynısı kız çocuklarına da sunulması gerektiğini dile getirmişler. Kız çocukların okuma oranları ve düzeyleri arttığı ölçüde kendi gelecekleri ve evlilikleri hakkında daha rasyonel kararlar alabileceklerini ifade etmişlerdir. Görüşme neticesinde yapılan gözlemlere göre, akraba evliliğinin kadının özgürlüğünü daha fazla kısıtladığını belirtmiş olup bu durumun önüne geçmenin kız çocuklarının daha fazla eğitim almasıyla mümkün olabileceğini ifade etmişler.

4.11.Akrabalık Derecesi

Akrabalık sistemlerinde çeşitli akrabalık dereceleri vardır. Akrabalık derecelerinde soybağına dayalı akrabalık sistemleri kendi içerisinde çeşitli kriterlere dayalı olarak derecelendirilmiştir. Bu çalışmanın “Akraba” bölümünde akrabalık dereceleri açıklanmıştır. Buna göre katılımcıların yaptıkları akraba evliliklerinde birinci dereceden akraba evliliklerinin (% 65) daha fazla gerçekleştiği tespit edilmiştir. İkinci dereceden akraba evliliklerinin oranı % 20 iken uzaktan akraba evliliği oranı % 10 olarak tespit edilmiştir. Akraba evliliklerinin gerçekleşmesinde akraba olma derecesine göre yakın akrabalar arasında evlilik sıklığı daha fazladır. Akrabalar arasında gerçekleşen evliliklerde evlenen kadın için akrabalık ilişkisi farklı bir ilişki biçimi kazanmaktadır. Akrabasının oğlu ile evlenen kadına göre eşinin annesi, evlilik gerçekleştikten sonra var olan akrabalık ilişkisinin verdiği kimliği bir kenara bırakıp “kaynana” kimliği ile geliniyle hukuk kurduğu tespit edilmiştir. Yani akrabalık kimliğinin yerine kaynana kimliğini ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu durumu katılımcı K18 “ *Akrabalık bitiyor, kaynanalık başlıyor*” (K18: 39 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı K6 ise akrabalık ilişkisinin

kaynana ile sınırlı kalmadığı, iki aile arasında var olan akrabalık ilişkisinin yanına dünürlük ilişkisinin eklendiği ve bu yeni ilişkiye öncelik tanındığını “*Evlilikten sonra öncelik dünür oluyorsunuz. Sonra akraba*” (K6: 55 Yaşında. Birinci dereceden akraba ile evli) ifade etmiştir.

Tablo 8: Akrabalık Derecesi

	Sıklık	Yüzde
Birinci Derece	13	65
İkinci Derece	4	20
Uzaktan	2	10
Toplam	19	95
Cevapsız	1	5
Toplam	20	100

Katılımcılardan 3 tanesi çocuk sahibi değildir. 16 tane katılımcı çocuk sahibi olup bu çocukların herhangi bir engellilik durumu olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan sadece 1 tanesinin ikiz çocuğunun ortopedik engelli olduğu tespit edilmiştir.

4.12.İş Durumu

Erzurum merkez ilçelerinde yürütülen bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında akraba evliliği yapmış kadınların cinsiyet rejimindeki eşitsiz konumlarını tespit etmek hedeflenmiştir. Yapılan araştırma neticesi Tablo.4’te görüldüğü üzere katılımcılardan 5 (%25) tanesinin herhangi ücretli bir iş’te çalıştığı ancak bu katılımcılardan 15 (%75) tanesinin herhangi ücretli bir işte çalışmadığı tespit edilmiştir. Akraba evliliği yapmış ücretli bir işte istihdam edilen kadınların oranı Türkiye’de istihdam edilen kadın oranıyla karşılaştırıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin akraba evliliğinde daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. TUIK verilerine göre Şubat 2017’de işgücüne katılım oranı erkeklerde %71.7 iken kadınlarda bu oran %32.3 olarak gerçekleştiği görülmektedir.(TUIK, 2017) Kadın ve erkeğin toplam istihdamının ortaya koymuş olduğu bu rakamlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en büyük göstereni iken

akraba evliliği yapmış kadınlarında diğer kadınlara göre istihdam oranı % 25 gibi oldukça düşük bir oranda gerçekleştiği bu çalışma ile tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmanın toplamda akraba evliliği yapmış 20 kadın görüşmecisi ile yapıldığı da unutulmamalıdır.

Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcılardan 15 tanesi herhangi bir ücretli işte çalışmamaktadır. Katılımcılardan sadece 5 tanesi çalışmaktadır. Bu beş çalışan katılımcıdan 4’ü özel sektörde çalışmakta, 1 tanesi ise Kamu sektöründe istihdam edilmektedir. Çalışan 5 katılımcıdan 4 tanesi esnaf olarak çalışırken bunlardan 2 tanesinin işletme sahibi oldukları tespit edilmiştir. Geriye kalan bir katılımcı ise işçi olarak çalıştığını belirtmiştir.

Tablo 9’a göre işçi olarak çalışan katılımcının asgari ücretle (1.300 tl) çalıştığı tespit edilirken kendilerine ait işletme sahibi olan kadınların gelirlerinin 3.000 tl ve üstü olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9: Bireysel Aylık Kazanç

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	15	75
0-1300	1	5
2001-3000	1	5
3001-Üstü	3	15
Toplam	20	100

Katılımcıların aylık hane geliri dikkate alındığında akraba evliliği yapanların toplumun alt gelir grubuna dahil oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılardan 15 kişinin (%75) aylık hane gelirleri 3.000 tl ve altında olması, sosyo-ekonomik veriler doğrultusunda, akraba evliliğinin alt gelir gruplarında daha fazla gerçekleştiği sonucuna ulaşmaktadır. Tablo.10’da ki istatistikler dikkate alındığında 20 katılımcıdan 5 (%25) tanesinin aylık hane gelirleri 3.000 tl ve üstü olduğu görülmektedir. Bu 5 katılımcıdan 2 tanesinin kendilerine ait işletmeleri olduğundan, 1 tane katılımcının ise aldığı ücretin 3.000 TL’den yüksek olmasından dolayı aylık hane gelirlerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 10: Aylık Hane Geliri

	Sıklık	Yüzde
0-1300	2	10
1301-2000	8	40
2001-3000	5	25
3001-Üstu	5	25
Toplam	20	100

20 katılımcıdan 18 tanesinin herhangi bir sosyal güvenceye sahip olduğu tespit edilirken 2 tane katılımcının herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı Tablo 11’de görülmektedir.

Tablo 11: Sosyal Güvence

	Sıklık	Yüzde
Var	18	90
Yok	2	10
Toplam	20	100

Akraba evliliği yapan katılımcılardan 7 kişinin anne ve babaları birinci dereceden akraba evliliği yapmıştır. 5 katılımcının anne babası ise uzaktan akraba iken 8 katılımcının anne babası arasında akrabalık ilişkisi yoktur. Anne ile babanın akraba olma oranı %60’tır. Bu oran tüm evlilikler içerisinde oldukça yüksek bir yüzdeye tekabül etmektedir. Akraba evliliği yapmış kadın ve erkeğin kendi çocuklarını akraba ile evlendirme eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. Toplumun ataerkil yapısı dikkate alındığında, kızların evlenmesinde babanın vermiş olduğu kararın nihai karar olması, çocuklarının akraba evliliğinde önemli rol oynamaktadır.

4.13.Akrabalık İlişkisi

Tablo 12: Anne Baba Akrabalık Durumu

	Sıklık	Yüzde
Yakın Akraba	7	35
Uzaktan Akraba	5	25
Akrabalıkları Yok	8	40
Toplam	20	100

Katılımcıların %55'inin (11 kişi) akraba evliliği hakkında olumlu, %45'inin (9 kişi) ise olumsuz tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir. Olumlu tutuma sahip olan 11 kişinin özellikle neden bu tutuma sahip oldukları sorulduğunda, akrabanın tanınır bilinir olmasından dolayı daha güvenilir olduğu cevabını vermişlerdir. Olumsuz tutuma sahip olan 9 kişiye bu tutumun sebebi sorulduğunda, akraba evliliğinin ailelerin evliliği olması, kadının özgürlüğünün daha fazla kısıtlanması, akraba evliliğinde boşanmanın daha zor olması gibi cevaplar vermişlerdir.

Tablo 13: Eşinizin Akraba Olmasını İster miydiniz?

	Sıklık	Yüzde
Evet	11	55
Hayır	9	45
Toplam	20	100

Katılımcıların evlenmeden önce akraba evliliği hakkındaki tutumları büyük oranda olumsuz olduğu görülmektedir. Evlenmeden önce akraba evliliğini olumlu bulanların sayısı 2 iken olumsuz bulanların sayısı 9 'dur. Evlenmeden önce akraba evliliği hakkında olumsuz tutuma sahip olan kadınların akraba ile evlenmeleri bu kadınların kendi evlilikleri üzerinde söz hakkı sahibi olmadıklarını, evlilik kararının aileleri tarafından alındığını göstermektedir. Hem bu çalışmanın "akraba evliliği" bölümünde hem de katılımcıların pek çoğunun ifade ettiği nedenlerden dolayı kadının kendi yaşamının öznesi olmadığı, kendi iradesiyle karar alabilen ve bu kararları yaşama

geçiren birey hüviyetinden uzak olduğu gerçekliği akraba evliliğinde daha fazla ön plana çıkan bir olgudur.

Tablo 14: Evlenmeden önce akraba evliliğine tutumunuz nasıldı?

	Sıklık	Yüzde
Olumlu	2	10
Olumsuz	9	45
Düşünmedim	9	45
Toplam	20	100

Katılımcılara sorulan “kendi çocuklarınızı akraba ile evlendirir misiniz?” sorusuna 9 kişi evet cevabını vermiş, 11 katılımcı ise hayır demiştir. Katılımcıların özellikleri ve Erzurum’un genel toplumsal yapısı birlikte düşünüldüğünde, bireyin hak ve özgürlüklerinden ziyade toplumsal yapının aile ve birey üzerindeki etkisi ile toplumun sembolik değerlerinin belirleyici olduğu görülmektedir. Örneğin mutsuz bir evlilikte beklenen son bu çiftin boşanmasıdır. Ancak boşanma olayına toplumun yüklediği sembolik anlam negatiftir. Bu nedenle aileler mutsuz çiftin evliliğinin sürmesinden yana eğilim gösterirler. Akraba evliliğinde de ailelerin akraba olması boşanma olayının önünde supap görevi görmektedir. Bu nedenle aileler çocuklarının mutsuz olması pahasına akraba evliliğini tercih etmektedirler.

Tablo 15: Çocuklarınızı Akraba İle Evlendirmek İster miydiniz?

	Sıklık	Yüzde
Evet	9	45
Hayır	11	55
Toplam	20	100

Ailenin sağlam bir yapıya sahip olması toplumun geleceği açısından önemlidir. Aile çocuğun içinde büyüdüğü en önemli kurumdur. Çünkü toplumların geleceği yetiştirdiği nesillere bağlıdır. Bu nedenle çocuğun yetiştirilmesinde en önemli görev anneye düşmektedir. Evlilik kurumunda annenin psikolojik durumu çocuğun

yetişmesinde oldukça belirleyicidir. Katılımcı annelerden 8 (% 40) tanesinin psikolojik sorun yaşadığı Tablo 16’da tespit edilmiştir.

Tablo 16: Psikolojik Sorun Yaşadınız mı?

	Sıklık	Yüzde
Evet	8	40
Hayır	12	60
Toplam	20	100

Psikolojik sorun yaşayan kadınların destek alıp almadıkları sorulduğunda 4 kişi destek aldığını ifade etmiş, 3 kişi soruyu cevapsız bırakmıştır. Akraba evliliğinde psikolojik sorun yaşayan kadının kendi ailesinden destek alması, eşinin ailesi tarafından sorun olarak görülürken, eşinin ailesi tarafından destek alması kendi ailesi tarafından sorun olarak görülmektedir. Örneğin katılımcılardan K11 Psikolojik sorun yaşadığını ancak destek almadığını “ *Ben kendi ailemle kocamın ailesi arasında kalıyordum birçok zaman. Onlar anlaşıyorlardu bunun derdini sıkıntısını ben yaşıyordum. Kocam huzursuzdu*” (K11: 45 Yaşında. İkinci dereceden akraba ile evli) ifade etmiştir.

Tablo 17: Destek Gördünüz mü?

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	3	15
Evet	4	20
Hayır	13	65
Toplam		100

Her aile çocuklarının mutlu bir evlilik yapmasını ister. Evlilik kurumunun gerçekleşmesinde her aile diğer aileyi ve evlenecek çocuğunu tanımak bilmek ister. Akraba tanınır bilinir olduğundan dolayı genelde aileler çocuklarını aileden biriyle evlendirmek isterler. Ailelerin akraba olması evlenecek çocukların evliliğin güvencesi gibi değerlendirilmektedir. Ancak bu nedenler toplumsal cinsiyet rejimi bakımından olumsuz bir etkiyi de beraberinde getirmektedir. Çünkü evlilik kurumunda birbiriyle evlenen çiftin uyumu göz ardı edilmiş olur. Evlilik, evlenen çiftlerin kurduğu yeni hukuksal ilişki olmaktan ziyade ailelerin var olan hukukuna yeni bir boyutun

kazandırıldığı bir ilişki biçimi olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle akraba evliliği yapmış kadınların akraba evliliğini tavsiye etmede toplumsal cinsiyet algısı önemli rol oynamaktadır.

Toplumsal cinsiyet algı ölçeğinde Tablo.9’da elde edilen sonuçlar ile Tablo.3’teki sonuçlar arasında anlamlı bir ilişki vardır. Tablo.9’da toplumsal cinsiyet algı ölçeğinin ortalaması 75 iken katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı 77.3 çıkmıştır. Tablo.18’de ise 9 kişi (%45) akraba evliliği tavsiye ederken 10 kişi (%50) akraba evliliğini tavsiye etmemektedir. Akraba evliliğini tavsiye etmeyenler, akraba evliliğinin kadının özgürlüğünü kısıtladığını ifade etmişlerdir.

Tablo 18: Akraba Evliliğini Tavsiye Eder misiniz?

	Sıklık	Yüzde
Evet	9	45
Hayır	10	50
9	1	5
Toplam	20	100

Akraba evliliğindeki aile yapısı Türkiye’de yaygın olan aile modellerinin bir örnekliliğini teşkil etmektedir. Çalışmada akraba evliliği yapmış kadınların yaşadığı aile tipi çoğunlukla çekirdek aileden oluştuğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 12 kişi, karı koca ve çocuklardan oluşan çekirdek tipi ailede yaşamaktadır. Akraba evliliğinin gerçekleşmesindeki nedenlerden biri olan gelinin kayınpeder ve kayınvalideye daha iyi bakacağı saiki ile oluşturulan geniş ailede 5 katılımcının yaşadığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan 3 tanesi ise kendi ailesinin bir ferdi ya da başka bir akraba ile yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 19: Aile Yapısı

	Sıklık	Yüzde
Eşimin Ailesi İle Yaşıyorum	5	25
Ben Eşim ve Çocukları	12	60
Diğer	3	15
Toplam	20	100

Akraba evliliğinin diğer evlilikten farkı, kadınların erken yaşta evlenmeleri olarak dikkat çekmektedir. Tablo 26’da yer aldığı gibi akraba evliliği yapan 17 kişinin evlilik yaşı 17-21 yaş aralığındadır. Akraba evliliği yapan kadınların evlilik yaşı ortalaması 19.5 olarak tespit edilmiştir. Tuik verilerine göre Türkiye’de kadınların evlilik yaşı ortalama 24 olarak belirlenmiştir. Erzurum, Erzincan ve Bayburt’un oluşturduğu Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde kadınlarda evlilik yaşı 22.5’tir. (TUIK, 2016) Erken yaş evliliği toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göstergelerinden bir tanesidir. Eğitim oranlarının yüksek olduğu modern toplumlarda evlilik yaşı ortalaması yüksek seviyelerde seyretmektedir. Akraba evliliği yapan kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 20: Evlilik Yaşı

	Sıklık	Yüzde
17-21	17	85
22-25	2	10
26-30	1	5
Toplam	20	100

Akraba evliliğinde kadının eşiyle yaşadığı problemler Tablo. 21’de görüldüğü üzere çeşitli biçimlerde yaşanmaktadır. Sevilmemeye, hor görülme, desteklenmeme, sürekli eleştirilme, aşağılanma, acıma, duyarsızlık, saygı görmeme, ayrımcılık gibi sorunların daha fazla yaşandığı tespit edilmiştir. Bu sorunları takiben ikinci sırada yer alan psikolojik sorunlar ölçülen frekanstan daha fazla yaşandığı araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Bunun nedeni katılımcıların psikolojik sorunlar tanımına yüklediği negatif anlamdan ileri gelmektedir. Katılımcılardan birkaç tanesi psikolojik sorunu delilikle eş değer tuttuklarını bu yüzden yaşadıkları psikolojik sorunların farkında olmadıkları gösterilebilir. Kocanın evliliğe ilişkin sorumluluklarını yerine getirememe, duygusal sorunlar ve eşin ailesi ile ilgili sorunlar aynı frekans değerine sahiptir. Cinsel sorunlar frekansının oldukça düşük çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni katılımcıların mahrem yaşamları hakkında fikir beyan etmemeleri olarak gösterilebilir.

Tablo 21: Eş ile Yaşanan Sorunlar Nelerdir?

	Frekans Sayısı
1. Duygusal sorunlar	6
2. Psikolojik Sorunlar	8
3. Evliliğe İlişkin sorumlulukları yerine getirmeme	6
4. Cinsel Sorunlar	3
5. Karşı Tarafın Ailesi	6
6. Diğer (sevilmeme, hor görülme, desteklenmeme, sürekli eleştiri, aşağılanma, acıma, duyarsızlık, saygı görmeme, ayrımcılık)	9

Akraba evliliğinin kadın açısından ne gibi zararlarının olduğunu katılımcılar Tablo. 22'deki cevapları vermişlerdir. Kamuoyunda akraba evliliğine ilişkin sakınca olarak bilinen ölü ya da engelli çocuk doğumu endişesinin kadına zarar verebileceğinin frekansı 6 olarak saptanmıştır. Psikolojik sorunların frekans değeri sağlık sorunları frekans değeriyle aynı çıkmıştır. Sosyal sorunlar olarak ifade edilen sorunların akrabalık ilişkisinden kaynaklı sorunlar olarak tespit edilmiştir. Aileler arasında vuku bulabilecek bir sorunun evli çifte yansıyacağı ve bu durumdan genellikle kadının zarar gördüğü gözlemlenmiştir. Katılımcıların kadına zarar olarak değerlendirdikleri diğer bir olgu ise eşlerinin ailelerinden kaynaklı sorunlardır. Bu sorunların kaynağı ise evlilikle birlikte kurulan dünürlük ilişkisinin akrabalık ilişkisinin önüne geçmesiyle, kadına olan bakış açılarının değişmesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 22: Akraba Evliliğinin Kadına Zararı Var mı?

	Frekans Sayısı
1. Sağlık Sorunları	6
2. Sosyal Sorunlar	4
3. Ekonomik Sorunlar	3
4. Psikolojik Sorunlar	6
5. Eşimin Ailesi İle İlgili Sorunlar	4
6. Diğer	2

Bir toplumun refah düzeyinin belirlenmesinde rol oynayan faktörlerden biriside o toplumda yaşayan insanların mutluluk endeksinin belirlediği değerlere bağlıdır. Toplumda kadınların mutlu olması, onların yetiştirdiği çocuklar üzerinde pozitif etki yaratır. Kadınların mutsuz olması ise yine bir bütün olarak toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Evlilik kurumunun inşası aşamasında evlenen çiftlere “mutlu olun” temennisinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Toplumlarda görülen pek çok sosyal sorunun, mutsuz aile bireylerinden kaynaklandığı çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur.

Toplumsal cinsiyet rejiminde eşitsizlik durumunun bir diğer göstereni kadınların mutsuzluğunun nedenlerinin neler olduğudur. Bu araştırma ile kadınların evliliklerinde kendilerini mutsuz eden nedenler Tablo 35’te yer aldığı gibi saptanmıştır. Dünürlerin akraba olması avantaj gibi görülmekte ve bu nedenle akraba evlilikleri gerçekleşmektedir. Ancak akraba evliliği yapmış 20 kadından 8 (%40) tanesi mutsuzluğunun nedenini, eşinin ailesinin kendisine karşı olan tutumu olarak ifade etmiştir. Bu nedenle evlenen çiftlerin akraba olması bir avantaj olmaktan çıkmaktadır. Kadınların mutsuz olmasında rol oynayan ikinci durum ise eşinin kendisine karşı olan olumsuz tutumu %25 olarak saptanmıştır. Buna göre akraba evliliğinde evlenilen kişinin ve ailesinin akraba olması kadının mutsuz olmasında rol oynayan en büyük iki faktör olarak tespit edilmiştir. Katılımcılardan 2 tanesi bu soruya cevap vermemeyi tercih etmiş, 1 kişi maddi imkanların yetersizliğinden dolayı mutsuz olduğunu ifade etmiş diğer 1 katılımcı ise eşinin kötü alışkanlıkları olarak cevap vermiştir.

Tablo 23: Evliliğinizde Sizi Mutsuz Eden Şey Nedir?

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	2	10
Eşimin Sorumsuz Davranışları	5	25
Eşimin Ailesinin Bana Karşı Olan Tutumları	8	40
Maddi İmkan Yetersizliği	1	5
Eşimin Sigara Alkol Gibi Kötü Alışkanlıklarının Olması	1	5
Diğer	3	15
Total	20	100

Sağlıklı bir evlilik kurumunun oluşabilmesi, evlenecek kişilerin birbiriyle uyumuna bağlıdır. Eşler evlenmeden önce birbirlerine tanıyıp tanınamaları evlilik kararının alınmasında oldukça önemlidir. Bu nedenle görücü usulü evlilikler ya da ailelerin kararıyla/baskısıyla yapılan evliliklerde eşlerin birbiriyle uyumu sorun olabilmektedir. Bu araştırma kapsamında evliliklerinin nasıl gerçekleştiği sorusuna katılımcıların 9'u (%45) kendi kararımız ile evlendik cevabını verirken, Görücü usulü ile evlenen kişilerin sayısı da 9 (%45) olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Aile baskısıyla yapılan evlilik sayısı 2(%10) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 24: Evliliğiniz Nasıl Gerçekleşti?

	Sıklık	Yüzde
Ailelerimizin Baskısıyla	2	10
Kendi Kararımız İle	9	45
Görücü Usulü İle	9	45
Toplam		100

4.14.Şiddet

Şiddet bütün toplumlarda çeşitli biçimlerde yaşanan sosyal problemlerin başında gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation, WHO) şiddeti “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” (Güler, Tel, Özkan Tuncay. 2005) şeklinde tanımlamaktadır. Şiddet toplumun her kesim ve katmanında görülmekte iken Dünya Sağlık Örgütü’nün 2002 yılında yayımladığı rapora göre şiddetin en fazla yaşandığı yer aile ortamıdır ve şiddetin kadın ve çocuğa karşı daha fazla işlendiği bilinmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM, 2009) Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet kitapçığında kadına yönelik aile içi şiddeti “kadınları baskılayan-bağımlı hale getiren, özgüvenlerini yok eden, benlik saygılarını azaltan, ailenin gelecek nesillerine olumsuz model oluşturan, özellikle kadınların ve çocuklarının beden ve ruh sağlıklarını, bozan sosyal ve kültürel temelleri ağır basan ciddi bir halk sağlığı sorunudur” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle aile içi şiddetin

toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde büyük rol oynadığı görülmektedir. Bu araştırmada kadına yönelik yaşanan şiddet olayları Tablo 22’de yer almaktadır. Katılımcılardan 7 (%35) tanesi şiddete maruz kaldığını beyan etmiş, 1 kişi soruyu cevapsız bırakmış, 12 (%60) kişi ise şiddete maruz kalmadığını bildirmiştir.

Tablo 25: Şiddet Gördünüz mü?

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	1	5
Evet	7	35
Hayır	12	60
Toplam		100

Şiddete uğrayan kadınlardan 3 tanesi sözel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların genellikle küfür, sözel hakaret ve aşağılamalara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Fiziksel şiddete maruz kalan 2 görüşmeci tespit edilmiştir. Psikolojik şiddete maruz kalan 1 katılımcı ise eşinden sürekli tehdit aldığını, bazı sözel şiddet olaylarının yaşandığını ifade etmiştir. Katılımcılardan 1 tanesi ise bütün şiddet unsurlarına maruz kaldığını ifade etmiştir. Dayak, küfür, tehdit, parasız bırakılma, eve kapatılma, cinsel ilişkiye zorlanma, ailesi ile görüştürülememe gibi yoğun bir şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir.

Tablo 26: Şiddet Türü

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	13	65
Fiziksel	2	10
Sözel	3	15
Psikolojik	1	5
Hepsi	1	5
Toplam		100

Ataerkil toplum düzeninde şiddetin hedefi kadınlar, şiddeti uygulayanlar ise eril zihniyetin temsilcileri olan erkeklerdir. Şiddetin ne olduğu, nasıl yaşandığının tam

tespitini yapmak zordur. Çünkü toplumsal algı şiddetin pek çok boyutunu manipüle etme gücüne sahiptir. Atasözlerinden deyimlere kadar dile yerleşen cinsiyetçi söylemler kadına yönelik yapılan şiddetin meşruluğuna yönelik algı oluşturmaktadır. Bu nedenle yaşanan şiddetin nedenlerini saptamak zorlaşmaktadır. Yaratılan bu toplumsal algının kendisi de kadına yönelik şiddetin bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Kadına yönelik şiddetin bu kadar yaygın olarak yaşanmasının pek çok nedeni vardır. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA)’nın yaptığı araştırmaya göre “kadının yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, parayı lüzumsuz yere harcaması, çocuklarının bakımını ihmal etmesi, cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi gibi durumlardan en az birinin gerçekleşmesinin, kocanın karısını dövmesi için haklı gerekçe olacağını” (Dişsiz, Hotun Şahin. 2008) şiddetin başlıca nedenleri arasında sayılmaktadır.

Kadına yönelik yaşanan şiddetin nedenleriyle birlikte kim tarafından uygulandığı da önemlidir. Bu çalışmanın evlilik ile ilgili bölümünde, kadının bir nesne gibi evlilik ile birlikte mülkiyet hakkının babadan kocaya geçtiği belirtilmiştir. Bu sebeple kadına yönelik şiddetin failleri olarak baba ve kocayı belirtmek gerekir. Nitekim Tablo.25’te görüldüğü gibi kadına yönelik şiddetin tespitine ilişkin baba ve kocayı göstermektedir. Katılımcılardan 4 tanesi kendi eşlerinden şiddet gördüğünü, 3 tane katılımcı ise babalarından şiddet gördüğünü belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet rejiminin en eşitsiz tarafı hemen her toplumda görülen erkeğin kadına uyguladığı şiddettir.

Tablo 27: Kimden Şiddet Gördünüz?

	Sıklık	Yüzde
Cevap Vermeyen	12	60
Eşimden	4	20
Babamdan	3	15
Ailemden	1	5
Toplam		100

SONUÇ

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde yer aldığı şekliyle, “*Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.*” (Madde 1) Toplulukların değişik tabaka, katman ve sınıflardan oluşması, kuşkusuz onların bünyelerinde pek çok eşitsizlik durumunun meydana gelmesine neden olmuştur. Bu eşitsizlikler toplumların yapısal dinamiklerine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Çeşitli biçimlerde de olsa var olan bu eşitsizliklerin dünyanın hemen her yerinde görülmesi bakımından evrensel bir nitelik taşıdığı vurgulanmaktadır.

Toplumsal eşitsizliklerin en belirgin olanlarından birisi kuşkusuz toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu eşitsizliğin varlığı insanoğlunun tarihsel geçmişiyle alakalıdır. Toplumsal yapı içerisinde gücü elinde bulunduran kesimin toplumun geri kalanına hükmetme gerçekliği insanlık tarihinde var olagelen toplumsal tarihsel bir olgudur. İnsanların bir arada yaşamaya başladığı ilk dönemlerde kadının toplumsal hakimiyeti elinde bulundurduğuna dair sarıh belgeler ve tarihi kaynaklar mevcuttur. Anaerkil olarak adlandırılan bu dönemde üretim düzeni avcılık ve toplayıcılığa dayanmakta, sosyal düzenin sağlanmasında kadın söz sahibi olmaktadır. Tarım devriminin gerçekleşmesi ile birlikte insanların verimli toprakların etrafını çevirmesi sonucu ilk mülkiyet ilişkisinin doğmasına yol açmıştır. Kas gücüne dayalı tarımsal üretimin erkekler tarafından yerine getirilmesi nedeniyle kadın üretim aşamasında ki statüsünü yitirmeye başlamış toplumsal hakimiyet erkeğin eline geçmiştir. Kadının bu ikincil konumu zaman içerisinde onun erkeğin hükümlanlığına boyun eğen pasif bir varlık olmasına yol açmış, mülkiyetin bir parçası haline getirmiştir. Dinlerin etkisi ve sosyal düzenin erkeğin eril zihniyetine göre düzenlenmesi tarihsel süreçte kadını kimliksizleştirmiş, hak ve özgürlüklerini büyük oranda yok saymıştır.

Batı dünyasında meydana gelen aydınlanma düşüncesi toplumların yapısında ciddi değişim dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Dini kurumların otoritesi ve soy aristokrasisine dayalı kliklerin uygulamaları sorgulanmaya başlanmış, aklın egemenliği ilan edilmiş, skolastik düşünce yerini eleştirel rasyonel düşünceye bırakmaya başlamış, bilim ve sanatta devrimlerin yaşanması sağlanmıştır. Toplumların yapısındaki ciddi eşitsizlikler sorgulanmaya başlanmış, kentsoylu, ticaretle uğraşan

zengin burjuva sınıfı hak arama mücadeleleri başlatmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte toplumda sınıfsal yapı iki büyük sınıftan oluşmaya başlamıştır. Mülkiyet sahibi, burjuva sınıfı ve emeğiyle geçinen işçi sınıfı modern toplumun temelini oluşturmuştur. Modern toplumun inşasında rol oynayan eşitliksiz yapı işçilerin hak arama mücadelelerini başlatmıştır. Tarihsel seyir içerisinde kadınların işçi sınıfıyla birlikte hak arama mücadelelerine başladığı bu dönem, kadınların sınıf bilincinin yanında cinsiyet bilincini de geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Toplumun eril yapısı kadının kimliğini yok saymış bu nedenle kadınların kendi hak ve özgürlüklerini elde etmek için toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele etmeye başlamışlardır. 19. Yüzyılda başlayan kadın hareketleri özellikle 20. Yüzyılda kadınların örgütlü mücadelesine dönüşmüştür. Dünya üzerinde kabul edilen ismiyle feminizm; sosyal, politik ve ideolojik bir hareket olarak kadına karşı geliştirilen her türlü cinsiyetçi, seksist, homofobik ayrımcılığa karşı mücadele etmekte, uluslararası politikada lehte sonuçlar elde etmeye başlamıştır.

Kadınların mücadelelerine neden olan etmenlerin içinde toplumlarda varolan ataerkil yapılanma önemli rol oynamaktadır. Ticaretin erkek eliyle gerçekleşmesi, finans ekonomisinin erkeklerin elinde olması, yaptığı işin karşılığında ücret alması erkeklere iyi bir toplumsal statü kazandırırken, kadınların bu ilişkilere dahil olmaması onları ikinci plana itmektedir. İkinci planda kalan kadının edilgen yapısı erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurmasına yol açmaktadır. Tahakküm ilişkisi sonucu kadın birey olmaktan çıkıp erkeğin mülkiyeti haline gelmektedir.

Evlilik kurumunun inşasında dahi kadının kendi yaşamı hakkında karar alması erkek tarafından yok sayılmıştır. Mülkiyet hakkı babasında olan kadının evlilikle birlikte bu hakkın kocaya geçmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli göstergelerinden bir tanesidir. Toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin kurulmasında kadının kendi yaşamı üzerinde söz hakkı olmaması, toplumun cinsiyetçi ataerkil yapısını ortaya koymaktadır. Nitekim Türkiye toplumunun evlilik ritüellerine bakıldığında görücü usulü evlilik, beşik kurtme evliliği, berder evliliği gibi evlilikler son kertede erkeklerin karar verdiği evlilik türleridir. Yapılan araştırmalarda ve bu araştırmada da ortaya çıktığı gibi akraba evliliklerinin çoğunda aile kararları geçerli olmuştur. Toplumun geleneksel ataerkil yapısından kaynaklı olarak ailede son kararı aile reisi yani erkek vermektedir.

Akraba evliliklerin sıklığına bakıldığında çoğunlukla kapalı toplum özelliklerinin görüldüğü, Durkheim'ın toplumsal tahliline göre mekanik ilişkilerin yaygın olduğu, eğitim seviyesinin düşük istatistiklerde seyrettiği, yabancıya karşı güvensizliğin gözlemlendiği ailelerde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Akraba evliliği, sosyal bilimler literatüründe kuzen evliliği, kuzenler arası evlilik diye tanımlanır. Kuzenler arası akrabalık derecesi yapılan evliliğin kaçınıcı dereceden akraba evliliği olduğunu göstermektedir. Akraba evliliklerinin gerçekleşme sıklığına bakıldığında birinci dereceden akrabalar arasında daha fazla gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bunun nedeni, akrabalık ilişkilerinin bir arada yoğun yaşanması ve akrabanın tanınır bilinir olması olarak gösterilebilir.

Yapılan araştırmada akraba evliliklerinde çok karılı (polijini) evliliğe rastlanılmamıştır. Kapalı toplumlarda zengin erkeklerin gücünü göstermesi bakımından yapmış olduğu çok karılı evliliğe rastlanılmamış olması akraba evliliğinin kadın açısından bir avantajı olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise Levirat ve Sororat evlilik türlerinin gerçekleşmemiş olmasıdır. Kadının ölen kocasının eşiyle evlenmesi Levirat türü evlilik, erkeğin ölen karısının kız kardeşiyle evlenmesi Sororat türü evlilik olarak adlandırılır. Her iki evlilik türünün gerçekleşmesinde kadının aleyhine bir durum teşkil ettiğini belirtmek gerekir. Araştırmanın kapsamına giren evliliklerde 1 tane berdel evliliğinin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Kadının kendi yaşamı üzerindeki kararını, iradesini yok sayan berdel evliliğinin gerçekleşmesi aynı zamanda kadının kimliğini de yok saymakta onu bir değiş-tokuş aracı haline getirmektedir.

Çalışmanın bir diğer sonucuna göre akraba evliliği yapmış kadınların evlenme yaşının düşük olmasıdır. Erken yaş evlilikleri kadınların en büyük problemleri arasında sayılmaktadır. Eğitim süresi dikkate alındığında erken yaşta evlenenlerin eğitim hakkını yitirdikleri tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde evlilik yapmış hiçbir kadın eğitim alamamaktadır. Eğitimin toplumsal cinsiyet bilinci üzerindeki pozitif etkisi düşünüldüğünde, erken yaşta evlenip eğitim hakkını yitiren kadınların toplumsal cinsiyet bilinci yeterli derecede gelişmemektedir. Bu nedenle evliliğe ilişkin cinsiyet ayrımına dayalı pek çok olayı bilince çıkaramamaktadırlar. Evliliklerinde yaşamış olduğu psikolojik, fiziksel, sözel, cinsel şiddeti çoğu kadının tanımlayamadığı ortaya çıkmıştır. Toplumsal gelenek ve ataerkil zihniyet kadına yönelik pek çok şiddet

unsurunu kadının kaderiymiş gibi kabul ettirmektedir. Bu tür şiddet ve baskı unsurlarına maruz kalan kadının haklarını arama çabası, toplumsal eril zihniyetin namus duvarına çarpmaktadır. Ataerkil zihniyet namus kavramını kadının bedenine, davranışlarına hatta düşüncesine mal edip, namusu kadının kimliğinin bir parçası haline getirmiştir.

Akraba evliliğinde her iki ailenin akrabalık ilişkileri, evliliği kadın açısından dezavantajlı hale getirmektedir. Evliliğin gerçekleşme nedeni ekseriyetle ailelerin var olan akrabalık ilişkilerini daha da güçlendirme isteği, her iki tarafın tanınır bilinir olması, gelinin kayınvalide ve kayınpedere daha iyi bakacağı inancı, yabancıya duyulan güvensizlik, düğün maliyetini azaltma çabası, erkeğin ailesinin geline daha iyi davranacağı inancı, evlilikte çıkabilecek sorunların aileler içinde hallolunacağı inancı gibi pek çok faktör etkili olmaktadır. Ancak evliliğin gerçekleşmesinden sonra yukarıda sayılan tutumların bir çoğunun gerçekleşmediği kadınlar tarafından ifade edilmiştir. Evliliğin gerçekleşmesi ile birlikte akrabalık ilişkileri yerini dünlük ilişkilerine bıraktığı, kayınvalide ve kayınpederin kadına akrabaları gibi değil de kayınvalide ve kayınpeder olarak davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Her iki ailenin akrabalık ilişkilerinden kaynaklanan herhangi olumsuz bir durumun, evlenen çiftin yaşamına yansıdığı, özellikle kadının bundan olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Akrabadan kız almanın hedefinde gelin olacak kişinin aile fertlerine daha iyi davranacağı inancı, gelinin bir aileye karşı sorumluluk taşımasına yol açmaktadır. Kadına peşinen yüklenen bu sorumluluklar kadının özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

Kadının maruz kaldığı şiddet olayları, akrabalık ilişkileri zarar görmesin diye çoğunlukla kadın tarafından dışarıya yansıtılmamaktadır. Kadın erkek arasında yaşanan olumsuzluklar kadın açısından dayanılmaz bir boyuta ulaştığında evlilikler genelde boşanma ile sonuçlanırken akraba evliliğinde şiddete maruz kalan kadınların boşanmayı göze alamadıkları ortaya çıkmıştır. Görüşmelerde elde edilen verilere göre kadının akraba evliliğinde boşanmayı göze alamamasının en büyük nedeni, akrabalık ilişkilerinin bozulması olarak dikkat çekmektedir. Tablo. 6 ve Tablo. 7’de görüldüğü gibi boşanma isteğinin önünde ki engellerden biride, boşanmanın gerçekleşmesinden sonra kadınlar için sosyal güvencenin olmayışı olarak saptanmıştır. Boşanma hakkının önüne konulan bu aşılmaz duvarlar, katılımcıların belirttiği gibi kadın intiharlarının yaşanmasına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altınova, Hasan Hüseyin. Duyan, Veli. (2013) Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Toplum ve Sosyal Hizmet. Cilt: 24 Sayı: 2 (s. 9-22)
- Afary, Janet. Anderson, Kevin B.(2012) *Foucault ve İran Devrimi. Toplumsal Cinsiyet ve İslamcılığın Ayartmaları* Çev: Mehmet Doğan. İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Akın, Galip. (2000) *Denizli Kırsal Kesiminde Akraba Evliliği ve Bunu Etkileyen Faktörler*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 40, 3-4, (s.67-80
- Akyüz, Hüseyin. (2008) Kurumlar Sosyolojisi, Ankara. Siyasal Kitabevi Yayınları
- Aksan, Gamze. (2014) “Evlilik ve Ayrılma: Ailenin Kurulması ve Sona Ermesi” Mustafa Aydın (Ed.) *Sistemik Aile Sosyolojisi* (s. 169-194) (2.Bs.) Konya. Çizgi Kitabevi Yayınları
- Aktaş, Gül. (2013) *Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt:30, Sayı:1
- Altuntek, Serpil. (1993) *Van Yöresinde Akraba Evliliği*. Ankara. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları
- Ataman, Sadi Yaver (1992) *Eski Türk Düşünleri*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Atan, Meltem. (2015) *Radikal Feminizm: “Kişisel olan Politik” Söyleminde Aile*.(ss.1-21) The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies. Volume:1, Issue: 2
- Ayan, Dursun. Beder-Şen, Rahime. Yurtkuran, Semra. Ünal, Gülsen. (2002) *Akraba Evliliğinin Kültür Birikiminde ve Toplum Hayatındaki Bazı görünüşleri: Dil, Din, Tıp*. Aile ve Toplum Yıl:5.Cilt:2 Sayı:5
- Ayan, Dursun. Beder-Şen, Rahime. Yurtkuran, Semra. Ünal, Gülsen. (2001) *Ankara’da Akraba Evliliği*. Aile ve Toplum Yıl:4 Cilt: 1 Sayı:4
- Aydın, O. Baran, G. (2010) Toplumsal *Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma*. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. Cilt: 21 Sayı: 2 (s. 117-126)

- Aydın, Mustafa. (2014) “ Ailede Çocuk ve Ebeveynle ilişkisi’’. Mustafa Aydın (Ed.) *Sistemik Aile Sosyolojisi* (s. 195-213) (2.Bs) Konya. Çizgi Kitabevi Yayınları
- Aytaç, Ahmet Murat (2007) *Ailenin Serencamı*. Ankara. Dipnot Yayınları
- Balaman, Ali Rıza (1982) *Evlilik Akrabalık Türleri*. İzmir. İleri Kitap Yayıncılık
- Balaman, Ali Rıza (2002) *Evlilik Akrabalık Türleri* (2.Bs) Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Bates, Daniel G. (2009) *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji İnsanın doğadaki yeri*. Çev: Suavi Aydın. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Bayhan, Vehbi. (2013) “Beden Sosyolojisi Ve Toplumsal Cinsiyet’’ *Toplumsal Cinsiyet*.(s.147-164) Ankara. Doğu Batı Yayınları. Sayı:63
- Bilgel, N. Okan, N. Aytekin, H. Gülesen, Ö. (1991) *Gemlik Yukarı Hamidiye Mahallesinde Akraba Evlilikleri*. Aile ve Toplum Dergisi Yıl:1 Cilt: 1 Sayı: 1
- Borlandi, Masimo. Boudon, Raymond. Cherkaoui, Mohamed. Valade, Bernard. (2011) *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*. Çev: Bülent Arıbaş. İstanbul. İletişim Yayınları
- Bilton, Tony. Bonnet, Kevin. Jones, Pip. Lawson, Tony. Skinner, David. Stanwort, Michelle. Webster, Andrew. (2009) *Sosyoloji*. (2.Bs) Ankara. Siyasal Yayınevi
- Bittles, A. H. (1994). *The role and significance of consanguinity as a demographic variable*. Population and development review, 561-584.
- Bittles, A. H. (2001). “*Consanguinity and its relevance to clinical genetics*”. Clinical genetics, 60(2), 89-98.
- Bittles, A.H., Savithri, H.S., Venkatesha Murthy, H.S., Baskaran , G., Wang, W., Cahill, J.,et al. (2001) *Human inbreeding: a familiar story full of surprises*. “In *Ethnicity and Health*”, eds. H. Macbeth and P. Shetty, pp. 68-78. London: Taylor and Francis.
- Bottomore, Tom. (2001) *Marksist Düşünce Sözlüğü*. Çev: Mete Tunçay. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Bottomore, Tom. Nisbet Robert (1997) *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* (2.Bs) Ankara. Ayraç Yayınevi.
- Butler, Judith. (2008) *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Çev: Başak Ertür. İstanbul. Metis Yayınları (1999)
- Buz, Sema. (2009) *Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması*. Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet.Cilt:20 Sayı:1 (s.53-65)

- Canatan, K. Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul. Açılımkitap Yay
- Cevizci, Ahmet. (2005) *Felsefe Sözlüğü* (6. Bs) İstanbul. Paradigma Yayıncılık
- Connel, R.W. (1998) *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar- Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*
Çev: Cem Soydemir. İstanbul. Ayrıntı Yayınları
- Çeler, Zafer (2013) “Annenin Serüveni:Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı”
Toplumsal Cinsiyet (s.165-181) Ankara. Doğu Batı Yayınları. Sayı:63
- Dedeoğlu, Saniye. (2009) *Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı*. Çalışma ve Toplum Dergisi. Yıl: 2009, Cilt: 2, Sayı: 21
- Dişsiz, M. Hotun Şahin, N. (2008) *Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet*. Maltepe Üniversitesi Bilim ve Sanatı Dergisi, Cilt:1 Sayı:1 (s.50-58)
- Doğan, İsmail. (2009) *Dünden Bugüne Türk Ailesi* Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayıncılık
- Doğan, İsmail. (2009b) *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. (8. Bs.)Ankara. Pegem Akademi Yayınları
- Donovan, Josephine (1997) *Feminist Teori* Çev: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan . İstanbul. İletişim yayınları
- Ecevitoglu, Pınar (2012) *Namus Töre ve İktidar Kadının Çıplak Hayat Olarak Kuruluşu*. Ankara. Dipnot Yayınları
- Eremrem, Nuray (1998) *Eski Türk Toplumunda Ailenin Yeri ve Önemi*. Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi
- Erkilet, Alev. (2007) *Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları*. Ankara. Hece Yayınları
- Eröz, Mehmet. Güler, Ali. (1998) *Türk Ailesi*. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- E.Karaca, Nuray (2002). Türk Aile Hayatı Üzerine Genel Bir Bakış. Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:2 Sayı: 28-29 (s. 313-325)
- Foucault, Michel. (2015) *Cinselliğin Tarihi* Çev: Hülya Uğur Tanrıöver. (6.bsm) İstanbul. Ayrıntı Yayınları (1976-1984)
- Gözler, Kemal. (2010) *Hukukun Temel Kavramları*. (7.Bs Ek 2.Bs) Bursa. Ekin Yayınevi

- Giddens, A. (2008) *Sosyoloji*. Yay. Haz: Cemal Güzel. İstanbul. Kırmızı Yayınları
- Giddens, A. (2000) *Sosyoloji*. Yay. Haz: Hüseyin Özel-Cemal Güzel Ankara . Ayraç Yayınevi
- Gökalp,Z. (1974) *Türk Medeniyeti Tarihi*.(Yayına Haz.: Fikret Şahoğlu). İstanbul. Toker Basımevi
- Güldü, Özgür. Ersoy-Kart, Müge, (2004) *Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64-3
- Güler, N. Tel,H. Özkan Tuncay,F. (2005) *Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı*. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 27 (2) (s. 51-56)
- Gürüz, Demet. (2004) “Akademik Yaşamda Kadın Olmak”*Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*. İstanbul. Yeditepe Üniversitesi Yay. Cilt:3 .(ss.3001-3007)
- Güvenç, Bozkurt. (1991) *İnsan ve Kültür*. (5.bs) İstanbul. Remzi Kitabevi
- Hablemitoğlu, Şengül. (2006) *Kadınlara Dair Birkaç Söz: Toplumsal Cinsiyet Yazıları*. İstanbul. Birharf Yayıncılık.
- Haviland, William A. (2002) *Kültürel Antropoloji*. Çev: Hüsamettin İnaç, Seda Çiftçi. İstanbul. Kaknüs Yayınları
- Haviland, William A. Prins, Herald E.L. Walrath, Dana. McBride, Bunny. (2008) *Kültürel Antropoloji*. Çev: İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu. İstanbul. Kaknüs Yayınları
- İmamoğlu, E.O. (1991) “Aile İçinde Kadın-Erkek Roller” *Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Cilt: 3, Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı
- Kalyoncu, Cemalettin (1980) *Akraba Evlilikleri ve Doğuştan Kusurlar*. Trakya Tıp Fakültesi Dergisi Cilt: 2 Sayı: 2 (s. 152-165)
- Kasapoğlu, A. Güneş, F. Gökçe,B. Beklan Çetin,O. Çabuk Kaya,N. Görgün Baran,A. Odabaş,Z,Y. Koçak Turhanoglu, F,A. Ayan, D. Turan, F.(2012) *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını
- Keller, E.F. (2010) *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri*. Çev: Dilek Hattatoğlu Edit: Bekir Balkız-Vefa Saygın Öğütle. İstanbul. Doğubatı Yayınları-58

- Kottak, Conrad Phillip. (2002) *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*. Çev: Serpil N. Altuntek ve ark. Ankara. Ütopya Yayınevi
- Macionis, John J. (2012) *Sosyoloji*. Çev: Vildan Akan. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık
- Marshall, G. (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü. Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları
- Morgan, L. Henry (2015) *Eski Toplum- İnsanlığın Barbarlık Döneminden Geçerek Yabanılıktan Uygarlığa Yükselmesi Üzerine Araştırmalar*. Çev: Ünsal Oskay. İstanbul. İnkılap Yayıncılık
- Neuman, W.L. (2014) *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar. I Cilt (7.Bs)* Çev: Sedef Özge. Ankara. Yayın Odası Yayınları
- Outhwaite, William. (2008) *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. Çev: Melih Pekdemir. İstanbul. İletişim Yayınları
- Ozankaya, Özer. (1999) *Toplumbilim. (8.Bs.)* İstanbul. Cem Kültür Yayınları
- Ökten, Şevket. (2009) *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 2/8 s. 302-312
- Örnek, Sedat Veysi.(2014) *Türk Halk Bilimi*. Ankara. BilgeSu Yayınları
- Özaydınlık, Kevser. (2014) *Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. Yıl:14 Sayı:33 s. 93-112
- Özbay, Ferhunde. (2015) *Dünden Bugüne Aile Kent ve Nüfus*. İstanbul. İletişim Yayınları
- Özbay, Ferhunde. (2002) *Evlerde El Kızları: Cariyeler, Evlatlıklar, Gelinler. “Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet” içinde*. İstanbul. İletişim Yayınları
- Özbudun, S. Şafak, B. (2005a) *Antropoloji –Kuramlar/Kuramcılar*. Ankara. Dipnot Yayınları
- Özbudun, S. Şafak, B. Altuntek, S. (2005b) *Antropoloji- Kuramlar/Kuramcılar*. Ankara. Dipnot Yayınları
- Öztürk, Emine (2011) *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*. İstanbul. Rağbet Yayınları
- Richter, Rudolf. (2012) *Sosyolojik Paradigmalar*, çev. Necmeddin Doğan. İstanbul. Küre yayınları

- Poloma, M. (1993) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (2. Bs.) Çev: Hayriye Erbaş. Ankara. Gündoğan Yayınları.
- Ridley, Matt. (2010) *Kızıl Kraliçe- Cinsellik ve İnsan Doğasının Evrimi-* Çev: Erhun Yücesoy. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Ritzer, George. (2013) *Sosyoloji Kuramları* Çev: Himmet Hülür. Ankara. De Ki Yayınları
- Ritzer, George. Stepnisky, Jeffrey.(2013) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*. Çev: Irmak Ertuna Howison. Ankara. De Ki Yayınları
- Sahtiyancı Öztarhan, Esra. (2006) *İyi Kızlar/Kötü Kızlar: Günümüz Amerikan Kadın Romanında Cinsel, Etnik ve Sınıf Kimlikleri*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora tezi
- Sarı, Özgür. (2014) “Aile kurumu ve Ailenin Tanımı”(Ed.) Mustafa Aydın. *Sistemantik Aile Sosyolojisi*. (s. 17-40) (2.BS.)Konya. Çizgi Kitabevi Yayınları
- Sezal, İhsan. (1991) *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar*. Ankara. Akçağ Yayınları
- Sezen, Lütfi. (2005) *Türkiye’de Evlenme Biçimleri*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:27 s.185-195
- Sim, Stuart. (2006) *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*. Çev: Mukkader Erkan, Ali Utku. Ankara. Babil Yayıncılık
- Slattey, Martin (2007) *Sosyolojide Temel Fikirler*. Yay. Haz: Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz. İstanbul. Sentez Yayıncılık
- Swingewood, Alan. (1998) *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Çev: Osman Akınhay. Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları
- Şenel, E. Şahin, C. Süslü, İ. Güntürkün, H. (2009) *Lise Öğrencilerinin Akraba Evliliği Konusundaki Bilgi Düzeyi ve Eğilimleri Araştırması*. Türk Bilim Araştırma Vakfı Bilim Dergisi. Cilt: 2, Sayı: 3. (s. 317-326)
- Tezcan, Mahmut. (2000) *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara. İmge Kitabevi Yayıncılık
- TUIK (2017) *Cinsiyet Ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları 2013/’14 Akademik Yılı*
- TUIK (2016) *İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına göre ortalama ilk evlenme yaşı, 2002-2016*
- Tunçbilek, E. Ulusoy, M. (1987) *Türkiye’de Akraba Evlilikleri ve Çocuk Ölümüne Etkisi*, Nüfus Bilim Dergisi, No:9 (s. 7-26)

- Türkiye Aile Yapısı Araştırması. (2014) İstanbul. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Turner, H.J. Beeghley, L. Powers, C.H. (2010) *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. Çev: Ümit Tatlıcan. İstanbul. Sentez Yayıncılık
- Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü-Sosyal Bilimler, 2011, Ankara. TÜBA
- Uluslar arası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Buluşması 2011. (2012) ‘*Daha Eşit Bir Dünya İçin Eşitlik Komisyonlarının Rolü*’ İstanbul. Bayt Yayınları
- Urhan, Betül. Etiler, Nilay. *Sağlık Sektöründe Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi*. Çalışma ve Toplum Dergisi. Yıl: 2011, Cilt: 2 Sayı: 29
- Wallace, Ruth A. Wolf, Alison (2012) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Çev: Leyla Elburuz, Rami Ayas (3.Bs) Ankara. Doğubatı Yay.
- Walters, Margaret. (2009) *Feminizm*. Çev: Hakan Gür. Ankara. Dost Kitabevi Yayınları
- Yumuşak, İbrahim Güran. (2004) “Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Açısından Kadın Eğitiminin Ekonomik ve Sosyal Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme.” *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma*. (s. 292-300) İstanbul. Yeditepe Üniversitesi Yay. Cilt:3

İnternet Kaynakları

- Bittless A. H. and Black M.L. (2015) Global Patterns& Tables of Consanguinity (20 Mart 2017). <http://consang.net>
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2008-AnaRapor.pdf>
- Yasa,İbrahim.(1963)*TaygeldiAilesi*.(24Mart2017)
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/401/4366.pdf>
- Düzbakar,Ö (2008) Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/otam/article/viewFile/5000085153/5000079239>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sedat POLAT
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-10.10.1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Milli Eğitim Bakanlığı
Projeler	European Voluntary System
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	sedatpolat1984@gmail.com
Tarih	22.06.2017